

దురాదాన

(ఐ తి హా సి క నా ట క ము)

వారణాశి భానుమూర్తిగారు.

గ్రంథకర్త.

Registered

విలువ రూ 10-0.

(Postage extra)

పోస్టుఖర్చులు కొనుపాచే భరింపవలెను.

గమనింపుడు:— అద్వానీగా, బంపిన చందాదారులకు, పోస్టు
ఖర్చులు మేమే భరించి పంపుదుము. చందాదారుల కిది
చాల లాభకరము.

సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకునివి.

Copyright Register

సంపాదకులు:—అదిభట్ల తరిణయ్యసిద్ధాంతిగారు.

ప్రకాశకులు:—భాగవతుల శృంగింహశర్మగారు.

వేసుజుక్క గ్రంథమాల,

పూడిపెద్దివారిపేథి, బరంపురం (గంజాం.)

Published by:—Bh. N. Serma,

VEGU-JUKKA SERIES,

Pudipeddivari Street, BERHEMPUR,

(Ganjam)

Printed by:—Cocanada printing works,

COCANADA.

1ST EDITION

1000 COPIES.

1927

Intimation for next issue "Chapala"
 High Class Detective Novel with wonderful incidents.

భాగవతుల నృసింహశర్మ

ప్రొఫెసరు,

వేగుజుక్క గ్రంథమాల,

పూడిపెద్దివారిపేట, బనంపురం (గంటా)

అడ్వాన్సు పంపువారికి ఖర్చులు మేమే భరించి పంపుదుము.
 చందాదారులు గమనింపవలెను.

అవసరము లేనివారు వెంటనే వెలియజేయఁ జూర్చుతులు.

రాబోవునవల కిదియే ఇంటిమేషను.

చ ప ల .

అత్యుత్తర కథాసంవిధానముఁ గల్గిన నిరూపక చల.

గ్రంథకర్త :—పండిత ఆదిభట్ల తిలకయ్యసిద్ధాంతిగారు.

ఇట్టిది మనభాషయందు వెలువడి యుండబోదు. నంగీయ
 త్రికలన్నియు దీనిని బహుభంగులఁ బ్రశంసించినవి. ఇందు ముగ్గురు
 శాస్త్రపరిశోధకులు, ముప్పైయింక పాఠకులు, ముప్పైయింక నాయకులు,
 రాజస్థ్రములు, ముమ్మారు ప్రయోగము, మూడుపాఠ్యలు,
 గాడు పరిచయములు, మూడు జాబులు, మూడు హింసలు,
 గాడు పరివృత్తులు, మూడు పూర్వవృత్తాంతములు, నవనీత కోమ
 గు మేచ్చుస్త్రీ ఛాంబీబీ భాషించిన పైశాచికకృత్యము

లు, సరరాక్షసుడగు శశిభూషణుని దుర్దాంత వ్యాపారములు. వ
చిన కాంతను నిరాకరించుట, ఒల్లని యబలము బలాత్కరించి వివా
హమాడుట. పెండ్లిలో బెద్దపెండ్లి. నిద్రలో దీర్ఘనిద్ర. క్రొత్తపెండ్లి
కూతురు మగనిని జంపిస్తలు నిర్ధారణ, వింత దొంగతనము, దొంగ
నోట్లను స్పృహించుట, అభిల ధావైయగుట, మనుజుడు రాక్షసు
డగుట, అనుమానము, పెనుభూతము, మోసము, అవిశ్వాసము, భ్ర
మ, పరాభవము, దుభము, వేషము, హిచ్చరిక మొదలగు విషయ
ములతో నిండియుండును. దీనిని జడువ నారంభించినంత నే, ముగించు
వలకు నిద్రాహారములం దభిరుచి యుండదు. గ్రంథము సీతిబోధ
కము, ఉద్వేగపరిపూర్ణము, కౌతూహలాకాంతము పాపవ్యక్తీకర
ణము, పాప విపాక సమాప్తము.

తైలి సులలితము, సలక్షణము.

దీనివెల చందాదారులకు రు. 1-0-0. ఇతరులకు రు. 1-8-0

పోస్టేజి కొనువానే భరించుకొనవలెను.

ఇట్లు విధేయుడు,

ధా॥ నృ॥ శర్మ

“వేగుజక్క” గ్రంథమాల

N. B 1 మేము పంపిన పార్సెలుపై “రిజిష్టర్డ్ ట్రేడుమార్కు”
(Registered trade mark) గమనించుచుండవలెను.

2 చిరునామాలు మారినప్పుడు వెంటనే తెలియజేయవలెను

3 ఇంటిమేషను అందిన వెంటనే గ్రంథ మవసరము లేనివారి
వెంటనే తెలియజేయవలెను,

మనస్సు చెప్పే కేసు:— 29, 960

ఉభయలకు లాభకరము.

చందాదారులారా!

పోష్టేజి మనిశూర్ధ్వభివృద్ధి మేమే భరించి వి. పి. ద్వారా గ్రంథముఁ బ పిక యొడల, 1 రూపాయలలో పోష్టేజివారు 0-8-0 త్రిగళా మాకు దక్కెడి 0-8-0 మాత్రా మే. ఇది మాకు కట్టబడికాదు. మీరే భరింపవలసినదైన, సమ్మారణము దంధ గ యగు చున్నదని మీరేకాదు మేముకూడ, ఆభింపవలసినదే. అందుచే, ఉభయలకు సప్తము లేకుండ ఒక రూపాయము చెప్పుచున్నా గను విమోగము. ముందు అద్వాన్సుగా, 1 రూ మాత్రాను, మేము ఇంటిమేనుకు పంపింపెదమనె, మాకుఁబంపిన బాలును సంరక్షరము చందా ఒక్కమాత్రం పాపవలెనను నిష్పాదములేదు. మీ అద్వాన్సు అందినపెట్టిన గ్రంథము అన్విజ్ఞుడు గార్హుగ్యారా, (అందుకయిన పోష్టేజి మేమే భరించి) పంపు యము. ఇది గ్రహింపక చందాదారు మాకు సప్తముగూర్చిన ప్రయోజనము లేదు. పోషకులుగాని రాజపోషకులుగాని లేకపోయినను చందాదారుల యభిమానప్రకృత్యా పాతుల బలముననిల్చి పోషేయుచున్న మోగ్రాధమాలకుఁ దోడ్పడి యధ్ధరింపవలెను. చాలమంది చందాదారు లీధముగ అద్వాన్సు పంపుచున్నార. అన్విజ్ఞుడు గార్హుగ్యారా పంపిన గ్రంథము లెప్పక అ దిక్షియక.

ప్రతినిష్ఠ కుములూ మా యాక్రిందిదిగు నామా గమనించవలెను.

భాగవతుల నరసింహశర్మ.

ప్రాంత్రైటర్, "వేరు జుక్క" గ్రంథముఁ,

పూడి వెద్దివారిపీడి-బంపుం - (గంబాం)

జాగ్రత్త!

దొంగలు కొందఱు బంపుమునుండి వేరుజుక్కగ్రంథమాల పట్టు భరి మిలపకేయుచు మా చందాదారులకు పనికిమాలిన గ్రంథములు పంపవచ్చును. మాచందాదారులు మాపార్శ్వముననుగల చిరునామాయున, విజ్ఞుడు ప్రేమదూర్కున్న ముఖ్యముగా మా పుస్తకాలనువలెను. "రేచుక్క" "పక్షిమిక్క" దొంగల, దగాపతులకు మాచందాదారులు తెలిపిపూడను.

దొంగలున్నార. జాగ్రత్త".....

మ న వి

అంధ్రసోదరులారా !

జేబాభిమానలగు వారలెల్లరు, శ్రీ ముత ద్వితీంద్రులార్ రాయగారి నాటక రత్నములు, తప్పనిసరిగఁ బరిపఠనంజరలగుపుతో నే నీ నాటకము వ్రాయవలసిందిని. శ్రీయుత ద్వితీంద్రులార్ రాయగారి నాటకములలోఁ బ్రతిజ్ఞాచారికృత నామాంతరము దంద్రగుప్తము, నీకుగ్గానామనాటకమును ప్రసిద్ధిక్రమింపి.

నే నీ నాటకము రెండుమాసము విరచింపవలసి వచ్చినది. తొలుతటి వ్రాత యే మైదు సంతృప్తియుగమునను న్నాంధ్రసోదరులముఁ దెలియఁజేయఁగలను. క్రింద విస్తరింపితివే, వేరుఁజుక్కవారు కచ్చుతి పకటాత్రితువే, వేరదంశముఁ గూర్చి యిప్పుడు వివరింపఁజాలను.

వేరుఁజుక్క పరిషత్తుండిలివారు, నా యీద్వితీయమాతృకను సాంతముగఁ బఠించి, యీవిధముగఁ బ్రకటింపింపఁడులకు నే నెంతయుఁ కృతజ్ఞుఁడను నే నీ క్రింద మును మర్వస్వాత్యసంకలితముగ వేరుఁజుక్కసంధ్యమాలాధికాయలగు బ్ర॥ శ్రీ॥ భాగవతుల స్వనింహాశ్రమగారి కొనుగితిని. తీర్వతిఫలము నాకు ముట్టినదను సంతోష మిందములముగ వెల్లడించుచున్నాను

ఈనాటకముఁ బఠించి, అంధ్రసోదరులు, మంచిపెద్దల నాకటించిరేని, భాషాసేవకుఁ బ్రశస్తింపువాడే నని మనవిచేయుచున్నాను.

ఈనాటకదృశ్యములలో వర్ణపటముల గల ముఖ్యములగు పద్యములు, ప్రతిజ్ఞా చారికృత, తులసీదామాయణాది గ్రంథః స్తుతలగు బ్ర॥ శ్రీ॥ భాగవతుల స్వనింహాశ్రమ గారివని యెఱుంగవలెను.

మంతముచే నే నీ నాటకమును పదిదిములలోఁ బూర్తిచేయవలసి వచ్చుటచే, నందందు లోపము బుండవచ్చును. మహానీయు లెఱిగించిన, ద్వితీయముద్రణమున సవరించుకొనఁగలవాఁడను.

బ్రహ్మపురము, }
20—5—27.

ఇట్లు,
బుధజనవిధేయుఁడు,
వారణాశి భానుమూర్తి,
కృ॥ ౦౪౪౪

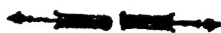
అంకితము.

గీ. తల్లిదండ్రులకుం గాని | తనుజుఁ డెందు
దనుజుఁ డనియందు రామాట | తధ్యమగును;
తల్లి హెచ్చని యెంచి స | దృక్పితోడ
నామె శాసఁగితి నీగ్రంథ | మంకితముగ.

గ్రంథకర్త.

—: ఈనాటకమున వచ్చు ముఖ్యపాత్రలు :—

పురుషులు.

బొరంగ జేద — ధిరీభాదుషా

దిలేర్ భాను } సేవాధిపతులు.
తహబర్ భాను }

అజిమ్ } బొరంగ జేద సుమారులు
ముఅజిమ్ }
అక్బర్ }

క్యాదుసింహుడు — బిశ్మిల్ గాజు

దుర్గాదాస్ — రాజపుత్ర సేవావాసుడు

సమరదాస్ — దుర్గాదాసుని సోదరుడు

రాజసింహుడు — మహారాజా

వతీయు సందర్భానుసారముగ వచ్చు నితరపురుష పాత్రలు గలవు. కతులు గమనింపవలెను.

స్త్రీలు.

గుల్షార్ — బేగమ్-ధిరీమహారాజ్

గజ్జూ — అక్బరుకుమారుడు. సంగీతప్రియురాలు

యోధపురరాణి.—

వతీయు సందర్భానుసారముగ నితరరాజపుత్ర స్త్రీలును కరువు.

కమనింపవలెను. — ఈనాటకమున బ్రదికింపఁ దలచినవారు, బ్రా. స్త్రీ భాగ, కతుల నృసింహాచార్య గారి యనుమతిఁ బొందవలెను

౩

దుర్గాదాసు

ప్రథమః కము .

— : పరిమధ్యము. : —

స్థానము:—రాజప్రసాదమున, నారంగజేబుదర్బార్.

[సింహాసనాసీనుడై యన్న చక్రవర్తివామపార్శ్వమున, బిక
సీర్ మహారాజగు శ్యామసింహుడు కూర్చుండియుండును.
దక్షిణభాగమున సేనానాయకుఁ డగు తహబరుఖాన్ నిల్చి
యుండును. ఎగుట రాతోర్ సేనాపతి, దుర్గాదాసుఁడు, నతని
తమ్ముఁ డగు సమర్ దాసుఁడు నిలువబడియుండును.]

కొరంగ—(దుర్గాదాసుఁజూచి) మహారాజప్రసాదమున జ్యోతిష్కరి నమూల్య
భూషణప్రాయుడైన యశ్వసింహుడు మరణింనుటఁబట్టి
మాకుఁ దీఱరాని లోపము వచ్చితిది.

దుర్గా—పరిభ్రాతమా! మీయాజ్ఞానునామము దేశసంరక్షణార్థమై
యుద్ధమునకు వెడలినవాని కిట్టిదుష్టము సంపాద్యింపఁగదా
యని విచారించిన వింతేమి ?

బొరంగ—దేశదోహాలును, దుష్టులు నగు ముష్కరు లగు కాబూలు మూర్ఖుల నలడు శిక్షించి జయింపకున్న, నాగతి యేమై యుండును. అతనియుణము నే నెన్నటికి దీర్పజాలను. మొగల్ సామ్రాజ్యమున కతఁ డొక్కడే వీరశిఖామణి. నాకు దక్షిణబాహువై వర్తించినమూలఁడు మరణించినప్పుడు నే నెంత దురపిల్లినను సంతమనునది యుండునా? అతనిపుత్త్రిని నే నేవిధముగ నాదరించితిను? (శ్యామసింహునిఁజూచి) మా శ్యామసింహమహారాజే సాక్షి.

గీ. సద్యశోవంతుఁడైన య శ్వంతసింహు
మరణవార్తను వినినంత పరితపించి
ఎంతదుఃఖించితినుడైవ మేయెఱుంగు;
నాదు సామ్రాజ్య మూలకం దం బలఁడు.

సమర్ —యశ్వంతసింహుని సుపుత్త్రిఁ డగు పృథ్వీసింహుని మరణింపఁ జేసి, సవతితల్లిప్రాప్తమన్నట్లు, మీ రీవిధముగ దుఃఖించుట కేవలము సాహసమేయగునని సాహసించి పలుకుచున్నాను.

బొరంగ—ఏమీ! ఇంచుకంతయు నాలోచింపకుండఁ బలుకుచుంటివి. నీ వెచటనుంటివో, యెవనియెడుట నిల్చియుంటివో, యెట్లు మాటాడుచుంటివో, నీ వెవఁడవో, నే నెవఁడనో, యిచుక విచారించుకుండ, నొకబాలుని ప్రాణముల నపహరించితివని వచించుట సాహసమేయగును. ఏమి!! ఆపసివానిఁ జంపితి నా!! అసత్యదోషారోణమున నీ కేమైన లాభముండునా? ఎంతమాటంటివి? నాపుత్త్రిఁడని భావించి, స్వహస్తములతో, ముద్దార గౌరవించి, సన్మానవస్త్రములఁ దొడఁగితినే?

సమర్ — విషపూరితవస్త్రము లని యెఱుంగక ప్రాణములఁ గోల్పడిన

యమాయిక బాలకుఁగూర్చి చింతింపని వా రెవరుండును. పాపము — ఘోరము.....

శ్యామ — సమర్థాన్! నీ వెవనితో మాటాడుచుంటివో, యిప్పుడు నీయవస్థయెట్టిదో యెఱుంగక, స్వప్నములోఁ బలువరించుచున్నావు. సమర్థ — బికానీర్ మహారాజా! యెఱుంగనివాఁడనుకొను. మీచక్కవర్తితో సంభాషించుచుంటిని.

బేరంగ — (కోపోద్దీప్తితోఁజై) ఆవస్త్రములు విషపూరితము లని నీవెల్లు నిశ్చయింపఁగలవు?

దుర్గా — ప్రభూ! ఆత్మ కాత్మయే ప్రమాణము. కోడివలె గూయుచున్న లోకమే ప్రమాణము. లోకముమూయఁగ మూకుడున్నదేయన్నట్లు ప్రజల యనుమానముఁ బాప బ్రహ్మశక్యమా?

సమర్థా — అనుమానమా? ఆవస్త్రముల ధరించిన వెంటనే, గిజగిజకొట్టుకొని పొగములఁ బాయట యనుమానమా! కనులార నేనుజూచినపిమ్మటఁ బలికినది యనుమానమా! అట్లయిన లోకమంతయు ననుమానము. యశ్వంతసంహుని “ఆఘగిగ్ధానమునకుఁ బాపి, యతనిఁ జంపించుటయు ననుమానము — అనంతర మతనిదారాపుత్త్రుల, నేడు ధిల్లీయందు బంధించుటయు ననుమానము — చక్కవర్తియు, నీవు, నేను, సమస్తవిశ్వము ననుమానమే “మృగము విధ్య — కలాయనము విధ్య” యను వేదాంతమున కనుకూలమైన యీ యనుమాన మేరితివచ్చినది? అనుమాన మనునది నేడు. సర్వము సత్యము. ప్రత్యక్షము.

కం. అనుమానమే యనుమానమే?

వినుమా నిను నమ్ముకొన్న ! బిడ్డను దండీగ

బెరుభూతమనై చంపితి

నను మాటలలో నొకింత యన్యతముగలదే?

దుర్గా—సహోదరా! శాంతింపవలెను. నీ విచ్చటికి వచ్చుటకు
మున్నెట్టిప్రతిజ్ఞఁ బల్కితివో జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుము.

సమర్థా—అన్నయ్యా! సమయానుకూలముగ నన్ను మేల్కొల్పితివి.
క్షమింపును. (అని ఔరంగజేబుఁజూచి) మే మమాయికుల
మనియు, లోక మెఱుంగని శిశువుల మనియు, బాదుషావారు,
తలంపవలదని ప్రార్థించుచున్నాను.

దుర్గా—ప్రభూత్తాసమా! అజ్ఞానియగు మ త్సహోదరుని క్షమింప
వలెను. మామనవి నొకించుక యాలింపవలెను.

ఔరం—మంచిది. సుసిద్ధుఁడను. ని న్నేన్నఁడైన నిరాకరించువాఁడను
గాని విశ్వసింపుము.

దుర్గా—యోధపురాధీశుఁడు—మృతుఁడు నగుయశ్వంతసింహుని
దారాపుత్రాదుల వారిదేశమునకుఁ గొంపోవ ననుమతింప
వలెను.

ఔరం—ఔను! నా యనుమతితోఁ బనియేమి?

దుర్గా—చిత్తము. శ్రీనా రుమతింపవలెనని సేనాధ్యక్షుఁడు తహ
బ్ ఖాను పలుకుచున్నాఁడు.

ఔరం—(సేనాపతిఁజూచి) ఖాన్! అ క్లేలపల్కితివి?

తహబ్—తమ రట్లాజ్ఞాపితు రేమోయని, యూహించి యట్లంటిని.

—ఇతరు సేవకుఁడు స్వతంత్రింపవచ్చునా?

ఔరం—ఓహో! మఱచితిని. నావిశ్వాసమునకు, శారవమునకు
బాతుఁడై ప్రవర్తించిన యశ్వంతసింహుని ఋణముఁదీర్చు
టకహకాశము లేకపోయెగదా యని చింతించి, యతనిరాణిని

ధీల్లీనగరమున సత్కరించి, యీహాపమున సౌత్వప్తీ బొంద
వలెననితలంచి యిట్లుంటిని. మహారాజా! మీ రేమందురు?
శ్యామి—శ్రీవారికి యశ్వంతసింహునిపై గల యనురాగము వెల్లడి
యగుచున్నది.

సమర్—ఓహోహూ! ప్రిభూత్తానమా! మీకుఁ దగిన సాక్షి
యిరును. మీయగుటకు దైనమేసాక్షి. చాలు నితటితో
విడిచిపెట్టుడు.

గీ. ఏకరణి జన్మశుభకీర్తి / తాకకూడఁ
గఱవకూడిన మేలగుఁ / గాని దేవ!
తుదకు మిగిలి నీరలఁ / దునుచుగొక
బ్రదుకవిచ్చినజాలు కళిరవను యగును.

జగద్రీతు కా! రాజాధిరాజా! తమ భూభంగమున కిచ్చుకంత
యు భీతిల్లను. క్రివాచిలుఁ వ్రులకు మాత్రము జంకెదను. మీ
తోవైరముకంటె బాంధవ్య మపాయకరము పృథ్వీసింహుని వధించి
నట్లు వానిసంతానసహితముగ రాణిని జంపఁదలంచినట్లు స్పష్ట
మగుచున్నది. మీసత్కారమునకుఁ బరివేలముస్కారములు.
దయయుంచి విడిచిపెట్టుడు. రాజాధిరాజా!

గీ. కుటిలభూముషచిత్తుఁ డౌ / కుతలవిధుడు
బాధుభావంబుఁజూపుట / భద్ర మగునె?
ఘోరవిషవహ్నిఁబూను కాకోదరంబు
సూచహారాకృతింగొన్న / శుభకరంబె?

దుర్గా—సమర్దాస్! నీ విచటినుండి తొలగిన మేలగును. నాకార్య
మునకు భాగముగాఁ బ్రవర్తించెదవు.

సమర్ — మంచిది. ఇప్పుడే పోవుచున్నాను. చక్రవర్తిగారికిఁ జిన్న
 మువవి. మీ పూర్వులవలె కామవికారమునకు లోబడి
 వివాహముష్కృత్యముల నొనరింపక, నిజధర్మానురక్తిఁ
 బ్రవర్తించి, మాకు సాంశోషదాయకుఁడైన ప్రస్తుతచక్ర
 వర్తిని మేము గౌరవింపకపోము. మీరు మాయందు దయ
 యంది పృథ్వీసింహున కొనరించిన సత్కారముతో సంతృప్తిఁ
 బొంది, సంతానయుతముగ రాణినివిడిచిన మీకుఁ గృతజ్ఞుల
 మై యుందుము. “ఔరంగజేబు నిజమగు మహమ్మదీయుఁ”
 డను ప్రఖ్యాతియు దిగంతముల వ్యాపించును.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఔరంగ — (దర్బారునుండి నిష్క్రమించుచున్న సమర్గాను నెదుర్కొ
 నఁబోయిన సేనాధిపతిని వలదని వారించి, దుర్గాదాసునిఁ బరి
 కించి) దుర్గాదాస్! నిన్నుఁబట్టి సమర్దాసుని విడిచిపెట్టవలసి
 వచ్చినది. అతఁ డాడినమాటలలో నేను నిజమగు మహమ్మ
 దీయుఁడ ననునంశముమాత్రము సత్యము. నాధర్మమును,
 నానుతమును నభివృద్ధిఁజేయఁదలంచియే రాజ్యభారమును
 భరించితిని. నిరపరాధుల శిక్షించువాఁడఁ గాను.

దుర్గా — సత్యము. మీరు చెప్పినది శాగుగనున్నది. ఆమాటకేమి
 గాని మీ కిసుమంతయుఁ గలలోనైన హానిచేయని యశ్వం
 తసింహునిదారాపుత్రాదుల హింసించఁదలంచిరేల? మీగూ
 ఢభావ మెఱుంగుటకు చూననమాత్రులు చాలరనియు
 నెఱుంగుదును.

ఔరంగ — నేను వారిని హింసించవలె నను కోరికతో నెట్టికార్యముఁ
 జేయను- (అని శ్యామసింహునిఁ జూచి పొమ్మనసంజ్ఞఁజేయు
 ను. అతఁడు మెలమెల్లఁగ వెడలిపోవును). దుర్గా

దాస్! రాజనీతివిశారదుడ వగు నీయెడ నా చాతురీగరిమ కు విలువయుండదు. సత్యముఁ బలుకుచున్నాను. నీతో మఱి చెప్పకేమి? ససంతానముగ రాణినిఁ గోరుచున్నాను.

దుర్గా - మీ కిట్టికోరిక గలదని యెఱుంగుదును గాని యిట్టి కోరికకు దగినంతకారణ ముండవలదా? మహారాణి—
(స్త్రీ)—ఆ మెప్పుత్తుడు—సద్యోబాతుడు. వీరితో మీ కేమి ప్రియోజనము.

ఔర—ప్రభుత్వమువారు కారణకార్యములు భృత్యుల కెఱింగింపరు.

దుర్గా - అట్లయిన నాప్రార్థనము వ్యర్థమైనది.

ఔర—అట్లే భావింపవచ్చును. రాణి నా కర్పించుటకు నీవు సమ్మతించవలెను.

దుర్గా—నేను బ్రదికియుండఁగ నల్లెన్నటికి జరుగదు.

ఔర - నిన్న నేకవిధముల బహూకరింతును.

దుర్గా - మీచే బహూకరింపఁబడినవారికంటె నే నతీతుడనని యెఱుంగుదు. నాచేత ఖడ్గముండఁగ, నాముక్కుకొన నూపిరియుండఁగా, రాణి కెట్టియపాయము వాటిల్లదు. మీరేమియుఁ జేయఁజాలరు. చింతింపుడు. పోయివచ్చెదను. (అని నిర్గమించుచుండ)

ఔర—నిలువుము. అట్లయిన నీవు బ్రదికియుండరాదు. (సేనాధిపతిఁజూచి) తవాబ్! నాటకముఁ జూచుచుంటివా? దుర్గా దాసుని బధింపుము.

(సేనాధిపతి దుర్గాదాసుని సమీపించును. దుర్గాదాసు డాగ్రిఁ హించి ఖడ్గముఁజూపి) అప్రమత్తుడవై మెలంగుము. నేను రణమునకు మరణమునకు సంసిద్ధుడనై యున్నాను. (అని

పలికి కటిలంభితమైన బిగులూడును. వెంటనే విడుగురు
యోధవరులు దర్బారుఁ బ్రవేశింతురు.)

దుర్గా — చూచితివా చక్కవర్తి! ఇట్లే అవసరమైన అయిదుపందల
మంది రాఁగలరు. మేము రాజపుత్రులము.

సీ. అరిరాజలోకసం । హరభేలనీల

నల్లేరుపైబుడి । నడక మాకు

మైచ్చశరీరమాం । సచ్చేదనక్రియ

షడ్విశోపేతభో । జనము మాకు

విపులసేనావ్యాహ । భేదనోద్యోగంబు

కరతలామలకంబు । కరణి మాకు

ప్రళయ్యాగ్ని కణతుల్య । గుళికారణప్రాణి

మృదుపుష్ప కంఠాక । కీడ్ మాకు

గీ. మానమే రాజపుత్రాభి । మానధనము

కదసరంగంబె విను మాకు । సదసీను

తగని యధికారగర్వంబు । దక్కనీము

శుష్కయత్నంబు లేల తు । రుష్కరాజ.

జౌరం — మంచిది. దుర్గాదాస్! వెంటనే యీశ్వరము విడువవలెను.

నీధైర్యసాహసంబులకుఁ జాల సంతోషించితిమి. (సహచరు

లతో దుర్గాదాసుఁడు వెడలివచ్చిమట్ట, సేనానాయకునిఁ

జూచి) తహబత్! కొంతసైన్యముతో వెంటనే యశ్వంతసిం

హుని గృహము ముట్టడింపుము. తత్ప్రియత్నమున నుండుము.

(నిష్క్రమించును.)

తహ — చిత్తము. (అని అనుసరించును.)

ద్వితీయదృశ్యము.

రాజాంతఃపురమందలి సామ్రాజ్ఞియగు గుల్ నార్
విశ్రాంతిమందిరము.

గుల్నార్ — (సుఖాసీనయై తనలో) యోధపురరాణి! నీ హాకనాడు
గర్వముచే కన్నుగానక న న్నారంగజేబుచే గొనితేబడిన
దాని నని యొకసక్కెములాడితివి. ఆ సిగర్వముణచుటకు
నేను నాకు దగిన యవకాశము చిక్కినది. నీధర్మను కా
బూల్ దేశమునకుఁ బంపి చంపించినదానను నేన! విషప్ర
యోగముచే నీజ్యేష్ఠపుత్రుని మరణింపఁజేసినదానను నేన!
ఇప్పుడు నీసమక్షమున నీచిన్నతనయునిఁ జంపింప సమకట్టి
నిన్నిచటికి రామించినదియు నేన! ఈగుల్నార్ నీచే దస
పాదోదకములఁ బానము చేయించును. అనంతర మీసమస్త
ముగిల్ సామ్రాజ్యమును శాసించుచున్న నేన నీ ప్రాణ
ములఁదీసి నీ రక్తమును గోలి, నాకోధపిపానము శాంతిపర
చుకొందును. ఔరంగజేబు కేవలము నాచేతి కీలుబొమ్మ
వంటివాడు; కాని లోకమస్యధా తలంచుచున్నది. అది వారి
మూర్ఖము-వారి యజ్ఞానము- వారి యమాయకత్వము-లేకు
న్నచో నేనారంగజేబుకు యశ్వంతసింహునిభార్యపుత్రుల
తో నేమిప్రయోజనము గలదో వారు యోచించియే యుం
దురు.

[అయ్యవసరమున నారంగజేబు ప్రవేశించును.]

గుల్ — ఎవరువారు? చక్రవర్తులా? బందగి, జహాఁషనా!

ఔరం — గుల్ నార్! నీ వేకాకినికై యేమిచింతించుచున్నావు? న
జ్జవనికి నూరేండ్లు నిండినవి. నీకన్ను లరుణితములైనవే.

గుల్ - జోధపురపట్టమహిషికొఱకై నిరీక్షించుచున్నాను. ఆమె
యెచ్చటనున్నది?

బేరం—ఆమె యితవేగముగఁ బట్టువచ్చును.

గుల్ - ఏమీ! పట్టునడిదా?

బేరం—దుగ్గదా సామెను నాకర్పించుటకు సమ్మతింపక దర్బా
రునుండి వెడలిపోయెను. ఇంతవఱకు నతఁడు ప్రభుభక్తి పం
రాయణుడని విశ్వసించి మోసపోతిని. కాని యత డిట్లు తిరు
గుపాటకంబొనరించునని స్వప్నమందైనను తలంచకుంటిని.

గుల్—ప్రాణములతో దర్బారునుండి పోగలిగెనా?

బేరం—బేను. అతడు సనైన్యముగ వచ్చియుండెను.

గుల్—(కపటపునవ్వును వెలిబుచ్చి) అహ్లాహ్లా! పరాక్రమశాలియు,
నరినిఘ్నాదనుండును, జయశీలుఁడు నగు మొగల్ సామ్రా
ట్టునకు సైన్యము లేక సైన్యము వచ్చెఁగాఁబోలు! ఛీ! ఛీ!

బేరం—ప్రేయసీ!... ..

గుల్—పెక్కువలుకు లాలించుటకు నాకు సమయము చాలదు.
నేటిసాయంకాలమునకుఁ బూర్వమే నాసమక్షమున యోధ
పురమహారాజుని వెచ్చి నిలుపవలెను.

బేరం—గుల్షార్! యశ్వోతసింహునిగృహమును ముట్టడింప సైన్య
ములఁ బంపితిని.

గుల్—మంచిది,..... (నిష్క్రమించును.)

బేరం—(ఆమె ననుసరించుచుఁ దనలో) ఆహా! ఏమి యిదుగ్గదా
దాసుని సాహసము! నిండుదర్బారులో—నాకట్టెడుట—కర
వాలమును దూసి—నన్నుఁదర్జించుచు వెడలెనే? వీరశిఖా

మణియుఁ దనకు ప్రభువు నగు యశ్వంతసీహనునకు నిట్టిసాహసము లేదు. మంచిది. పరికించెదఁగాక.

(అనుచు నిష్క్రమించును.)

తృతీయ దృశ్యము.

మొగల్ సేనాపతియును దిలేక్ భూమిమీదిరము.

[ప్రధాన సేనాపతి తహబర్ ఖాన్, దిలేక్ తో

సాభాషించుచుండును.]

దిలేక్ — ఖాన్ సాహేబ్ ! మీరు బలే గొప్పవస్త్రాచలవారని యాడుదు. మీమాంబిన్న నాగుండె నుంచునుచున్నది. రాజోరి సేనాపతి మీముక్కునకు సూటిగఁ గత్తివిసరినా? అబ్బు — అబ్బు — వాసు బలేకొడుకన్న తిప్పులేగు.

తహబర్ — ఏమని చెప్పుకొనుచు. చెప్పిన విన వా చెబును? హాహా! సములండువా లేకాని, నాదుఁఖము సణచెనువా రెవరు — ఆనాడు దర్బారులోనే వాని పరాక్రమ మెంతో నాకు బోధపడినది కోపము వచ్చినప్పుడు వాని ముఖముఁ జూడలేము. పెద్దపులిముఖమైనను జూడవచ్చును. కాదు. కాదు. మృత్యుముఖమైనను జూడవచ్చును. ఎంతకోపము — కోపమునుమించిన పరాక్రమ మెంతని చెప్పుదును — పరాక్రమమునుమించిన వైపుణ్య మిట్టిదని కొనియాడఁగలనా? అహహా! అతినైపుణ్యమున విసరినకత్తిజూచి తత్తజ్జిల్లితిని. నీతోఁ జెప్పకేమి? దిలేక్ — మీరు తటకాపడి చూచుచు, నిలునబడిరన్నమాట! ముక్కునకు తిన్నగా విసరియుండెనా?

తహబర్ — ఔ నన్నే, ఆశ్చర్యమున నేను కట్టబొమ్మనలె నిల్చి దిగ్భ్రమఁ బొందితిని.

దిలేర్ — మీయెటలోని కత్తి యేమైనది?

తహబ — సమయము చిక్కకుండెను. అంతలో కత్తి నూడబెటికి, ఇంతలో మాయమయ్యెను.

దిలేర్ — అః ! తెలిసినది. కనుకట్టు కట్టినాడు. అతడు వెదలినపిమ్మట గత్తిబట్టినారా ?

తహబ — లేదు. తరువాత నేను నాముక్కున్నదో లేదో చూచుటకై, ముక్కుపై వేలిడికొంటిని. సూదేహము నివర్తించెను. యశ్వంతుని గృహ మిప్పుడు మనము ముట్టడింపవలయును. త్వరగ రెండు !

దిలేర్ — ఈసమయమున నొకక్షిణమైనను విరామములేకుండ నన్నీ ఘృకొనిపోవ వచ్చినారా ? ఈసామాన్యకార్యమును తమ శేలచేయరాదు?

తహబర్ — దిలేర్ భాగ ! యుద్ధకైపుణ్య మెరుగని రాజపుత్రుల కోనా, నన్ను పోరాడమనుచున్నావు ? ఆపని నావలనఁ గానేరదు. నీవే రావలయును.

దిలేర్ — రసపుత్తుల సైన్యసంఖ్య యెంత ?

తహబర్ — రెండువందలు మాత్రమే.

దిలేర్ — భాగ సా హెబ్ ! మీరుపోయి అయిదు వేలపైనికులతో సిద్ధముగనుండుడు. నేను మీ వెను వెంటనే బయలుదేలి వచ్చేదను.

(తహబర్ నిష్క్రమించును.)

దిలేర్ — (ఆత్మగతమున) అసామాన్యసాహసికాగ్రాములకు రాజపుత్రిస్థానము గనివంటిది. వీరనుపమానపరాక్రమవంతులకు గురువులు. అట్టి ధైర్యశాలురతో పోరాడుట కష్టసాధ్యమే

యైనను, పాదుషావారియాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయము గదా ?
(అవనతశిరస్సునై) యశ్వంతసింహుడు మరణించినపిదప,
నిర్భయుడైయున్న పాదుషాకు, నిపు డతనిపరివారముతోఁ
బ్రయోజన మేమున్నదో తెలిసికొనవలయును.

(అనుచు నిష్క్రమించును)

చతుర్థదృశ్యము.

మీవాదురాజ్యరాజు పాసిదమున — రాణారాజసింహుని

ద్వితీయపుత్రుడగు జయసింహుని మాదిరము.

[జయసింహుని ద్వితీయభార్య కమల సుహాసినయై యుండును.]

కమల—హా! స్వామి! ఇంత స్వల్పకాలమున మిమ్ముల మాయావా
గురతో దోసి నైచినదే! ఎంతటిసాహసీకురాలు! కానిమ్ము.
పెద్దరాణి! నీయెత్తునకు పైయెత్తును వేయుదున్నాను. ని
న్నిక నా పదతలమునఁ బడవేసి నలిపివేసెదను. భిమసింహా!
నిపు రాజవయ్యెదవా? కావచ్చును. మఱి నీభార్య మహా
రాజ్ఞి కావచ్చును. కాని యట్లు కాజాలదు. నాధర్మ రాణా
వారి కిత్యంతిప్రియపాత్రుఁడు. విశేషించి యతిశీఘ్ర స్వహ
స్తములతో రాజబంధనమును కట్టియున్నాడు. (పగడ్లు కొలు
కుచు) ఇది క్షీనుసింహుఁ డెట్లు రాజగునో, యతనిస్త్రీ రాణి
యెట్లుఁకాఁగలదో చూచెదఁగాక! అన్నదమ్ము లిరువురకును
గలహము గూర్చితినిగదా! దాని కరిణామ పెట్టుండనో పరి
కింపవలెను.

[రొదసేయుచు దాది పరుగెత్తివచ్చును.]

దాది—ఓలమ్మో! ఓలమ్మో!! అబ్బ!!

కమల—ఏమయ్యెనే?

దాది — మరేముందోలమ్మో! పాండుయుద్ధమోలమ్మో!

కమల — ఏమైనదే? త్వరగ చెప్పకున్నా వేమి?

దాది — ఏటా? ఏటనమగుతా? దక్షయగ్గమోలమ్మో!

కమల — వేగముగ చెప్పెదవా, శిక్షకు పాత్రుల వగుదువా ?

దాది — చిన్నరాజు పెద్దరాజుకాలిని కత్తితో సరికినాడమ్మో! ఓహో
అదేమి రక్తమోలమ్మో! అంతలో తొడ్రోచ్చి, పెద్దోడ్కి
చీవాల్లు పెట్టినాడమ్మో!

కమల — మంచిపనియైనది.

దాది — అయితే నొద్దుసుమీ! అక్కమంతా పెద్దోడే మంచోడంటారు.

సిన్నోడు పెద్దమనిషికాదు కాకమ్మో, నువ్వే జగడాలపెద్దమ్మో
వు తల్లీ! నీనుంచమ్మో, పెద్దోడికి మానొచ్చింది. ఏమకాండల
గానూయ్యే తొడిచేత యిరుకున్నాడు.

(భయమును నటించును నిష్క్రమించును.)

[అసమయమున జయసింహానిపధమభార్య సరస్వతి

[ప్రవేశించును.]

సరస్వతి — కమలా! కమలా! ఇట్టి దుష్కార్యములచేయుట నీ కుచి
తమని తోచినదాయేమి? అన్నదమ్ము లిరువురకుం గలహము
ల గల్పింతువా?

కమల — అది కేవల మసత్యము. ఇండు నేనేమియును జోక్యమును
కలిగించుకొనుట లేదు. సహసముకొఱచు సహాదరులు
పోట్లాడుట సహజమేకదా! న్యాయముగ నాభిర్రయే సింహ
సనారోహణార్హుడు. భీమసింహాడే తొలుత జగడమాడె
ను. అది యతనిదోషము.

సరస్వతి — భీమసింహుని కీరాజ్యవాంఛ లేదని యాధిగజెప్పగలను.
ఉన్నను అతడు జ్యేష్ఠుడగుట నతనికే రాజ్యము చెందును.

కమల—శ్రేష్ఠత్వ మటుయిండగా నాభర్తృజన్మదినమున రాణావారతనికి స్వహస్తముల రాజబంధనమును (వసువుదారము) కట్టినారు; కావున నాభర్త కే సింహాసనము చెందును.

సరస్వ - అట్లయినచో నీవు ప్రయత్నింనుట శ్రేయస్కరము. కాని, జగడములఁ గల్పింపవచ్చునా?

కమల - నాభర్తవిషయమై నీవు చింతింప నవసరములేదు.

సరస్వ - అంతకు నాభర్త కాదుకాబోలు.

కమల—అట్లయిన నతనిని సమాధానపఱచుము.

(అని దృతిగామిని యైపోవును.)

(అంతట జయసింహుడు ప్రవేశించును.)

జయ—ఎవరువారు? సరస్వతీ! నీవా? కమల యనుకొంటిని.

సరస్వ—కమల యనుకొంటిరా నాథా! ఎంతపొరపా ననరించి తిరి? ఆపొరపా అంతలో మాయమయ్యెను! పొరపాటున నన్ను కమలగా భావించుటకు పూర్వ మొక్కసారి “ప్రాణేశ్వరీ” యని యేల పిలువకుంటిరి? నే నాపలుకుల విని స్వర్గసౌఖ్యమును పొందెదదాననే!

జయ—సరస్వతీ! నా కిచ్చోట నుండుటకు సమయము చాలదు. అత్యావశ్యకకార్య మొకటికలదు. పోవలయును.

సరస్వ—నిలువుడు! నిలువుడు! నాహృదయవేదనము గూర్చి తమతో విన్నవించుకొనుటకై నే వచ్చుటలేదు. ఒక ప్రశ్నము నడుగ వచ్చినాను. నేఁ డన్నగాఁగితో జగడమాడిరా?

జయ—అది నాదోషముకాదు. నెను క్రొధావేశమున అన్నగారి పాదమును గాయపఱుప నతడు నామెడను గట్టిగఁ బట్టుకొనెను.

సరస్వ—భూ! కమల మిమ్ముల నీవిధముగ నాడించుచున్న! దని
యొక్కనా దైన తలఁపకున్నారు. భీమసింహునకు రాజ్యాపేక్ష
ముమ్మాటికిని లేదు. అన్నదమ్ము లిట్లు కలహించుట పాడి
గాదు ప్రిభూ! ఇకనైన మేలుకొందు! కమల మీహితచిం
తకురాలు కాదని విశ్వసించును. అదిగో! మీలన్నగారు
వచ్చుచున్నారు. నేను బోయెదను.

[భీమసింహుడు ప్రవేశించును]

భీమ—(స్వదుస్వరమున) సోదరా ! జయసింహా!

జయ —(పలుకక మానమూనును.)

భీమ—(మరల) జయసింహా ! అది నాదోషము. కోపము నణించు
కొనలేక యట్లు పొరపాటొనరించితిని. నన్ను క్షమించుము !

జయ —(మాటలాడలేదు.)

[అయవసరమున రాణా ప్రవేశించును]

రాణా —(భీమసింహు నుద్దేశించి) నాయనా! జయసింహుడు కర
వాలమున నిపాదమును గాయపఱచెనా?

భీమ —అది యంతిప్రమాదకరము గాదు.

రాణా—ఏదీ పాదమును జూపుము.

(భీమసింహు డట్లు చేయును.)

రాణా. —హా! నేను భాగుగ నాలోచింపక విచారణజేసితిని. భీమసిం
హా! ఇదిగో నాకత్తి నంచుకొని నీసహోదరుని శిక్షింపుము!

భీమ —అట్లు చేయఁజాలను. తండ్రి! జయసింహు డజ్ఞాని.

రాణా —అట్లుకాదు. నేను జయసింహుని పక్షపాతినని లోకము నన్ను
నిందింపకపూర్వము నీ కత్తినిగైకొని వానిని శిక్షింపవల
యును. కత్తిప్రయదినములనుండి మీయిరువురును రాజ్యము
నక్రై జగడమాడుచున్నారని వినుచున్నాను. నా మరణానంత

రము నిల్లు కలహమాడదరని భయపడుచున్నాను. కానీ
నేడే యుద్ధమొనరించి గెలుపొందినవారు సింహాసనము నధి
రోహింపవచ్చును.

భీమ—నాకు రాజ్యకాంక్ష లేదు నేను జగిడ మాడఁదలచుకొనలేదు.

రాణా—దీనికి ప్రమాణము?

భీమ—(మందహాసమున) ప్రమాణమా? ఈ ప్రమాణమునుండి నేను
స్వరాజ్య పరిత్యాగ మొనరించుచున్నాను. ఈ రాజ్యమున జల
పానముఁగూడ చేయనని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను.

రాణా—(కొంతదనుక మానము వహించి, కిన్నీరు గార్చుచు) భీమా!
నిర్దోషివగు నీవు తప్పునికై కఠినప్రతిజ్ఞచు బూనితివి. కాని
యాప్రతిజ్ఞ మీవారురా జ్యమంగళముకొఱకు సుమా! విదే
శములకు పోయినను దేశక్షేమము నారయుచుండుము. భగ
వంతుడు నీకుఁ దోడ్పడుగాక.

భీమ—నా దేశక్షేమమునకై ప్రాణములనైనఁ ద్యజింతును. నమస్కా
రములు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

పంచమదృశ్యము.

యశ్వీంద్రసింహుని గృహము.

[సమర్థాన్ జోధపురసామంత్రిగణము- సంభాషించుచుండురు.]

భగవాన్ సింహు—సమర్థాన్! అట్లయిన నీ వచట దుర్గాదాసుని తఱిం
పునకు విరుద్ధముగఁ బ్రవర్తించి వచ్చితివా యేమి? నిన్నుఁ
జూడ సంశయముగమన్నది.

సమర్థాన్—నేను కోధము నణచుకొనలేక పోతిని.

భగవాన్—అట్టివాఁడ వచటికే బోనేల?

దుర్గాదాస్ — వీలపోవలయునని యడుగుచున్నావా? ఆపాపాత్మునిఁ జూడఁదలంచి వెడలితిని. వాని నెదిరించి ప్రసంగింప నిచ్చుగించి పోయియుంటిని. వానిని బ్రతిమాలుటకు పోలేదు. ఆపని దుర్గాదాసే చేయవలయును.

ముకుందదాస్ — చక్కవ దుర్గాదాసును బంధింప లేదుకదా?

సమర్థాస్ — (ఉత్తేజతుండై) వానితరమా?

సుబలసింహుడు — దుర్గాదాసుఁ డతనికి సులభముగఁ బట్టువడడు.

ముకుంద — అదిగో! సేనాపతి తురగా ధూళుడై శరవేగమున వచ్చుచున్నాడు! క్రిందికిఁబోయి సమాచార మరయుదము రండు.

(అందఱును దుర్గాధాసు నెదుర్కొనఁబోదురు)

[దుర్గాదాసు ప్రవేశించి]

దుర్గా — సిద్ధముకాదు! సావధానులరై యుండుడు!

సమర్ — ఎందులకు?

దుర్గా — ఆత్మరక్షణార్థము.

సమర్ — సమాచార మేమి?

దుర్గా — విస్తరించి పలుకుట కవకాశములేదు. పాదుషా యశ్వంతి సింహునిభార్యాపుత్రుల విరువ సమ్యక్రింపక, యీభవనమును ముట్టడించుట కైదువేలమంది సైనికులఁ బంపుచున్నాడు. ఆరెండు ప్రాణములను కాపాడు భారము మనది.

ముకుంద — రక్షణోపాయ మేమి?

దుర్గా — ప్రాణదానమే రక్షణోపాయము. సామంతులారా! మహారాణిని, ఆమెచిన్నతనయని భద్రముగఁ గాపాడుటకై ప్రాణత్యాగము చేయ మీరందఱును సంసిద్ధులైయున్నారా?

అందఱు — తప్పకుండ నిట్లే యొనరించెదము.

[అంతలో మహారాణి పర్యవేక్షించును.]

మహారాణి — యోధపురమహిషి శౌతమాత్రము జంకు లేదు. ఆమె
కై మీరు చింతింపవలదు; కాని, యోధపురవంశప్రదీప
కుని—యశ్వేంద్రసింహునిచిన్న శాలుని రక్షింప నుపాయ మర
యుడు.

దుర్గా — తల్లీ! భయమునలక. కుమారుని గొని తెగు.

(రాణి గొని కేగును)

దుర్గా — సమర్థుడావ్! కాపిమరు పిలుపుము! (ముకుందు నుద్దేశించి)
దాదా! ఆనల నొక పెద్దగుంపగల దగ్ధానికెమ్ము!

[కాసింగ్ సమర్థుడు పర్యవేక్షించు]

కాసింగ్ — (దుర్గాదాసునకు కుంస్కరించి) హుజూ! క్యా హుకుమ్?
దుర్గా — నీవు రాకుమారుని, మొగల్ సైన్యముల కంటబడనీయకుం
డ భద్రముగ గొనిపోయి రక్షించవలసినది.

కాసింగ్ — అచ్చా! హుజూ! !

(ముకుందుడు గంపను తీసుకొనివచ్చును.)

దుర్గా — కాసింగ్! నీవు ముఘల్లనుడ నగుటచే మొగలు లెవరు ని
న్ను పోల్చుకొనలేరు. ఈమిత్రానిగంపలో రాకుమారునించి,
నేను నీకిదివఱకు చూపిన దేవాలయమునకు గొనిపోయి,
శిశువు నామందిరపుగోపాతుని కప్పగించుము. ఆపైకర్తవ్య
ము నతడే యాలోచించును.

కాసింగ్ — జో హుకు.

[కుమారునితో రాణి పర్యవేక్షించు]

దుర్గా — మహారాణి! నాకంతమున పాత్రమున్నంతదనుక రాకుమా
రున కెట్టియపాయమును రానీయను. ఈకాసింగ్ ముఘల్ల

నుడే యైనను, నాకత్మంతాపును. భయపడక శిశువు నాతని హస్త లందుంచుము !

రాణి — నీ వభయమిడిన పిమ్మట నాకేమియు భయములేదు. (అదుదు కుమారు సతనిచేతుల నిడెను.)

(తిరిగి బిడ్డనొకసారి కాగలించి, ముద్దాడుచుండెను)

దుర్గా — సమయములేదు. తల్లీ ! విశంభనము సేయవద్దు !

రాణి — (మరల మరల బిడ్డను ముద్దాడుచు) కాసిం ! ధర్మమే నీకున నాకును సాక్షి. (అని కుమారుఁజూచి)

చా. పుడమిని పేదసామునకుఁ / బుత్తుఁడనై జరియించియున్న నీ
గురుములులేక వస్తి నయు / యెచ్చటనైన మెలంగి కాలమున్
గడపఁగ నోపియుండువు ను / ఖిబులఁ జెందుచు నాదు పాపపుం
గమపున నేలపుట్టితివి / త్సౌపతు లెల్లరు గొడ్డువోయిరే.

(అని కుమారుని కాసిమ్నకు నడిచెను - కాసిమ్ శిశువును గంప లోఁబెట్టి కొంపోవుచుండ)

సనుక్ దాస్ — ఒకవేళ, కాసిం ! శత్రుహస్త గత్తుడైన నేమిచేయ వలెను.

మహారాణి — అట్లు శత్రువులకు జక్కినచో, యీనాకత్తితో శిశువు నుపొడిచి చంపుము, కాసిం ! (అని కత్తి నతనికిచ్చును)
(కాసిం నిష్క్రమించును)

దుర్గా — అదిగో ! మొగల్ సైన్యముల కగ్గివర్తియై దిలేర్ ఖానుడు వచ్చుచున్నాడు.

సనుక్ — అదిగో ! శత్రువులు తుపాకులఁ బ్రేల్చుచున్నారు.

ముకుంద — శ్రీ జనరక్షణోపాయమును వెదుకవలయును.

సుబల్ — అదిగో కవాటములన్నియు బద్దలు చేయుచున్నాడు ! శ్రీ
జన మిత్రులకు వచ్చుచున్నవి !

దుర్గా—(అవచ్చిన నారీబృందము నవహాకించి) సహోదరీమణులారా! అధికముగ మాట్లాడుటకు అవకాశములేదు. ఈదృశాపాయ కరవేళల శుక్రియస్త్రీ లేమిచేయవలయునో మీకే తెలియును. అదిగో మీకొక కాగది యేర్పఱచి యుంచితిని. దానం జొచ్చి స్వహస్తముల నగ్గానికి నిప్పంటించుకొనుడు. అదిగో! మీ రాపని చేయకముందే శత్రువుల తుపాకు లాగది కవాటముల కాల్పుచున్నవి. త్వరపడుడు !

(స్త్రీజన మేళనముగ) ఘోరాణీకి జన్ !

రాణి—జయమా ! నాకు మృత్యువే జయము ! సోదరీమణులారా! (చేతులతోశీచి) పరమేశ్వరుడు మమ్ముల రక్షించుగాక! సాక్షాత్తిమరణము నొంది స్వర్గములకు కేగుడు. నా కింక నీగో కముతో కొంతసాబుధముగలదు. నేను మీతో రాజాలను. పొందు !

(స్త్రీలందరును మంటలో దుముకుదురు.)

రాణి—దుర్గాదాస్ ! నేను పోయివచ్చెదను (నిష్క్రమించును)

దుర్గా—సమర్థాన్ ! ఒక్కసారి కాగలిగిమిగొనుము. (సహోదరీమణుల)

లికువురును గాఢాత్మిగన మొనరించుకొని పిదప శత్రువుల నెదుర్కొన బోదురు)

షష్ఠ దృశ్యము.

ఔరంగజేబు భవనము.

ఔరంగ—(అటునిలుచును) దనలో ఏమిది! నేను విన్నది సత్యమే యగునా? కాదు. ఇది కేవల మసత్యము. నేను స్వప్నమును కొంచుచున్నానా యేమి? అట్టిన జాగ్రదవస్థయందుండనేల? మేలుకొలుచునా రాగోచనాంబుని నోలభాసువేళల,

స్వప్నములఁ గాంచినట్లుండు పరికృతసిద్ధమే. యశ్వంత
సింహునిరాణి సుత్యంత స్వల్ప సైన్యముతో దుస్తరమగు
మొగలేసేనాసముద్రమును దాటి యదృశ్య మయ్యెనట!!
ఇది సౌభవమగునా? ఇందేదియో రహస్య మున్నట్లు నాకుఁ
దోచుచున్నది. ఎవరక్కడ?

సేనకుమ — (వారివారి సమీపించుచు) ఖదాబాద్ !!

కొర్రా — అనన్యసాధారణప్రజ్ఞావంతు డగు మన దిలేక్ ఖానుఁ డతిస్వ
ల్పసంఖ్యఁగల రాజపుత్రవీరుల ధాటికోర్వఁజాలక, పరాజితు
డయ్యెనని వింటిని. ఈవార్త సత్యము కావచ్చునా?

సేనకుమ — కొను. సత్యమే. ప్రభూ! నేను యుద్ధమును ప్రత్యక్ష
ముగఁ జూచియుంటిని. ఓహూ! ఏమియుద్ధము!! ఆశ్చర్యము!
భయము! యశ్వంతసింహుని భవనమునంగల నాల్గుద్వార
ములకడ నాయుధసాములై పోరాడిన యోధవరులఁ గాంచుట
కల దేవేంద్రుజే కావలయును. మహాప్రభూ! ఒకవంక
భవనాంతర్యాగమును జొచ్చిన మొగలుల హస్తగతము
కాకుండుటకు, తామున్నగదికి స్వహస్తముల నిప్పంటించి,
యందు ప్రాణత్యాగ మొనరించుచున్న నారీజనముమాట
నటించుచున్న లోపలఁజొచ్చి కవాటముల వక్రీకలసేయుచుఁ
దుపాకిగుండ్రలో కుష్మములఁ బడద్రోయుచున్న మనవీరులఁ
దానుమాడుచున్న చండీస్వయాపేణియగు జోదపూర్ మహా
రాణియు — మందిరబహిర్ద్వారముచేతనుండి శత్రువులు లో
పలకురాకుండఁ గాపాడుచున్న రాథోరు సేనాపతియగు
దుర్గాదాసుఁడును- ఆతనితమ్ముడును- ఓహోహో! ఏమి
యాసహోదరులసాహసము! రెండువేలసంఖ్యకు మించిన
సైన్యమును గని, యిసుమంతయైన జంకకుండ, ప్రశయకాల

మేఘముల నడుమనుండి బయలు వెడలు తట్టితలవలె
విరాజిల్లు కత్తుల నూడఁబెట్టి యాశ్చర్యనాసమూహము నవలీల
భూదేవికి బలిదాన మొసంగిచెంత మహారాణిఁగాంచి దిగ్భ్రా
మఁబొంది యేమియు చేయలేక తన వనాసంగిరి.

[అంతలో గుల్ నాన్ పోవేళించును.]

గుల్ — ప్రాణేశ్వరా! నేను విననది సత్యమేయగునా?

బొరం — (అవనతశిరస్సునై) బేను.

గుల్ — (రోషకషాయితో చనయై) ఓనా! ఈవిధమగు ధైర్యవిహీ
నమై పరాక్రమలేశమును లేని సైన్యముతో మీరు సమస్త
హిందూస్థానమును పాలింప నాహుించినారా? కార్యము
లేదు. చక్రివర్తులయ్యు నాయొక్క సాధారణమగు కోర్కె
ను చెల్లింపఁజాలకపోతివా!

బొరం — నాయథాశక్తిని ప్రయత్నించి విఫలుడనైతిని.

గుల్ — ఇదియా, మీయథాశక్తి? సామాన్యశ్రీయొక్కరై పెక్కు
మందిపురుషుల కనులఁగప్పి మాయవాయ్యెనే! ఛీ! ఏల మీ
పరాక్రమములు? చక్రివర్తిబిరుదములకు మీ రనర్హులని
చెప్పుక తప్పదు.

బొరం — మాట్లాడకుండును.

గుల్ — ఇప్పుడు మహారాణి యెచటనున్నది?

బొరం — రాణారాజసింహునిచెంత నున్నది.

గుల్ — వెంటనే సైన్యములఁబంపి మీవారును ముట్టడింపుడు. సం
తానయులియుగ నాపా నాకుఁ జిక్కవలెను. ఎఱఁ జదిచ్చిన
సరే.

బొరం — ఆవిషయమునుకూర్చి యోచించవలెను.

గుర్రం—గుల్నార్ పలికనమీద నాలో చనముకూడనా? తక్షణము
మీ వారును ముట్టడింపును.

(నిష్క్రమించును.)

కొరం—(ఆత్మగతమున) ఈమాటను నేను విశ్వసింపజాలను. రెండు
వందలపై నికులగో రాజపుత్రులు మొగల్ సైన్యము నోడిం
చుటయా? యశ్వంతసింహుని రాణి, యా సేనావ్యూహము
లను భేదించుకొనిపోవుటయా? మజ్జయు నాసేనల కధ్యక్షు
డనన్యసామాన్యబలపరాక్రమవంతు డగు దిలేర్ ఖానుడా?
ఇందేదియో విశ్వాసఘాతుకత్వ ముండితీరవలయును. ఆ!
ఏమనుచుంటిని? నాకు బాల్యమిత్రుడును, నాయకావసమందు
సహాయభూతుడును, వార్ధక్యమున మంత్రియు నగు దిలేరు
ఖాన్ నన్ను మోసపుచ్చుననియూ తలంచుచుంటిని? అది
యసంభవము- దోషము-పాతకము!!

[దిలేర్ ఖాన్ ప్రవేశించి]

దిలేర్—బందగీ, జహాంపనా!

కొరం—సేనానాయక! మన కపజయము సంభవించిన దని నే వినిన
వార్త నిజమగునా?

దిలేర్—కొను. సత్యమే!

కొరం—యుద్ధముచేసి యోడిపోతిరా? భయపడి పలాయిత
ులైతిరా?

దిలేర్—శ్రీవారు సెలవిచ్చినట్లు రెండుకారణములవలనను, మన
కపజయము వాటిల్లెను. ఓహో! ఆరాజపుత్రుల పరాక్రమ
ము! ఏమి, వారియుద్ధనైపుణ్యము! మన సైన్యము లుద్రేక
ముతో శత్రువుల చెదలుగొట్టి గృహభ్యంతరమును జొచ్చిరి.
ఖాన్ రాహుల్ రిగ్ పోరాడెడి. కాని లాభము లేకపోయెను.

లోనున్న మనవారు నలుగురు. ద్వారపాతకులచే హత్యలైరి. మం
దిరబహిర్ద్వారముకడ మేము దుర్గాదాసాదులలో యుద్ధ మొన
రించుచుండ, కాలజలధరమధ్యముననుండి విద్యుల్లత వెలుయు
చందాన రాణి ముక్తకేశయై, ఆయుధపాణియై, మానడు
మను దుమికెను. చండీస్వరూపిణి యగు నామెను, ఆమె పక్ష
స్థలమున నొకవస్త్రముతో బుధింపబడియున్న యాదుబిడ్డను
గాంచి నంతనే నేను భయపడి “కొట్టును- కొట్టు”డని పురి
కొల్పి బ్రయత్నించితిని; కాని కంఠము రుద్ధమయ్యెను. కర
వాలము నెత్తబోన నది క్రింద జాతపడియెను. ఆమోహన
మూర్తిని గాంచుచు నే నట్లు నిలువఁబడిపోయితిని. వావెరి
చేష్టల నవలోకించి మనసైన్యము చెదఱిపోయెను. ఇంకేము
న్నది ?

కౌరం—ఛీ! దురాత్ముడా! సాధారణస్త్రికంటె నధిముఁ డగు నీతో
మాట్లాడరాదు. (నిష్క్రమించును.)
(ది తిర్థావేహికవైపునఁ బడిపోవును.)

సప్తమదృశ్యము.

రాణారాజసింహునియాలోచనామందిరము.

[సింహాసనస్థుడగు రాణాయెదుట శిశువాస్తయగు యశ్వోతుని
రాణి కూర్చుండును. దక్షిణభాగమున కాసిం
దుర్గాదాసు లుపవిష్టలై యుండురు.]

మహారాణి—రాణా! నాయీపుత్రుని సంరక్షణభారమును కతిపయ
దివసముల వర్యంతము మీరు వహింపవలెనని ప్రార్థింప
వచ్చుచున్నాను.

కా. ~~దేవ~~ ధర్మపరాయణుల, జనమను; క్షేత్రాగ్నిః జల్లాచ్ఛ త
స్మాదీతత్వములక తదీయసుతులక / రక్షించు వీరాగ్రుల
లేరా? దేశముగొడ్డువోయె నకటా! / మైచ్చుల దురాచారులై
కారింపగని మిన్నకుండి రితర / క్షౌనాయకుల పందలై.

రాజసింహుడు — రాణి! నీపుత్రుడు నాకుఁ బైవాఁడు కాఁడు. వానిని
రక్షించుభారము నాయది. (దుర్గాదాసు నుద్దేశించి) దుర్గాదా
స్! ఈబాలునికూడ చంపనుద్దేశించియున్నాఁడా?

దుర్గాదాస్ — కాకున్నచో చక్రివర్తి కాశిపుత్రుతో నేమిప్రయోజన
మున్నది?

మహాశాని — రాణా! ఒకపుత్రుడు, ఒకకన్య. ఇదియే నాసంపత్తి.
ఈసంపత్తియె పరమార్థమని ధీల్లీనుండి బయలుదేటి వచ్చు
చుండఁ ద్రోవలో నాడుబిడ్డ మరణించినది. నా కులదీక్షకుండు
ను- సద్యోజాతుండు నగు వీనినిమాత్రము మీరు కాపాడినఁ
బాలును.

రాజసింహుడు — రాణి! పుత్రుని, నాప్రాణమునైన సమర్పించి కా
పాడెదను. ఔరంగజేబుని యత్యాచారము క్రిమకృమాభి
వృద్ధిఁ బొందుచున్నది.

ఉ. కారణమేమొ దైవమెఱుఁ / గందగు మైచ్చుఁడు తుచ్చుఁడై దురా
చారపరాయణుం డయి, ప / ఒల్ తపియింపఁగ నేచుచుండె, నే
ధీరుఁడు సాహసింపక, ప / తిక్తయ కోపక మిన్నకుండె, హా!!
భారతమాత కిట్టి దుర / వస్త ఘటెల్లెను నేటి కక్కటా.

అతడు తిరుగ హిందువులపై జజయా'పన్నును విధించుచున్నాఁడు.
మార్వాడదేశాధీశుఁ డగు యశ్వంతసేనహునికుటంబముపై
కార్పణ్యము వహించియున్నాడు. ఇంక నేను తూష్ణింశీలుఁడనై
మెలంగుట యపాయకరము; కావున నొకజాబును వ్రాసి

చూచెదను. అప్పటికిని వాడు దుండగముల నొనరించినది,
శిక్షింపఁ బ్రయత్నము కావించెదను.

రాజి—జాబును లిఖించుటయా? అనునయవినయములతో నా
దుష్టునిచెతకు కమ్మనాపుటయా? వలదు. వలదు. రాణా!
ఈపర్యాయము మొగల్ సామ్రాజ్యమును సమూలముగ
విచ్ఛేదనము కావింపవలెను.

రాజసింహ— (అలోచించి) ఔ నది సత్యమే.

ఉ. వృష్ణదేవరాయ నాకు నవి / వేకలు వడ్డికిఁబాటుచుండ నా
కుగ్రుండు సామవాక్యముల / గుఱ విమోక్షన, సమ్మతించునే?
యుద్ధమొనర్చి, నిష్ఠురత / కోరిచి దర్శము సహించి ది
బ్బిద్ధయశోద్వజ్జనము / కాలముఁబుచ్చెద నూనినీమణి.

(అని కాసిమ్మకుఁ దిరిగి) ఇంక దెవకు?

దుర్గా—ఇతఁడు నాబాల్యముననున్నాను. కాఁగిబీని విడనాడి మాచిన్ని
ప్రభువును మొగలులఁగారినుండి కాపాడెను.

కాసి—రాణా! నాపేరు కాపిండల్లా. దుర్గాదాసు నన్నొక యాప
దనుండి రక్షించెను. అనాటినుండియు నే నితని భ్రాతృత్వండ్లనై
యున్నాను.

రాజసింహ—ఔరంగజేబ్! ఉన్నతికదవి నలంకరించియు, నీ హాక
శిశువును హత్యకావింపఁ నుండియున్నావు. చూడుము! ఈ
కాసిమ్మను జూచి సిగ్గుతోదెప్పుకొనుము.

రాజి—రాణా నే నాదృష్టాత్మునివై పగదీర్చుకొనునిమిత్తము
వారీజనముతో నగ్నిప్రవేశ మొనరింపక బ్రతికియున్నాను.

రాజ—అట్లే కానిమ్ము. మీయిష్టపుదే నాయుంట నిర్భయముగ నివ
సింపవచ్చును.

రాణి: నేనా! ఇచట నివసించుటయూ! ఎన్నడు నట్లు చేయజాలను.

నారాజ్యమున నివసించును. ఆపదసంపదలయందును- సుఖ
దుఃఖములందును నాభర్తయే నాదైవము. అతని యాలయ
ముననే నాకు మనశ్శాంతి చేకూరును.

రాణి: అమ్మా! పశ్చిమ మూలమున నీవు డేమముగ నుండ
జాలవు.

రాణి: అట్లుకాదు. నేను ఆపదనే కోరుచున్నాను. ఆపదయన్న
నాకు భయములేదు. భూకంపమునందు జన్మించితిని. ప్రళయ
మేఘశయ్యపైఁ బెరిగితిని. తుపానుచే లాలింపఁబడితిని. ఇక
నా కాపదయన్న భయములేదు. ఆపదల నన్నింటిని గడచితిని.
మిగిలినయాపద నాశిశుహత్య- వాని నాపదనుండి రక్షిం
చినఁ జాలును. ఇతకు నాకర్మము నన్ను వెన్నంటియే
యుండును.

చ. వనముననున్న ఘోర విపులహృత్కాంత్యమునందు నున్న, దు
ర్జనులకుఁ జిక్కియున్న, జలరాశి మునిగిన, నదిమస్తకం
బున నివసించిన, నిమరఁబోవుచు నుండిన, నెట్టివేళ నేక
గనుఁగొన పూర్వజన్మకృత / కర్మము సోచుచునుండు జీవులక
(అవనిక జాలును.)

౩

దురాదాన

ద్వితీయాంకము.

పరిభ్రమదృశ్యము.

స్థానము:—ధిల్లీరాజప్రసాదము- గుల్షార్ మందిరము.
[అక్కరుకూతులగు రజయా, గుల్షార్ చెంతగూర్చుండి
పాడుచుండును.]

గుల్షార్ - రజయా! సంతము నీవెట్లభ్యసించితివి?

రజయా—నాతండ్రివలన నభ్యసించితిని.

గుల్షార్—పాటయనిన నా కసహ్యమే!

రజయా—నీకును, తాతగారిని గాడిదకున్నంత స్వరజ్ఞానమైనను
లేదు. నేను పాడినంతనే తాత నన్నుగొట్టవచ్చును. మీఠ
మచుప్పులై పుట్టుట మాకును, మావంటి పసివారికిని చేయు
కలిగించుటకే.

గుల్షార్—(ఇంచుక కోపము నభినయించి) అధికపగ్గసంగములు
చేయక, చక్కనిపాటను పాడుము.

రజయా—(గొంతుక సవరించుకొని)

కాంభోజి — అటతాళము.

ప॥ సుందర రారా నిన్ను నమ్మితి వన్నెలురా-

మేలాచలమేలా యిది సమయమురా॥

అ॥ సతతము నీపేరుపాశము వనుబంధించుక-

గరుణను నీదు కాంగిటికిఁ గైకొరా॥

చ॥ సుగుణధామ సరసలోకాభిరామ॥

(అని పాడును.)

[కొరంగజేబు- అక్కర్ ప్రవేశింతుడు.]

కొరంగ—(రజియాను చూచి అక్కరుతో) అక్కర్ ! పరిపాలనాక్రమము నేర్చుకొనునిమిత్తము నిన్ను వంగదేశమునకుఁ బంపియుంటిని. అట్లు చేయక, నాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి నీవు స్వత్యగీతాదులఁ కాలక్షేపము చేయుటయే గాక, నీవిడ్డనుసైతము పాట నేర్చి పాడుచేసినావు. నీ వింతపనికిరానివాడ వగుదువని యెన్నఁడును దలచలేదు.

అక్కర్ (మానము వహించియుండును.)

కొరంగ—ఇక నైన బుద్ధిఁదెచ్చుకొని మీవాఱుయధమున నీనైపుణ్యమును జూపి పేరుపొందుము. నీవెంట నేబదివేలసైన్యమును బంపెదను.

అక్కర్—(అంగీకార సూచకముగ తలచూపును.)

కొరంగ—నీవు కేవలము విషయలోబుండ్లనై యుంటఁజూచి సహింపజాలక, నిన్ను సన్మార్గమునఁ బెట్టఁదలంచి యిచటకు రావించితిని. నీశహాయమునకై దిలేర్ ఖానును బంపితిని. నేనును- అజమును, దోచారినుండి వచ్చి మిమ్ములఁ గలసికొందుము. పొమ్ము.

(అక్కర్ నిష్క్రమించును.)

కొరం—(గుల్షాన్ ను జూచి) గుల్ సాత్ ! నీ నిమిత్తము నే షాక
ఘోరయుద్ధము జరుగనున్నది.

గుల్—ఘోరయుద్ధమా ! సామాన్యజనకద మగు మీవారును
ముట్టడించు షాక ఘోరయుద్ధమా ? చక్రివర్తివంటి వారి కిది
యొక తుచ్ఛకార్యము.

కొరం—ఎవనాడు స్వల్పసంఖ్యాతనైనికులతో రాజపుత్రులు గణనా
తీతమగు యెగల్ సైన్యముల నోడించిరని వింటినో, అట్టి
నుండి రాజపుత్రులతో యుద్ధము నాగుపాముతో చెలగాట
మని యనుకొంటిని. కావుననే కాబూల్ దేశమునుండి
“అజి”ను బుగాళాదేశమునుండి అక్బరును రావించి, లక్క-
కు విించిన సేనలతో వారిని యుద్ధమునకు బాపితిని. మీ
వారుముట్టడి స్వల్పకార్యమని తిలంపరాదు.

గుల్—మీవారును మీరు బయ్యచినను, మానినను రాణిని,
నామిపుత్రునిమాత్రము నాపాదముల కర్పింపవలెను.

కొరం—అందులకే యీ ప్రయత్నము.

ద్వితీయదృశ్యము.

అబూపర్వతమందలి యొకానొకదుర్గము,

[దుర్గాదాసు, ముకుందుడు, శివసింహుడు సంభాషించుచుండును.]

—గ—.....సింహా! శివసింహా! మన చిన్నప్రభువుని మీ
యిరువ్వియధీనమొదొంచి పోవుచున్నాను. ఈస్థల మతి
రహస్యము. ఏరికిని చెలియనీయరాదుసుమీ!

ఉభయులు—మాకంతమున పాగి మున్నంతదనుక నట్లు కానేరదు.

దుర్గా—చక్రివర్తి సైన్యములు మీవారును ముట్టడింపవచ్చుచున్నవి.
కుమారు నుదయపురమం దుంచుట శ్రీయస్కరము కాదని

యెరింగి, రాణావారియాదేశానుసార మితిని నిచ్చటికి గొని తెచ్చితిని.

గీ. తురకపన్నిన కపటవా ! గురకుఁజెక్కి-

ప్రాణములఁబాసి గతియొచ్చె ! పృథువరుండు

లతనిపుత్తుని నితనిఁ గాపాడవలయుఁ

గంటికిఁ జెప్పచందానఁ ! గరుణతోడ.

శుకుండు—మీవారుముట్టడికి దగిన కారణములేవి?

దుర్గా—యశ్వంతశింహునిగాఁగిరి, నామెతనయనకు నాశ్రమ మిచ్చుటకంటి. పొందువులపై సత్యాచారములు చేయకూడ దని కఠినముగ వ్రాసినజాబు రెండవది. రెండవకారణము కొరంగజేబుని యుద్ధమునకు ప్రేరిపించుటలేదని మాఘగా చెప్పఁగలుగుదును.

ఉభయులు—సేనాపతి! ముప్పవభుని ప్రాణరక్షణార్థ మీ యుద్ధ మారంభమైనది. ఈవిషయముఁ మే మప్రమత్తులమై మెలంగె దము. ఈస్థలము మిక్కిలి రహస్యమైనది. మా సాహాయ్యము నకు మీరు రెండువందలయోధులనుంచి పొందు. ఇంచు కైన విపత్తు సుభవించినయెడల మీకు వర్తమాన ముంపె దము.

శివసింహు - చక్రవర్తియు నిరణరంగమునకు వచ్చుచున్నాడా?

దుర్గా—అవును. చిత్తూరు, మంగళగిరి, ధర్మములు చక్రవర్తి వశము లయ్యెను. రాణావారు తమసేనలను పర్వతప్రదేశ ముల నడపించుకొని వచ్చుచున్నారు.

శుకుండు—మహారాణి యెచ్చట?

దుర్గా—ఆయమ మార్వాడ దేశమునుండి పెక్కు సైన్యములతో మీవారునకు వచ్చుచున్నది. ఇది మీరు భోజనాదికముల

నొచ్చి నిజకార్యములందు వెలయువగల్గి పొలుగుము
పొందు!

(శివముకుందులు నిష్క్రమింతురు.)

దుర్గా—(స్వగతమున) ఆహా! పరమేశ్వరా! ఏమి, నీస్పృహవైచిత్ర్యము! బహుకాలమునకుఁ దిరుగ మీవాల్ మూర్వాడదేశము లేకేధమించినవి. ఈసంఘభావము సుభసూచకముగ నున్నది. గణనాతీతములగు మొగల్ సైన్యముల శతీస్వల్పసంఖ్యగల నాసైన్యములతో గలువలేనేమో యను నిరాశతో నుండిని; కాని, యానిరాశాధికారమును భేదించుటకు, మీవాల్ మూర్వాడదేశముల యైకమత్య మను, నాశాదీపక్షిణిరేఖ కానవగుచున్నది. కానిమ్ము. ప్రియత్నించి, దీని పరిణామ మెట్లుండునో చూచెదఁగాక! ఉభయదేశసైన్యములను నాశక్తికొలంది ప్రోపించెదఁగాక.

మ. సమరోత్సేక విజృంభణంబున నిరాశాదోర్భావోద్యోగ వికృమము వెల్లడిఁజేసి మేచ్ఛకడలే! కాంతారవిచ్ఛేదక కృమభాటిఁబ్రకటించి, హౌదవ జనకృష్యాతి స్థాపింపఁ బూర్వము పోరాడిన వీరులం దలంచి ముత్యాగల్భ్యముఁ జూపెదఁజయ్. జన్మభూమిజయ్. (ప్రస్థానము.)

త్వత్తయ్యుక్తము.

రాజారాజసింహుని యాలోచనామందిరము.

[జోధపురపట్టమహిషియు, దుర్గాదాసాదిరాజపుత్రీ నామంబ గణము నుచితాసనాసీనులైయుండును.]

విక్రమ—సమ్మృఖయుద్ధమున మొగల్ సైన్యము నెదుర్కొనిన భాగుగనుండునని తెలంచుచున్నాను.

రాణా—అసంఖ్యాతములగు మొగల్ సైన్యములను సమ్రుఖియద్దము
న నెదుర్కొనుట నాహాస మనిచెప్పఁగలను.

గోపీ—మన స్వల్పసైన్యముల నశక్తివిభాగములుగ చేసి శత్రువుల
మార్గముల నరికట్టుట యుక్తిసంగతమని నాతలంపు.

రాణా—గరీబ్ దాస్! పర్వతప్రదేశములంగల ప్రతిగృహమును, ప్రతి
చూర్గమును నీవు బాగుగ నెఱుఁగుదువు. నీయభిప్రాయ
మేమియో తెలుపఁగోరెదను.

గరీబ్—రాణా! శత్రుసైన్యములను పర్వతప్రదేశములఁ జొరనిండు.
అసేనలన్నియు నాపథములనూడి బయటికివచ్చుట కవకాశ
ముండదు. అపుడు మిమ్ము వారి నాక్రమింపవచ్చును.

రాణా—(అందఱును ద్దశించి) ఈపద్ధతికి మీరు సమ్మతించురా?

అందఱు—అహా! తప్పక సమ్మతించుము.

రాణా—రాణి! నీయభిప్రాయమేమి?

రాణి—అందఱియభిప్రాయమే నాయభిప్రాయము. మీ రీయద్దమునఁ
బాల్సినరా యేమి?

రాణా—మహారాణి! శత్రుసైన్యములు. మూడు విభాగములై!
మూడుమార్గముల మనల నెదుర్కొనుచున్నవి. మొదటిది
అక్షయధీనమున ఉదయపురమార్గమున నున్నది. రెండ
వవిభాగమునకు దిలేర్ఖాను డధినాయకుండై దోసురీపథ
మున వేచియున్నాడు. దోబోరీపథమున స్వయముగఁ జక్ర
వర్తియే నేనాసమేతుడై యున్నాడు; కావున నేను మీతో
నేకీధవించుట కవకాశము లేదు.

రాణి—అయినచో నేను నాసేనలలోఁ జక్రివర్తి నెదుర్కొనఁబోవు
దును. మీ రేమందురు?

రాణా—గణనాతీత మగు సైన్యముతో వచ్చుచున్న పాదుషాను నెదుర్కొనుట యపాయకరము. ఏమి దుర్గాదాస్ !

దుర్గా — చిత్తము ప్రభువులు సెలవిచ్చినది నిక్కువమే ?

రాణా—అయినచో నీయుద్ధయ సైన్యముల కధినాయకునిగా నెవరిని నియమింపవలయును ?

అందఱు—(ఏకశ్రీవముగ) ఏమీ ! ఏమహాత్ముని నామశ్రీవగా మాత్రాన శత్రువులగుండియలు ఝల్లుమనునో, ఏపరమపురుషునియూజ్ఞ నుల్లంఘింప, నోరులేని జంతుజాలముసహిత మొల్లకుండునో, యిట్టి యనుకమానబలపరాక్రముం డగు దుర్గాదాసుఁడుండ, నన్యజెప్పి డీయుద్ధ యదేశ సైన్యముల కధ్యక్షుండుకాసమర్థుడు ?

రాణా — దుర్గాదాసనిరాగ్రణీ !

మః పరభూమీధన రాజహంసలకు శంపామాలి కాపుల్యమై గరళశ్రీవ విఘ్నచనా నలశిఖాకారింబున గాగ్రిలి, నీ కరముంబట్టి, నమస్తై నై కదవీ ! కాంతాగ్రసంహార భీకరకార్యాచరణాబునన్ మెలఁగు నీఖిష్కాబు బ్రంభించుతన్.

[అంత రాణాప్రభమపుత్రుఁడు భీమహిమిని ప్రవేశము.]

భీమ — (తండ్రి) కభివందనము లాచరించినపిదప మిగిలినవారికి నమస్కారము చేయును.)

రాణా—(కన్నీరుకార్చుచు) నాయనా ! ధమ్ము ! నిన్నుఁ జేరఁబిలుచుటకు నైన నాకధికారములేద. ఔను. నారాజ్యమునంద నిన్ను పాఱఁద్రోలినపిమ్మట, నిన్నుఁ బిలుచుటకైన నా కధికారమెక్కడిది ?

భీమ—తండ్రి ! అధికారము లేదనియో పలుకుచున్నారు ? పరదేశములందు నివసించుచుంటి ననుమాటయే కాని, రాజ్యింబవల్లు

నుశుక్త్యవస్థయందేమి, బాగ్విదవస్థయందేమి, భోజనసమయమునందేమి, సంతతము నాదేశము - ఆ మీచారుభూమియందలి భునశైలమాలలు - యాటవికప్రదేశములు - సమస్తమును నాశగఱ్ఱముచేసిన తాంబూలమాయుగగడివి. అట్టి నా జన్మభూమికి ముప్పవారిల్లినపు డామె నాపదలనుండి విముక్తిబొందఁజేయుట నావిధికావున, మీరు వర్తమానముఁ బ్రసీద మొసిన బయలుదేలి నచ్చినాడను. భవదభీష్టములను తీర్చి పాగిత్యాగము నైనచేయుట నావిధి. ఇట్టి సందర్భమున నన్నుఁ జేరిడి పిలచుటకు మీకధికారము లేదని పలుకుట న్యాయముకాదు.

[అసనమునుండి లేచి రాజసింహుడు పుత్రుని కాగలించుకొనును. అసనయమున నశని ద్వితీయపుత్రుఁ డగు జయసింహుడు ప్రవేశించును.]

రాజా—(అశ్చర్యమున) జయసింహుడా !

జయ—(కోపాద్దిపితుడై) తండ్రీ! నీ వింతపక్షపాతముగలవాడవని నేనెరుగకపోతిని. నీ ద్వితీయపుత్రుడు సజీవుడైయుండగ, వాని దేహమున ప్రాణినాశమునందును, క్షత్రియరక్తము ప్రవహించుచుండ, మాతృదేశరక్షణార్థము, దూరముననున్న తనయునికి వర్తమాన మంపి, నా కావార్త లేకమైనను తెలియఁబఱచుకొందుట పక్షపాతము కాదా—యన్యాయము కాదా? (అని నిష్క్రమించును.)

రాజా—(సామంతులతో) చూచితిరా, సామంతులారా! తిషయతోలుండై రాజకార్యములవరక నన్నఁడును తిరిగిమాడని సంతసింపకు డియుద్ధమున పాల్గొనఁడని యూహించి భీమునకు

వర్తమానముఁబాప, నాపై న్నియమవాదమును వెల్లడి
చూడును ! భీమా ! తక్షణము రాజ్యమును వీడిపోమ్ము !
భీను - మాతృభూమికి జన్మ ! (అనుచు నిష్క్రమించును.)
రాజా—(అదరకుచు బోవననుజ్ఞయొనగి, స్వగతమున) సకస్యతీ !
నీవైపుననుచే జయసింహు నుత్తేజతుని గానింపఁజాలితిని.
విచ్చితము మెచ్చుకొంటిని. విప్రుగిట్టిన నిష్ఠావలె వాని
లో నణగియుండిన యుద్ధీకానలముచు పుజ్యలింగఁజేసిన
నీచాతుర్యమున కే రితము సాగోపించితిని. కాని వాడు తిరిగి
కనుల మాయలలో బడికుండఁ గాదుకొనుము.
(నిష్క్రమించును.)

చతుర్థదృశ్యము.

చిహ్నులు సమీప కాననపర్యేషము.

[బౌరంగజేబు—దిలేఖ—భారుడు—చక్రవర్తికుమారుడు—డగుఅజిమ్—

శ్యామసింహుడు నిల్చియుండురు.]

బౌరంగ—దిలేఖాన్ ! ఈ యుద్ధమున నీవు సైతం నోడిపోతివా ?

దిలేఖ—నే నోడుటయకాక సమస్తమును గోల్పోతిని.

బౌరంగ—అక్కరుసమాచార మేమైన వెలిసికొంటివా ?

దిలేఖ—అతనిగూర్చి నేను మిక్కిలి యశుభముచు వింటిని. ఆరా
వశీషర్వతప్రాంతమున నతఁడు రాజావారిరెండవకుమారుఁ
డగు జయసింహుని హస్తగతుడై బుడీగా కొనిపోబడి
నాడట !

బౌరంగ—బుడీగా. కొనిపోబడెనా ! హిందూస్థానమునకుఁ గాబోవు
సాహసాత్ముని అక్కర్ రాజపుత్రుల హస్తగతుఁడయ్యెనా ?

అది — (స్వగతము) ఏమీ ! హిందూభావమునకు గాబోవు చక్క
వర్తి అక్కరా ? నేడొక సూతనాంశము వెల్లడియైనది.

దిలేర్ — శ్రీనాథకూడ పరాజితులై 'దోబాసీ'ని విడచి చిత్తూ
రుకుర్గము నాశ్రయించినట్లున్నది.

కొరం — దిలేర్ ! రాజాజీ సేనాపతియగు దుర్గాదాసు నన్నోడించి,
నాసర్వమును గైకొని, తుదకు నాకుఁ గ్రామాధిక యగు
శేగమును కూడ నెత్తుకొనిపోయెను.

చం! హయగతిసేగుడెంచి మనయాశ్వికులన్ దునుమాడి యుగ్రుడై
జయ మనియూర్చి పేర్చి యెకసక్తములొడి "మదీయరాజ్ఞికిన్
బ్రీయమిది"యంచు నన్ గవిని బేగము వేగమునన్ హరించి ని
ర్భయముగ స్వేచ్ఛున్ వెడలె ! వానిపరాక్రమ మింత యెప్పుడో

దిలేర్ — జహాంపనా ! దానికై నగవనేటికి ? బహుశక్తులచే నీ
పర్యాయము ముగియు సులభముగి ఢిల్లీని చేరఁగలుగుదుము.

కొరం — ఈయనమానముతో ఢిల్లీకి బోవుటయా ? అసాధవము !
ఈదుఃఖసమయమున నీవు పరిహాసము లాడకుము. మొగలుల
కెన్నఁడు నిట్టియవమానము...

దిలేర్ — మీవలనఁ దప్ప మఱియెవ్వరివలనను సాధవిచుట లేదు.

కొరం — నావలనఁ గాదు. ఇందుకు నీవే కారణమవు. దౌర్భాగ్య
వశమున నేడు మాసేవలకు నీ వధిపతివగుటవలన నవమాన
ము సాధవించినది. యశ్వంతిసింహుడే బ్రతికియున్నచో.....

దిలేర్ — శ్రీనాథు భవిష్యత్తు నించుక యాలోచించియున్నచో,
యశ్వంతిసింహుఁడు డివిచియుండెడినాఁడు.

కొరం — దిల్లీఖాన్ ! ఏమనుచుంటివి ?

దిలేర్ — జనాబ్ ! నిర్భయముగ పలుకుచున్నాను. వినుడు ఏరమ
లోటాడరమలో భగవాన్ దాసాది మహావీరుల భుజాశక్తిచే

నాజ్ఞింపబడిన యీ మొగల్ సామ్రాజ్యమును, అశ్మాభిమానమును త్యజించి, దేశద్రోహులయినట్టి శ్యామసింహునివంటి కుటిలాత్ములను స్నేహితులుగఁ జేసికొని, కుదీరిని రాజ్యపరిపాలన మొనరించుచున్న తమరు ధ్వంస మొనరించుచున్నారు. జనాభా! ఇకనైన మేల్కొంచి, యజ్ఞానతిమిరమును జ్ఞానదీపికచే నశింపఁజేసి, హిందూమహమ్మదీయులను సమభావమునఁ బాలింపుము. మీ కేమియు భయముండదు. అట్లుకాక, మీదుశ్చేష్టల సింకను మానఁజేసి, పేరుప్రఖ్యాతులులేని నశింతురు. మీ శ్రేయోభిలాషనై నిర్భయముగఁ జెప్పవలసివచ్చిన నాపలుకు లొలించిన మేలగును.

కొరం— దిలేర్ ఖాన్ ! ఆవిషయముం గూర్చి బాగుగ నాలొచింతవ. ప్రస్తుతము నే నస్వస్థుడై యున్నాను. పోయి విశ్రమించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

అజిం— (అస్పృహగ) అట్టిరు భావిచకిప్తయగునా? ఎన్నటికిని గానీయను. (అని కన్నెఱ్ఱఁజేయును.)

దిలేర్— మాజాదా! ఏమియోచించుచున్నారు?

అజిం— ఆసంగతిని మీతో చెప్పకూడదు.

(అనుచు త్వరితగతిని నిర్గమించెను.)

[అక్కడ ప్రవేశించును]

శ్యామ— బుడగీ, మాజాదా!

దిలేర్— మాజాదా! మీరు శత్రువులచే ఖదీగౌరఖాని పోబడినారని వింటినే. అది యసత్యమా, యేమి?

అక్కర్— (నతమ స్తకుండ) అసత్య మెట్లగును?

డిలేర్ — నైపుణ్యమున తప్పించుకొనివచ్చితిరా?

అశ్వత్థామ — లేదు. ఆహా! రాజపుత్రాజిత! ఏమి నీ కయాశీలత! ఏమి నీ శాంతస్వభావము! (దిలేరువంక తిరిగి) సేనానాయక! పంజరముగోని చిలుకవలె నే నాపర్యతమార్గములఁ జక్కి, సనైన్యముగ నిరాహారుడనై చావనున్న సమయమున, జయసింహుడు తండ్రిపంపున నాకొఱకు భోజనాదులఁజచ్చి, నన్ను క్షమించి విడచినాడు. అంతకంటె నేమికావలయును?

డిలేర్ — ప్రాణములతో స్వగృహమును చేరితి నని యానందముండుచుగితిరా? ఛీ! ఛీ! లోనికబొందు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

పంచమదృశ్యము.

రాజపుత్రాశిబిరము.

[జోధపురరాణి—రాణాయు నుపవిష్టులై యుందురు—సామంతగణము తన్నుపరివేష్టించియుండ, మొగల్ సామ్రాజ్యపతాకమును ధరించి దుర్గాదాసు నిలువఁబడియుండును.]

రాణి — మొగలులను మీవారునుండి పారదోలి రాజపుత్రుల నుద్ధరించినందులకు, దుర్గాదాసునకు నాభన్యవాదములు.

రాణి — మదభిప్రాయానుసారము, నా వైరియగు గుల్షారును బంధించి తీసికొనివచ్చిన దుర్గాదాసుఋణమును నేను తీర్చుకొనఁజాలను.

రాణి — ఏమీ! దుర్గాదాస్! గుల్షారును తక్షణమును విడువక త్తే దీగ కొనివచ్చితివా?

దుర్గా — రాణి! నేను సేనానాయకుడను మాత్రమే. యుద్ధభూ

మిని శత్రువులఁ గెల్పుటయు, వారినిపట్టి రాజుల కప్పగించు
టయు నావిధి. వారిని విడిచిపెట్టుభారము మీయిడి.

రాణా—తక్షణము పోయి, గుల్షారును సగౌరవముగ పాదుషాచేత
కుఁ బంపివేయుము.

రాణి—అట్లేలచేయవలయును?

రాణా—అంతఃపురనారీజనముతో మనకేది ప్రయోజనము ?
అదియుంగాక యబలలను నేను శిక్షింపను.

రాణి—రాణా! ఈ ఘోరయుద్ధ మొందుటకు సంభవించెనో, నేను
మిమ్ముల కేల శరణుజొచ్చితినో, ఈయుద్ధమున నేను గు
ల్షార్ హస్తగతనై యుండినచో నామె నన్నేమిచేసియుండు
నో, గాగుగ నాలోచించి యామెను విడుపుడు. నీ నామెను
శిక్షింపక విడువను.

రాణా—శిక్షించుటయా!!

రాణి—ఔను. ఏ పాపాత్మురాలు నన్ను గుట్టలనక, పుట్టలనక,
రాత్రింబవళ్ళనక, యెడవాఁలనక, యొకచోటునుండి మరి
యొకస్థలమునకు భిక్షకురాలివలె తిప్పించెనో, రాక్షసరూ
పిణియగు నేస్త్రీ నాపతి పుత్రులమ్రొంగనో, యట్టి గుల్షార్
దీగమును శిక్షించెదను.

రాణా - ఎట్టిశిక్షను విధింప సమకట్టితివి? ధర్మాధర్మముల విచారించి
పాపులకు శిక్షనొసంగువాఁ యొకఁడున్నాఁడుకదా! వానికృ
పవలన నధర్మమెన్నటికైన నాశమొందును. వేదరక్షక
శాంతి వహించుము.

రాణి—రాణా! ఎట్టిశిక్షను విధించవలయునో నే నాలోచించి వలి
కెదను. ఆమె ప్రతియంగమునందు సూదులఁ గుచ్చినను,

నాకు తృప్తిలేదు. ధగధగముని మందు దావానలమున జీవములతో నామెను తోగిసినను నాకు సంతృప్తికలుగదు. అలోచించి, యెట్టివిధానాగవలెనో తెలిపెదను.

పాపులకు శిక్ష నొసగువాఁ డొకఁడున్నాఁడు. నిజమే. అతఁడెక్కఁడున్నాఁడు. వహ్నిఘాత మొక్కనిరుపేదపైనే కాక, ధనవంతునిపైనికూడ పడుచున్నది. దావానల మొక్కపేదవాని కుటీరమునే గాక ధనికులసాధములను ధ్వంసముచేయుచున్నది. మహానిల మొక్క మొలకనే గాదు, ఘనమహీరుహములను వెల్లెగించుచున్నది. ధర్మాధర్మవిచక్షణ యెక్కడ ? అతఁడెక్కడ ? అతడు మొట్టమొదట దుష్టులుల- న్యాయపరుల- కున్ముక్తిలనే పినుకును.

రాణా ! ఎన్నటికైన నధర్మము నాశ మొందును. ఎప్పుడు నాశ మొందును ? ఎంతెడనుక వేచియుండిఁగలము ? సరళస్వభావులు శకుల నాశ్రియియించుచున్నారు. శకులు వారినొక చూడనైన చూడరు. సత్య మనృతిముముక్క దాసియైయున్నది ; కాని యనృతిమునకు దయరాదు. న్యాయ మన్యాయముఁ బరకాలమునుండియుఁ బోరాసుచుండియు- నోచుచున్నది. పురాతనమగు- భగ్నమగు ధర్మమందిరమున- నధర్మమనెడు జయభేరి మ్రోగుచున్నది. ఇంక నెప్పుడు ధర్మస్థాపనమగును ? ఎంతవఱకు వేచియుండిఁగలము ? రాణా— ఏమైనను సత్య, స్త్రీని శిక్షించుటకు నేను సమ్మతించను.

దుర్గాదాస్ ! తక్షణము బేగమును ఢిల్లీకిఁ బంపివేయుము !

రాణి—దుర్గాదాస్ ! నీవు నాభృత్యుడవు కాని, రాణావారి భృత్యుడవు కావునుమీ !

దుర్గా—అట్లుకాదు. ఈయధమున మే మందఱము రాణావారినేవ కులమే. వారు చెప్పినట్లు నడచుకొనక తీరదు.

రాణి—(కొంతదనుక మానము వహించి విడచి) రాణా ! నాతప్పు క్షమించుదు ! ఉద్యోగపూరితహృదయనై యట్లుంటిని. క్షమించుదు ! కాని, యీనాతీవ్రమనోవేదనను- గాఢమగునా యంతర్దాహమును బాగుగ వెలికికొని, నీకమును నాసమక్షమున నిలువనిత్తు నీని, యామెచు విచారింపి విడచిపుచ్చెదను.

రాణా—అట్లేకానిస్కూ. (సేవకుని, బేగముచు తమ్ముని యాజ్ఞాపించును. వాడు రయమునపోయి బేగములో ప్రవేశించును.)

రాణి—(గుల్షాన్తో) బేగగుమ్మగునకు సలాం !

గుల్షా—జోధపురరాణియూ ?

రాణి—ఔను. ఇంతలోనే మరదితివా ? నాపతి పుత్రులనుమింగి, దాహముతిరక్కుటచే, నన్నును, నాపసిపాదను చంపుటకై పాదుషాచేత నీమహానాటకముచు నాశించిన నీవు, నన్ను, ఇంతలో మాటనితివా ? పాపము !! ముగ్ధరాలవే ?

గుల్షా—(దుగ్గాదాసు నవలోకించి) ఇతడేనా, గుగాదాస్ ! నన్ని చ్చటికేల తీసికొనివచ్చినాడు ?

దుగ్గా—నేనే దుగ్గాదాసును. విచారణ మొనరించుటకు తీసికొని వచ్చితిమి.

గుల్షా—ఎవరియెదుట ?

రాణి—నాసమక్షమున “చింతచచ్చినచు పుల్లచావలే” దన్నట్లు పలుకు లింకను గాఢభీర్యముగ నున్నవే ! దుగ్గాదాసువంక తీవ్రదృష్టుల నిగుడించుచున్నావేమి ? “ఈతుచ్చుడు నన్ను బంధించునంతటివాఁడా” యని యోచించుచున్నావా యేమి ?

గుల్షా—నేను మీపైదీని. ఏమిచేయ నుద్దేశించియున్నారో చేయవచ్చును.

రాణి - ఈ యుద్ధమున నేనే నీచేతఁ జిక్కియుండిన, నీవు నా కెట్టి శిక్షను విధించియుండువు ?

గుల్షా—నాపాదోదకమును నీచేఁ ద్రావిచియుండును.

రాణి నీవు నాభైదీవి. నిన్ను నాయుష్టయునచ్చిన శిక్షకుఁ జాతుఁగి
రాలినిశేయ సమర్థురాలనేయైనను, నిన్ను క్షమించి విడిచి
పుచ్చుచున్నాను. ఇది మాధర్మము. పొమ్ము !!

(ఒక సేనకుడు గుల్షారును శృంగులాలిము క్త నొనరించి,
యానలకుఁ గొంపోవును.)

[అజిమ్ పోవోచును]

అజిమ్—అక్కర్! నీ వీవార్తను వింటివా?

అక్కర్—ఏమది?

అజిమ్—మీ వారు యుద్ధమును నీ వోడిపోతివని, తండ్రిగారు నీపై
విగుల్చిపోయిచున్నారు.

అక్కర్—అయిన న న్నేమందువు? నేనొక్కడ నీ యోడిపోతినా? నే
నానాయకుడగు దిలేక్ ఖాను.....

అజిమ్—అతనిపై పైత్యము తండ్రిగా రమితకోధమును వహించి యు
న్నారు.

అక్కర్—మరి తండ్రిగారా? నీవో? మీరాదముచు విజయము కాంచి
నారు కాబోలు?

అజిమ్—నేను యుద్ధముచేసి పరాజితుడనైతిని.

అక్కర్—నేనో?

అజిమ్—నీవు సదావిషయలాపమున నై రణవిద్యానభిజ్ఞుడనైతివని
నాన్నగా రనుచున్నారు.

అక్కర్—అయిన న న్నేమిచేయమందువు? నేను విషయలాపము
డను—భీరువును—అయిన నేమాయె?

అజిమ్—నీమియుచులేదు; కాని భార్యభావమున నీకు జోధచేయు
చున్నాను విచుము. నీపై నత్యంతకృష్ణుడైయున్న తండ్రికంటఁ
బడకుండుట నీకు శ్రేయస్కరము.

(అని నిర్గమించును.)

అహ్మద్—కుమారా! పరిస్థితులేమియు, బాగుగాలేవు. యుద్ధమున
నీ యపజయ మనన్ధమువలన గౌరవహీనముగనునని తోచు
చున్నది.

అక్క — అదెట్లు?

తహాబ్ — నీకు జక్రివర్తిత్వము సంపాదించునను మహదాశయుం
డెడిదికదా! ఇపు డది భగ్నముకానున్నది.

అక్క — అయినచో నన్యుడెవడు చక్రివర్తి కాగలవాడు?

తహా — అది సుభాషణమును బట్టి యోచింపగా నతడే భావిచక్రి
వర్తియని తెల్లమగుచున్నది.

అక్క — అవును. తండ్రిగారును, అజమును, గుల్షారునుసహిత మొడి
పోయిన మహావీరులు. రాజపుత్రులు పరమకారుణికులు
కావున నామెను విడిచిపెట్టె. కాని...

తహా — అజమ్ పరాజయపడుట నిజమైయున్నది. అపరాధయము తల్లడి
గారిది కారణము. అతడు తండ్రిగారియధీనమున బోరాడెను.
కావున కుమారు నేమియు ననజాలడు. మీరు స్వయముగ
సేనాధిపత్యమును వహించి, యపజయము నొందితిరి కావున,
తండ్రికి, మిమ్ముల నిందించుట కవకాశము చిక్కెను.

అక్క — మఱియొక కారణము గలదు. నావలె మిద్యపానరతుడుకాక,
అజము దినమున పదిపర్యాయములు నమాశచేయుచు, దండ్రి
గారిని సుప్రీతుల జేసికొనినాడు. నన్నుబోలె వృత్తగీత
దులం దభిరక్తి తెగవాడు కావున తండ్రికి జేరమపాత్రుడై
నాడు.

తహా — అజమువలె బ్రవర్తించుటకు మీ కేలప్రయత్నింపఁ గూ
డదు?

అక్క — రాజ్యపరిత్యాగమున కొడంబడుదును కాని, యానీచునివలె
సురను- వేశ్యను- గానమును విడిచిపెట్టను.

తహా — మాటలాడకుడు. పాదుషావా రిచ్చటి కేతెంచుచున్నారు.

(తండినిగాంచియు, నక్క రలయ్యభావమున నిష్క్రమించును.)

[దిలేల్ ఖానుతోఁ జక్కవర్తి ప్రవేశించును.]

బొరం—అహా! సమస్తమును గోల్పోవుచున్నావే! మీవారుయుద్ధమున నపజయమేకాక, మరల దుర్గాదాసు ఝాలావారీను గలుచుకొనెనా? పురమండలమున, సుబల్ దాస్ రోంహాలుల నోడించెనా?

దిలే—జహాపనా! మనవారి నోడించటయే కాదు. ఖురానాది పురాణగ్రంథములను కాల్చివేయుచున్నారు. మసీదులను ధగ్గము కాచించుచున్నారు. శ్రీవారు నిజమతప్రచారమునకై హిందువులే నన్నికష్టముల పాలనరించిరో, యంతకు పెక్కురెల్లు మహమ్మదీయు లిపు డనుభవించుచున్నారు.

బొరం—ఏమీ! మతధర్మములపై సైతము నత్యాచార మొనరించుచున్నారా?

దిలే—ఈవిషయమున శ్రీవారే వారికిఁ బ్రధానమోపదేశికులు. ప్రభువువారు జిజియాపన్నును విధించక, వారిని సమభావమున నేలినచో, రెండుజాతులును భద్రముగ నుండవచ్చును.

బొరం—(పండ్లు కొఱుకుచు) నాకంతమున ప్రాణము లున్నంత దనుక ముసల్మానులు ముసల్మానులే! హిందువులు హిందువులే. తహబర్! వెంటనే నీవు కొంతసేనను తీసికొని మార్వాడదేశముపై దండెత్తివలెను. అక్కరును కూడ నాకార్యమందు నియమించితిని. ఈయుద్ధమున నీవు విజయము పొందవేని నీకుత్తుక నుత్తిరించి, కాకులకు గద్దలకు నీమాంసఖండముల వెడఁజల్లుదును. ఇది నాచరమప్రయత్నము.

(నిష్క్రమించును.)

తహ—దిలేర్! దీనికి మీ రేమందురు?

దిలే—మీ వారు యుద్ధమున నాకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమైనది. మీ రొక
సారి మార్వాడయుద్ధమును పరీక్షించి చూచును. రండు.
రండు. సావధానముగఁ బ్రసంగించుకొనవచ్చును.

(అంతయు పురు నిష్క్రమింతురు.)

త్వత్తీయద్విత్యము.

శ్రీరాజప్రసాదాంతఃపురమందు గుల్షాఁ నివసించుచు.

[ఏకాకినిఁజేసి, గుల్షారు మార్పుచును.]

గుల్షాఁ —

శా. నీమీముగని చంద్రబింబ మని వర్ణింపఁ గళంకంబులే
దేనూత్రింబును, దివ్యమూర్తివగు ని ! న్నేతీతి వర్ణింతు? నన్
వ్యామోహంబుభనుండి పోనఁదగదే ! ప్రాణేశ! ప్రేమించి, యీ
రామారత్నముఁ నొగిలించి రతినా! మాంజ్యంబుఁ బాలింపవే.
ఆహా! ఆవిశాలవక్షస్థలము. ఆయున్నతప్రశస్తలలాటఫలకము-ఆజాను
లంతిరబాహుద్వయము. ఆశశిరసాందర్యమును సంతతిము
నాకంక్షయెదుట నాదివ్యమూర్తి తొండమాడుచునే యున్న
ది. దుర్గాదాస్ ! ఒకటిరె ను తక్కువగ, నీయందు ద్వాత్రిం
శల్లక్షణములును పొడసూపుచున్నవి. దివ్యమంగళమూర్తి !
ఈమొగలే సామాంజ్య మంతయు నెవరియేలుబడిలోనున్నదో
నెలిసికొంటివా ? ఏస్త్రీముఖవలోకనమున నెట్టి జితేంద్రి
యుండైనను చలించిపోవునో, ఏయబలాకరస్పర్శముచే నొ
తటి విరాగియైనను సరాగియగునో, ఏలలనాసందర్శనాలాభ
మునకై చక్రవర్తులవంటివారు భగీరథప్రయత్నముల చేయు
చున్నారో, యేనారీమణి సౌందర్యావలోకనమున, తాము
పుతునిఁబోలు బ్రహ్మచారులు ముగ్ధులై కృపాకటాక్ష

భిక్షుకై యత్కుంతితులగుదురో, ఏభామారత్న శరీరవిద్యుల్ల
తాకాంతి ప్రసరణమునకుఁ గాముకపురుషులు కనుల మో
ఁజ్చెదరో, యట్టి గుల్మారు నేఁ డీసమస్తసామాజ్యమును నిజే
చ్ఛానుసారము పాలింపుచున్నది. అట్టి నేను నీలావ్యావాగు
రను తగు స్కూని, బయటకు రాజాలకున్నాను. మిగుల
వ్యధఁ జెందుచున్నాను. నన్నుద్ధరింపరమ్ము! ఒక్కసారి నాకు
దర్శన మిడుము. ఆనాడు మీనారునుండి నన్ను భద్రముగ
ఢిల్లీని జేర్చితివి. నీ నతికారుణికుడవు. నీపొందుఁగోరి, నిద్రా
హరముల మాని, మదనశరదవతిహృదయపైయున్న నన్నొక్క
సారి చూడుము. ఏమీ! సందర్శమున రతీసమానురాల
నగు నేను దైవ్యమున నిస్సీరి వెడుకొన్నను చాలికలుగకున్న
దా? నీహృదయము పాపాణముకంటె ఘనమై పోయెనే! ఛీ
ఛీ! ఇక దైవ్యమును వహించుటవలన లాభములేదు. అనతికా
లమున నీదర్శము సణగిచి, నిన్ను స్వాధీనపఱచుకొందును;
చూడుము.

[రజియా పాడుమఁ బ్రవేశించును.]

రజి—టహా! ఆమీజాన్! ఎన్నడు నొంటిరిగ నుండుట కలవా
టుపడినిదానవు, నేఁ డేకాకీన్దై, దీర్ఘలోచనము చేయు
చున్నావేమి?

గుల్నా—కొన్నిదినములవఱకును నే నిట్లుండిఁగోరదను. ఆప్రసంగ
ముతో నీకు పనిలేదు; కాని, రజియా! ఆనాడుపాడినపాటను
మరొక్కసారి వినుపింపుము—

రజి—టహా! సంగీతముపై నెంతశ్రద్ధ జనించెను? ఒక్కక్షణము
తాళుము. లోనికిపోయి మీను పోచ్చెదను.

(లోనికిఁ బోవును.)

గుర — కొరంగజేబ్ ! తన్ని యి మార్వాడదేశమునకు నీసమస్త
పైస్యములను బంపుము. ఈయద్ధమున నాపాపాణహృదయు
ని జయించి, నాయెరుటగుఁ దీసికొనిరమ్ము.
(పటపరివర్తనము.)

తృతీయదృశ్యము.

[మార్వాడదేశసమీపపర్వతప్రదేశమున దున్నాదాసుఁడును రాణా
పెద్దకుమారుఁడగు భీమహరిఁడు నిలుచుండి—దూరమున
నున్న గామమున జరుగుచున్న కోలాహలమును
గా మచున్నారు.]

దుర్గా — భీమసింహ ! చక్రివర్తి తనసమస్తపైస్యములతోడను మా
ర్వాడు నాక్రమించుచున్నాడు. ఈయద్ధమున రాజపుత్రజాతి
క్షీణించుటయో, యభ్యుదయముకొనుటయో శెలియఁ
గలదు. ఇది మనకు జీవన్మరణ సమస్య. వీరులుందరు నీమహా
సమరమునఁ జాగ్రత్తముల వర్షింప నిశ్చయించుకొనవలెను.

భీమ — సే నాకులకే వచ్చియున్నాను.

దుర్గా — శిశోదీమహారాగోణీ ! నీ బలపరాక్రమములును, నీ శౌర్య
మును, స్వార్థత్యాగమును, చక్రివర్తి కీయద్ధమున సంపూర్ణ
ముగఁ జెలియజేయవలెను.

భీమ — సేనాపతీ ! మీరు సింహింతతో నుండును. నాకొఱకు. నా
తండ్రికొఱకు. నారాజ్యముకొఱకును మదీయప్రాణముల
వర్షింప సుసిద్ధుడనై యున్నాను. నన్ను విశ్వసింపుడు. మహా
రాణి యెచట ?

దుర్గా — యశ్వంతసింహుని మరణాసంతరము విచ్చిన్నములై — భిన్న
ములై చెదజిపోయి, రణవిద్యమ విస్మరించి యణగిమఱుగ!

యన్న సైన్యములను కూర్చుట్టె, మార్వాడమందలి, ప్రతి
సగరిమున—ప్రత్యేక పట్టణమున—పల్లెల—సర్వాముల
బరిభిమించుచున్నది.

భీమ—నే నొకసారి యామెను చూడవలెను.

దుర్గా—అది యామెను చూడగలుగుదువు.

[సమగ్రాస్ ప్రవేశించును.]

దుర్గా—నూతనవిషయములను సంగ్రహించితివా? దాదా!

సమరీ—ఔను. తహార్ ఖాన్ పదివేలసైన్యములతో మార్వాడ
మన కభిముఖముగ వచ్చుచున్నాడు. పినప సక్బరు కొన్ని
సైన్యములతో రానున్నాడు.

దుర్గా—చక్రవర్తి యెచ్చుట?

సమరీ—అతడు లక్ష్మీకుమించిన సేనలతో నగ్నరుసం దున్నాడు.

భీమ—సేనాపతి! మనరాజ్య సైన్యసంఖ్య యెంత?

దుర్గా—మార్వాడదేశాధినాథుడు మరణించినపిదప, యోధవరుల
లో జాలమంది వ్యవసాయాదికర్మలచే జీవనమును గడపుచు
రణవిద్యను మఱచిపోయిరి. మఱకొంతమాది ప్రవాసము
జేయుచున్నారు. ఇప్పుడు మనసైన్యము ముప్పదివేలకు మించి
యుండదు.

భీమ—అదిగో! మహారాణిగారు వచ్చుచున్నారు.

దుర్గా—ఔను. పోయి నమస్కరించుము.

భీమ—అహ! అదిన్యసుందరవిగ్రహమును— అనితంబలంబితకృష్ణ కేశ
జాలమును—గాంభీర్యమును సూచించు వదనమండలము
ను—విద్యుద్గీపము లట్లు విరాజిల్లుకాంతియుత మగుచక్షు
ద్వయమును కాంచిన ప్రతిమానవుడు నామెను మూర్తిభ
వించిన భరతమాత యని భావింపకుండురా?

[భీమసింహునకును శుక్రావసునకును మధ్యను, రాణివచ్చి నిలచును. ఆరెవెరువు కొంతమందిమనుష్యులుందురు.]

మరు — మహారాణికి నానా

(రాణి యొక్కయున్న శాసనమున నిల్చి నీకుల నుద్దేశించి)

రాణి — మార్యాడదేశవాసులారా! నేను యశ్వంతరిసింహుని రాణిని. హిందూకుశపర్వతప్రాంతమున నొరంగ కీటు నైపుణ్యమున నాస్వామియు, మీపాలమగు నగు యశ్వంతరిసింహరాజు మరణ మొందినది. చనినంతయు నాజీవ్యపుత్రుడగు పృథ్వీసింహునకు విషవస్త్రముల దొడగించి, వానిప్రాణములను దీసినవాడు. నీనును నాకనివ్యపుత్రుడు నగు ఆజితరిసింహుడును, మార్యాడమును కాపాడుటకు మిగిలియున్నాము. నే నీవిషయమున మీ సాహాయ్యము కోరి వచ్చితి. మీరు రాజపుత్రులు—నీకులు—ఈదేశముమీయది. మీజన్మభూమి పరపడదగిలెనుచునుటకు శాచి నిర్వ్యయ్యలట్లు మిన్నకుందురా? లేక తదగ్రహణము మహానీరులవలె రణరంగమున మీప్రాణముల నర్పితురా? మార్యాడము నాకిమించుకొనుటకు పానుషా లక్షకుమించిన సేనలతో వచ్చుచున్నాడు.

మరు—లక్ష కధికముగు సైన్యము లతో పోరాడుదును? అసంభవము! అసంభవము!

రాణి—అసంభవమా! ప్రదేశికులు మీపై సభకారముచేయుట కొప్పుకొనెదరా? పరదేశరాజులు మీస్వాతంత్ర్యమును చూచుకొనుట కిష్టపడెదరా? ఛీ! ఛీ! రసపుత్రజాతి కిది తగనిమాట. నాప్రభువు సజీవుడైయుండినచో మీ రట్లుపలుక సాహించదు. అతనిమాటపై నసంఖ్యాకములగు కరవాలములు విజృంభి

భించి యుండును. దూరమున నాతనియశ్వము కనబడినతోడనే జయజయధ్వనము లాకసమున ప్రతిధ్వనించియుండును. అతని విధవను, స్త్రీమాతృశ్రాల నగు నామాటను మీరేల నాలకించెదరు! మీరు సాహస మెక్కడిది.

సీ. రిపుబాగాములకు దు / క్లేద్య మౌ కవచంబు

జయలక్ష్మి నివసించు / సారసంబు

తులలేని సుఖసూప / దల కాలవాలాబు

సకలకార్యంబుల / సాధనంబు

సంకల్పసిద్ధుల / సంగునాకకుజాబు

పిఠికిపాదలకుఁ బ్ర / త్యేకనాబు

సజ్జనుల నుజ్జించు / సస్కర్తి సదనంబు

కాలగణాంబుల / కాకరంబు

గీ. హానిజలదాబుఁ దోలు ఝా / ఝానిలంబు,

అమలరణమార్గ నిక్షి కా / చార్యకంబు

వీరనరులకు కారవ / కారణంబు

సకలరిపుచక్రివిలయంబు / సాహసంబు.

మను—చుహారాణి చుమ్ము మీరుచునుగాక! మే మామెయాజ్ఞ నుల్లంఘింపము.

గారి—అట్లయిన, మేల్కొనుడు! లెండు. కరవాలము నెత్తుడు! భయంకరసినదశ్రవణమున సర్పము పడిగనెత్తివట్లు లెండు! ఘోరమేఘగర్జనముచే, పర్వతకుహరముల లీనమైయున్న ప్రతిధ్వని మేల్కొనినట్లు లెండు! ఝంఝామాదుతము వీచుట చే సమాద్రమునందలి యలలుప్పొగినట్లు మేల్కొనుడు! మీరొక గాంతివిహీనమై యణగియున్న శౌర్యావలమును జయభీరిస్వవనామాలమున పఞ్చలింపఁజేయుడు!

మన—మహారాణి! ఆశ్లే చేయ సంసిద్ధులము. ఈయధమందు జయముపొందెదమను నాశను త్యజించి, మరణమునకు సిద్ధముగ నుండవలెను.

రాణి—ఔను. స్వేచ్ఛకొఱకు—స్వదేశము సమిత్తుల—పరులకై—కర్తవ్యముకొఱకు మరణించువాడు సిరస్వర్గమును పొందెదరు. నూతృభూమిపట్ల సభిమాన మున్నవారిని—స్వధర్మము నుద్ధరించు సాకల్పముఁ గలవారిని—నృత్యంత్రయముకొఱకు ప్రాణములఁ ద్యజించువారినే నేను ‘రా’ డని యాహ్వానించెదను. అట్టి యుదారపునుపఁ జెవలెన గల నీవి, కంఠమునెత్తి “మా తృభూమిజయ!” అని యొక్కనారి జయశబ్దమును మ్రోగి పుండు.

సీ. ప్రళయసంధ్యాకాల / భయదతాండవోల

కాలకాధరపాద / ఘట్టనములు

కబళితాండవ / కల్పాంతకోస్తాడ

బాహుదాడద్వయా / న్కాలనములు

బ్రహ్మాండభాంజోద్ధి / రణకాలసంరంభ

దూభవరాహవి / జృంభణములు

నిర్ఘాతసంఘాత / నిశ్శిన్నభూగర్భ

పర్జన్యభీషణ / గర్జనములు

గీ. ఆగ్రహోదగ్నిభైరవ / విగ్రహోగ్ని

వదన గహ్వరజనిత భం / భగ స్వనములు

ప్రణత రసపుత్రవీర ని / ర్వక్రవిక్ర

మాహవక్రమంబునకుఁ గో / డానుగాక.

ము. దళితానంతదిగంతమై ధణధణ / ధాణ ధణధ్వనమై

ప్రళయాభీలపయోద నిష్ఠురరవ / ప్రారంభసారంభతా

నిలయంబై, రిపురాజకర్ణయుగళి ! నిర్భోష నిర్భాతమై
చలితారాతివీతానమైన రణని ! స్వాభావ మోగింపుండీ.

[తెరలో రణభేరి]

అందఱు — మార్త్యభూమికి జన్ !

(నిష్క్రమింతురని.)

చతుర్థదృశ్యము.

[మీవారున నొకగిరిదుర్గముచేత, శిలానిర్మితమగు నొకవిస్తీర్ణ
వేదికపై నుపవసించి, వినిర్మల, కఠిన చంద్రికల ననుభ
వించుచు గనులాజయసింహులు యుపవిష్టులై
యుందురు. కమల గానముచేయును.]

కమ—నాథా ! నాసంగీతము భవదీయకర్ణముల కింపుగ నున్నదను
కొనియెదను.

జయ — లేకేమి ! నీమృదుమధురగాన మనెను మోహనమంత్రము
చేతనే గదా, స్వభుజాశక్తియందు, దిగంతవిశ్రాంతయశో
పాసుడగు, రాజసింహునిపుత్రుడ నగు నేను, నిజమానుష
మును గోల్పోయి, స్త్రీలోలుండ నను నిదకుఁ బాతుడ
జైత్రసి !

కమ—(ఇంచుకొక కోపము నటించుచు) అంతటి దుర్మార్గురాల నగు
నేను మీచేత నుండుటకుఁ దగినను. (లేచి పోవుచుండ జయ
సింహుఁ డామె చేరకొనినను హట్టకొనును.)

జయ—కమలా ! నేను సత్యమును పలుకుచున్నాను. అగ్రహింప
కుము. మార్వాడదేశమంతకు సంకటము చేకురెనని, తద్రక్ష
ణమునకై తిండిగారు నన్ను రణరంగమునకుఁ బోవ ననుజ్ఞ
యొసంగినను, సత్యియ జ్ఞ నల్లఁగించి, రిపువల్ల జయ

మావంశమునకును మచ్చుచెచ్చిరిని అహ! ఏమి నీమోహన
మంత్రప్రభావము !

[సరస్వతి ప్రవేశించును. కమలమినుచూచి
యచటినుండి నిష్క్రమించును.]

సర—నాథా !

జయ—ఏమి, సరస్వతి !

సర—మార్వాడియధానికామమును వింటిరా ?

జయ—లేదు. తెలియజెప్పము.

సర—(వదనమున భేదచిహ్నములు పొడసూప హింసస్వరమున)
మార్వాడిదేశము విజయము కాంచెను ; కాని, మీసహోద
రుడు భీమసింహుడు మృతినొందెను.

జయ—(కన్నీరు కార్చుచు) హా! మహాదానవంహా! భీమసింహా!
స్వర్గధామమును చేరి సౌఖ్యముండుము !

సర—మఱి మీరో ?

జయ—సఖి ! నాకు నరకప్రాప్తియని వేరుగఁ జెప్పవలెనా! అదిగో
సమరదాసాదు లిచ్చోట కేళించుచున్నారు. వారిని చూచు
టకు నాకు కరము లజ్జ పొడముచున్నది. పోయెదను.

(సరస్వతిజయసింహులు నిష్క్రమింతురు.)

[రాజసింహుడు, జోధపురరాణి, సమరదాసుడును
ప్రవేశింతురు.]

రాజ—రాణి ! ఈసానము నలంకరింపుము. మాభీముడు సర్వదా
యీవేదికపైనే కూర్చుండెడివాడు.

రాణి—రాజా ! భీమసింహుని పవిత్రచరిత్రము హిందూదేశవీర
శ్రేణులచరిత్రములవలె స్వర్ణాక్షరముల లిఖింపఁదగినది.

రాజ—ను రెక్కటి భీమసింహుడు? ఇక నే నామరణము వాగకొంటు
కు వగలేచుఁ గాలము వెచ్చింపవలసినదే.

రాణి—క్షత్రియులకు రణక్షేత్రమునఁ జచ్చుటకంటె, గౌరవనీయమగు
విషయ మింకొకటిలేదు. భీమసింహుడు మత్పుత్రుడై, వే
రొకమరణమును పొందియున్నచో, నేను దుఃఖించెనుదాన
నే, కాని యస్థిమున పాగ్రములఁ గోల్పోయిన సంతానము
నకై యంతగా దుఃఖింపవలసిన పనిలేదు.

రాజ—సమస్తాన్ ! మాభీముఁ డెట్లు యుద్ధ మొనరించెనో వర్ణింపు
ము ! విని యానందించెదను.

సమ—రాణా ! అట్టియుద్ధమును నే నెన్నఁడును చూచియుండలేదు.
అది రాలిసమయము. ఆకసము నల్లనిమేఘములచే నావరిం
పఁబడియుండెను. ఎది తెగని వ్నము కురియుచుండెను. విశ్వ
మంతయు నంధకారము న లీనమైపోయెను. అట్టి ఘోరాంధ
కారబంధురసమయమున భవత్పుత్రుడు, మే మెన్నిసారులు
నిరోధించినను, లక్ష్మ్యపెట్టక, పదివేలసైన్యములతో మొగలు
శిబిరము నాక్రమించెను. శత్రుసైన్య మొకలక్షకంటె నధికము !

రాజ—తదుపరి ?

రాణి—మాతృభూమికి జయ ! అటుతిరువాలి ?

సమ—తదుపరి మాకు కిరవాలముల ఝంకారధ్వని విననయ్యెను.
ఆవెనుక తత్కరవాలసంఘర్షణజనితస్ఫులింగముల కాఁతులు
కాననయ్యెను. ఆకాంతిలేకముచే రుధిరస్థావితమగు రణరంగ
ము. మాకుఁ గన్పట్టెను. క్రమక్రమముగ శత్రువుల యార్తనా
దములు మాకర్థపుటముల పోకెను. అంతలో నానినదములు
వర్షధారాధ్వనులలో లీనమయ్యెను.

రాజ—అలనాఁడు మాభీముఁడు “భ్రాతృవాసముచేయుచున్నను, నా దేశమునకై పాదవాసముచేయు సౌసిద్ధుఁడవని యలికను. అటుపిమ్మట?

సమ—కొంతసేపటికి, తిట్టితాకాతుల సాహాయ్యమున, మాకు రుద్రాకాయుడై, తనపదివేలసైన్యములను, పదిలములుగా తోప శత్రువుల నదేవనిగి విచ్చేదముకావించుచున్న భీమసింహుఁడు కనబడెను. తోపనే నేను కొంతసైన్యముతో వానిసహాయ్యమునకై పోయి, శిబిరమును శరీచూచుసరికి, మొగల్ సైన్యములు చెడఁబోవుచుండెను. శిబిరమున నెవ్వరును లేరు. రణక్షేత్రమును వెరుకగా భీమసింహుని మృతదేహము కాన్పించెను.

రాజ—హా! పుత్ర! హాపుత్ర! (ఘూర్చిల్లుచు.)
(అననికావతనము.)

పంచమదృశ్యము.

స్థానము:—మొగల్ శిబిరము.

[ఇరువురు బ్రాహ్మణులు సభాపతియగుకొనుచుండురు.]

మొదటిబ్రాహ్మణుఁడు—ఇదిగో! సూర్యనారాయణావధాన్లు! బహు కాలదరిశన మిప్పించేరు. తెల్లవారిలేవగానే మాకు మొదట మీముఖసందర్శనంబైతుండేది. అలాంటి దిన్నాళ్ళు పశ్చిమసముద్రంలోనే ఉండిపోవడంచూస్తే ఏదో విశేషం ఉన్నట్లు తోచుతుంది.

సూర్య—అన్నగారూ! మీరు పండితులుకాబట్టి కల్పనాచాతుర్యం చూపిస్తున్నారు కాని, విశేషా లేవున్నాయండి? కొంపె

లొఖ్యంపనిమీద గన్పవరం వెళ్ళవలసివుండెను. అందుచేత
అలస్యంఅయిపోయింది.

మొదటి — మీరన్నీ సంగతులలోనూ జోక్యం కలిగించుకొంటారు.
అదేమిటి, తలకాయ తడువుకుంటున్నామిటి? అవురంగ
జేబు మన్నందానీ తురకాళ్ళను చేసేను; అందుకు విచారిస్తే
లాభంలేదు. ఆమాటకేంగాని, దావామాటలేదు. ఆదావా
ఎవరెవరికి? రాజ్యంకోసం ఆజమున్నూ అక్బరున్నూ తగవు
వాడుకోలేదుకదా?

సూ—అ! బాగా జ్ఞప్తికి వచ్చేదు. మార్వాడయుద్ధంలోకూడా,
ఒడిపోయినంగులకు, అక్బరుకున్నూ, తహబరుఖానుకున్నూ
కొంచెరోహల్లో కట్నాలు పోరుకుతాయని విన్నాను.

మొ—మీరన్నమాట నాకు బోధపడలేదు.

సూ—అవురంగజేబు అక్బరుని సింహాసనమీద కూర్చుండజెట్టాలని
అనుకున్నాడు; కాని ఇప్పుడు ఆజముకే రాజ్యం ఇస్తాడట!
తహబరుఖాను వెబ్బలపెళ్ళి చేస్తాడట!

మొ—అయితే భయంలేదు లెండి. ఈసమయంలో వీళ్ళిద్దరూ
దుర్గాదాసుని బ్రతిమాలుకుంటు మనబ్రాహ్మణ్యని పీక్కుని
తింటూన్న చక్రివర్తివంటివాళ్ళని పదిమందిని ఒక చూపు
చూసేస్తాడు. రాజపుత్రులతో ఈతురకముండాకొడుకులు
యుద్ధం చేయగలరటా!

సూర్య—వాళ్ళకి తీసం చెప్పాలి. దుర్గాదాసుదగ్గతీకప్పుడే అక్బరు
మర్యాదమీనాడట! మీరన్నమాటకి మాత్రం నేనొప్పుకో
నండీ! రాజపుత్రులు తురకలతో రాదు. వాళ్ళదంతా ధొం
గయ్యేదం.

మొ—అది దొంగయ్యధంకాదండీ; అవన్నీ వాళ్లయిత్తులు. తురకల్ని
బొగడ్డానికి మీరు నిజంగా భరించలే సుమండీ!

సూ—ఏవీరో! పాడితుడవని వూరుకుంటూంటే నీకు నోటిదురుసు
మహాప్రగాహి. నాలెవరూ చూడట్టాను కానుకో.
తురకా బలు నాకన్న పే తెక్కున లుసునా యేమిటి?

మొ—నీకెంతిబలుప్రాదో ఆనస్తూవున్న అక్కరుదగ్గిల చూపించు
నీగర్వం అణగొట్టాను.

సూ—వాడికి నాకు చాలాస్నేహం. వాడురానీ నీపనిపట్టిస్తా.

[మొదటిబ్రాహ్మణుడు నిష్క్రమించును. కిరీటధారియై, సురాపాన
మత్తతచే దూలుచు, అక్కరు ప్రవేశించును.]

అక్క—అహే బామ్మన్! హంకో పాగుపావాడూ అని పిల్వాల. నాది
పాగుపానాబరు ఎట్టి.

సూ—చిరము. పాగుపా అంక తమ పాగుపావారు.

అక్క—ధత్, సువకో! రెండుపాగుపా ఎక్లాబే? ఒకటిమాట నెట్టి
వు లేదు. (కాలి తన్నుచు) కాన్ హైలే? (ఎవరక్కడ?)

[సేవకుడు ప్రవేశించి] డీ, డీ, డీ!

అ—ఇస్కూదూ హతావో (సేవ నావలకుగెంటివేయుము.)

(సేవకుడు సూర్యనారాయణానధాన్ల నావలకు గెంటును.)

అ—అహే! బొమ్మదిరా అహో! (ఇంకాసారాయిని తిమ్ము)

[సేవకు డట్లు తెచ్చియుచ్చును. అక్కరు కల్లు దాగించుండ
తహబ్ ఖాన్ ప్రవేశించును.]

త—ఓహో! మాజాదావారా? సలాం!

అ—ఐ! తూ ఏక్ ఖాబ్ సురత్, ప్యారీ కోలోనాక్ (ఓయీ!
స్త్రీకయందకత్తెయగు వేళ్ళన్న తెమ్ము)

అక్క—(కోపమున) ఛీ! మూర్ఖ! నాచేత—నీమేలునుకోరి, నిన్ను చక్కవర్తినిచేయ నుద్దేశించియున్న నాచేతనే, నీచక్రత్యములఁ జేయుటజూతువా?

అక్క—అఁ! నాఖర్! యే ఘమూడ్ కగ్రాపై. ఇస్కా భీభీహతాదో! (నేనకా! వీడు మిగుల గర్వించుచున్నాడు. వీనిగూడ గెంటివేయును.)

తహ—నన్ను నీవు గెంటితువా? విశేషసురాపానజనితమదోన్మత్తుడనై నన్ను గెంటితువా? తులువా! మనమిట్టి నీచకార్యములను చేయుటచేత నేగదా, పవిత్రహిందూజాతి మనలన్నియు నిరసిచుచున్నది? కానిమ్ము, బికానీరురాజగు శ్యానుసింహుని చేత నొకజాబు వ్రాయించి, రాజపుత్రులు నిన్ను గెంటివేయు నట్లు జేసెదను. (అని త్వరితగతిని పోవుచుండును.)

అక్క—అఁ! అఁ! అఁ! అఁ! అఁ! బాత్ నైమాన్తాహై? మై పాదుషాహూఁ. నాకర్! చో! చో! చో! (ఆసనమునుండి దిగి నొకరు వెంటరా, తహబరును వెంటబడించును.)

షష్ఠావశ్యము.

అజ్జేరునందా, ఔరంగజేబు భవనము.

[శయనాగారమున నొకతల్పముపై మేనువ్రాల్చి,
దిలేక్ ఖానుతోఁ జక్కవర్తి మాట్లాడును.]

ఔరంగ—అహా! కన్నకుమారుడే నన్ను మోసపుచ్చి, శత్రుప్రభుమున జేర, నన్యులసంగతి చెప్పట కేమిన్నది? అక్కర్! రాజపుత్రుల సహాయమున, నన్నోడించి, సింహాసనాచూఢుడవయ్యెదవా? నేనెమి యపరాధము నొనరించితిని? మొగల్ సామ్రాజ్యమును వీలయిదీనమం దుంచుట కేనుపడిన కష్టములను,

పన్నిన పన్నాగములను, నీవు మఱచిపోతివా ? తండ్రి! పరిట్టి కునీతుల బోధించిరోగదా! (దిలేరు నుద్దేశించి) సేనా నాయకా! రాజపుత్రశిబిరమునుండి కొత్తసమాచారము లేమైన వచ్చినవా ?

దిలేర్ — లేదు.

కౌరం — అక్కర్ ! నీవిత కొహముకీతువని నే నెన్నడు ననుకొన లేదు.

దిలే — జహాపనా ? శ్రీవారు మొగల్ సామ్రాజ్యసింహాసనమును పొందుట కెన్నిమాయోసాయములఁ బన్నుటలేదు. సహా దరులనే హత్యకావించి ! తమపుత్రుడగు అక్కరు నామార్గమునే యవలంబించెను.

కౌరం — దిలేర్ ! సావధానుడవై మాటలాడుము.

[శ్యామసింహుడు ప్రవేశించును.]

కౌరం — మహారాజా ! ఏమైన వింతలా ?

శ్యా — ప్రభూ ! కార్యము సఫలమైనది. కలనైన నట్లగునని యూహించలేదు.

కౌరం — ఏమీ ! రాజపుత్రు లక్కరును పరిత్యజించిరా ? అదెట్లు ?

శ్యా — జహాపనా ! “మీయెడల స్నేహభావమునఁ బ్రవర్తించుచు, జక్రివర్తిపై మీరెప్పుడైనను, దండెత్తవచ్చినపుడు, ఋక్కుల మోసపుచ్చుటకై అక్కరు ప్రయత్నించుచున్నాడు. జాగ్రత్త.” ఇట్లని నేనొక జాబును లిఖించి, రాజపుత్రశిబిరమున కేగి తల్లెఖను సమర్థాసున, కొసంగితిని. అందలి విషయముల్లఘ విశ్వసించి, యక్కరును వారికడకు పంపుట భయపన్నుగడ యని యూహించి సమర్థాసాదులు యువరాజునీ కాశీయ విడుటకు సమ్మతించుటను మానిరి.

కొరం—అజాబును దుర్గాదాసుకూడ విశ్వసించెనా?

శ్యా—అతఁ డాసమయమున నుదయపురము దుండెను.

కొ—తహబర్ ఖాను డచ్చటనున్నాడు. నాపుత్రుని కీకుమంత్రముల సతడే యవదేశించెను.

శ్యా—“నీవు కొందఱ రాజద్రోహులతోఁ దిరుగుచున్నట్లు పాదుషా వాను జెలిసికొని, యీజాబు నందుకొనిన వెంటనే యతని సాన్నిధ్యమున, తుమాకాముఁ గోరుకొని వేని, నీకు గతనశిత విధింపనున్నా”రని తహబరుఖానుచకు లేఖ సంపిఱిని. అద్దానిం గని యతఁడు శ్రీచారిదఱికి చెచ్చుచుండ, మార్గమధ్యమున, నేనును, అజమును, అతనిని బాధించి, కారాగృహముం దుంచి తిమి.

కొ—వికాసీర మహారాజా! మీకు నేనంతయుఁ గృతిజ్ఞుండను. (అవల జనుకొలహలమును గాంచి) ఏమది? తుపాకీశబ్దము వినవచ్చుచున్నదేమి?

[రుధిరసిక్తశరీరుడై తహబరుఖాను ప్రవేశించును.]

కొ—తహబర్!

త—(చేతనున్న తుపాకీని చక్కవద్దకేరమున లక్ష్మియుంచును.)

కొ—దోహీ!

త—(తుపాకీని పేల్చుబోవుచుండ, దిలే రొఱనుండి కత్తినిదూసి, తహబరును కొట్టబోవును. తహబర్ త్వరితగతిని పాటును.)

కొ—అహ! ఏమి యామూర్ఖుని సాహసము! నన్ను హత్యకావించి, అక్బరునకుఁ జక్కవద్దిత్వము నొసంగసమకట్టి, ద్వారపాలకులను హతమొనరించి, నిర్భయముగ లోనం బ్రవేశించెనే! దిలేర్! నేనునీవు లేకున్నచో నేనొకతుచ్చుని హస్తమున

ప్రాణముల విడిచెడివాడనే, నీకేమి బహుమానము కావలయునో కోరుకొనుము.

ది—జహానునా! భవత్ప్రాణసంరక్షణార్థమే నేను తమనీవనుంటిని; లేకున్నచో నిదివఱకే రాజపుత్రుల పక్షమునఁ జేరియుండును.

(నిష్క్రమించును.)

సప్తమద్వితీయము

స్థానము:—రాజపుత్ర శిబిరము.

[గుర్గాదాసు, సమర్థాసు, రాజపుత్రసరదారులును నిలచుండియుండురు.]

దు—విజయసింహ! కుమారుడగు భీమసింహుని మరణవార్తను విని మూర్ఛితావస్థయందున్న రాజసింహుని పురమును ముట్టజింప సాహసించిన మొగలుల నేమిచేయవలెను?

స—సర్పమునైన విశ్వసింపఁబడినగును కాని మొగల్ జాతిని నమ్మకూడదు. వారి నేమిచేసినను పాపములేదు. తాపము చల్లారదు. కోప ముపశమింపదు.

[ద్వారపాలకుడు ప)వేశించును]

ద్వా—మహాప్రభూ! సపరివారముగ నక్కరు ద్వారముకడ వేచియున్నాడు.

స—వాని నచటనే యుండనిమ్ము. ఇందేదో మోస మున్నట్లున్నది.

దు—సహోదరా! ద్వారముచేరి వేచి ఉన్నవాడు శత్రువైనను, స్నేహితుడైనను, గౌరవించి పంపుట మనధర్మము. (ద్వారపాలునితో) అతనిని లోనికిఁ దోడ్కొనిరమ్ము. సర్దారులారా! అతనితో సగౌరవముగ సంభాషింపుడు!

[పరివారముతుండై అక్కరు పోవేశించును.]

అ—(దుర్గాదాసునకు నమస్కరించి) రాతార్ సేనాపతి ! బంధుజన తిరస్కృతుండనై, తండ్రి కిప్రియుండనై, సహాయము నభిలషించి మీశరణుజొచ్చిన నన్నిట్లు నిరాకరించుట ధర్మమా ?

దు—(శ్యామసింహ లిఖితమగుజాబును యవరాజునకుఁ జూపును.)

అ—(ఆజాబును చదివికొని) ఇది కేవలము మిథ్య. నన్నుభయభ్రష్టుని చేయఁబూని వ్రాసిన కపటలేఖ.

(అక్కరు కొమరితయగు రజయూ కన్నీరు కార్చుచు)

రజ—రసపుత్రవీరాగ్రేసరా ! తండ్రిగారి కభయ మిడుము. ఆజాబు నిజమగునది కాదు.

అ—దుర్గాదాస్ ! నన్ను నడిసముద్రమున ముంచివేయకుడు- ఆశ్రయదాన మొసఁగుడు.

దు—సామంతులారా ! మీయభిప్రాయ మేమి ?

సా—అక్కరు తండ్రిచేతకుఁ బోయి క్షిమార్పణము కోరుకొననిండు.

దు—సమర్థాస్ ! ఇందుకు నీవేమందువు ?

స—అతని కాశ్రయమిడుట పామును పాలుపోసివెంచుటయు నొకటే యని నాయభిప్రాయము.

దు—మీరుక్షత్రియులు కానేరరు. మిమ్ములనిందించిన ఫలమేమియునులేదు. మనపాదములవ్రాలి శరణువేడుచున్న శత్రువున కాశ్రయదానము చేయుటయ క్షత్రియధర్మము. ఇదిగో! నేను మిమ్ములనందఱను పరిత్యజించి, పోవుచున్నాను. (అక్కరు నుద్దేశించి) యవరాజా! ఈదుర్గాదాసు సజీవుఁడైయున్నవఱకును నీకెవ్విధమగు నపాయము చేకురకు. రమ్మ! పోదము. (సపరివారముగ నక్కరు వెంటరా దుర్గాదాసు, శిబిరమునుండి నిష్క్రమించును.)

౩

దుర్గాదాస్

చతుర్థాంకము.

పరిభ్రమదృశ్యము.

సానము: — ఢిల్లీ - దర్బారుభవనము.

[చక్రవర్తి తనయుడగు ములజము - సేనానాయకుడు దిలేరు
ఖానుడు సంభాషించుచుండురు.]

దిలే—అయిన, దుర్గాదాసుఁ డక్కరును వెంటనిడికొని దాక్షిణ్యము
నకుఁ బోయెనా ?

ముల—అక్కరున కాశ్చర్యదానమొసంగుటకు రసపుత్రసామంత
గణ మియ్యకొనుటలేదు. ఇత నతని పరీక్షించువాఁడు శం
కరాజీనుహారాజు శప్ప వేరెవరును లేరు.

దిలే—దుర్గాదాస్ ! నీపరోపకారమునకు నేను మిగుల హర్ష మొందు
చున్నాను. నీజీవితము ధన్యమైనది - పవిత్రమగునది. ఆశీర్తుఁ
డగు శత్రువుని ప్రాణహరణార్థము, నిజసహోదరుని
సామంతగణమును - స్వదేశమును కూడ పరిత్యజించితివిగా ?
అహా ! నీ నామోచ్చారణ మొనరించుటచే నాపాపము లన్ని
యు నశించిపోయినవి. భగవంతుఁడు నీకు మేలుఁజేయుఁగాక !

ముల — అతని కత్యంతావులును — తని నిమిత్తము ప్రాణత్యాగము నకుకూడ సుసిద్ధులైనవాడును, ఐదువందల రసపుత్రులుండిరి. ఆస్వల్పసైనికభటసహాయమున నతడు దాక్షిణాత్యము నకుఁ బోవుచుండ, ససైన్యముగ నే నాతని బంధించితిని. అయిన నెట్టొట్టలో, అతఁ డాకనాటిరాత్రిసమయమున నిజ పరివారముతో, మాసైన్యముల భేదించుకొని పోయెను.

దిలే — దుర్గాదాస్ ! పవిత్రముగు “నీర” శబ్దమునకు నీవే తగుదువు.

ముల — తండ్రిగారి బదివేలరూపాయలను రాజాకుసేనాపతికి బాపి, అక్కరుచు విడిచిపెట్టవలెనని బ్రతిమాలుకొన్నను, తద్ద్రీవ్యము నతఁ డక్కరున కొనుగి, తండ్రిగారి ప్రార్థనమును నిరాకరించెను.

దిలే — దుర్గాదాస్ ! ఏమి నీమశాదార్యము ! ఇదిగో, మరల నీకు ధన్యవాదము లొసంగుచున్నాను.

ముల — ఇప్పుడు మార్వాడదేశపై న్యాధ్యక్షత సమర్థాసున కొనఁగఁబడెను. అక్కరు, భార్య మరణించుటచేఁ గుమారైను సమర్థాసు నొద్ద విడిచిపోయెను.

[అజిఁ పరీవేశము]

అ — సేనాపతీ! రాజపుత్రకులతో మొగలులకు సంధి నేర్పఱుపమని తండ్రిగారు మీతో చెప్పుమనిరి.

ది — పరమేశ్వరుఁ డాతనికి శుభ మొసంగుఁగాక; అయినచో, సంధికి తొలుత మనమే గడంగవలయును. విజయులగు రాజపుత్రులెన్నఁడును సంధిభిక్ష నడుగరారు.

అ — తిట్లుకొడు. రాజపుత్రులే మొదట సంధిషరతులను నిర్ణయింపవలెనని తండ్రిగారి యాజ్ఞ.

ది — అది యసంభవము. ఇది పూర్వమువలెనే కుట్రప్రయత్నముగఁ

దోచుచున్నది. విజతులు తొలుత షరతుల నేర్పఱచి సుధికి గడంగవలెను.

ఆ—మీ రధికప్రసంగమును చేయక, పాదుషాయాజ్ఞ నిర్వహణ మొనరింపవలెను.

ది — (చిజీనప్రస్థ మొగమునఁ దోప) పులిపిల్ల పులిగాక మతేమగును. నా పాదా . నిక్కముగ తండ్రిగారు రసపుత్రకులతో సుధికి సమ్మతింతు నేని, నే నుభయబాతులమధ్యమున నెట్టికలహము లును, భేదాభిప్రాయములును లేకుండ సుధిప్రియత్నముల సలుపుచున్నదియు, నిందేదైన మోసము కన్పడినచో, సీకార్యము నాచే కానేరదనియు, నామాటలుగ తండ్రిగారతో నుడువడు.

(నిష్క్రమించును.)

ముల — (అడమునో) ఆజం! తండ్రిగా రింతకేఘ్రిముగ సుధిప్రియత్నములఁ జేయఁగోరుటకుఁ గారణ మేమైయుండును?

ఆ — ఆశఁడు దాక్షిణ్యమున కత్యవసరముగఁ బోవలెను—

ముల—అక్కరును తిరిగి తీసికొనివచ్చుటకుఁ బోవుచున్నారా యేమి?

ఆ — ఔనట్లే. నీవక్కరును నిజేచ్ఛను విడచిపెట్టితివని, తండ్రిగా రభిప్రాయపడుచున్నారు.

ముల—అది సత్యమేయగును. రాజ్యతంత్రానభిజ్ఞుఁడను- అమాయికుఁడును- దుర్బలుఁడు నగు నానాపాదరుని, జీవములతోఁ దండ్రిగారి కోరికగొన్నిజ్వాలలఁ బడవేయ నామనం బొప్పుకుండెను. ఇప్పుడు వాడు మహాపాదరుఁడగు దుర్గాదాసుని భుజచ్ఛాయను నిర్భయముగ నున్నాడు.

ఆ—అయిన తండ్రిగారి యాజ్ఞ నుల్లంఘించుటకు నీప్రభయంపడవా?

ముల—చక్కవర్తి నాకుఁ దండ్రి. అక్కరు నాకు సహోదరుఁడు.

ఇకఁ జెప్పటకు నేమున్నది.

(ఇరువురు చూచుచునో వెడలుదురు.)

ద్వితీయదృశ్యము.

స్థానము—శోభపురమాదలి ప్రాసాదము

[రాణి పట్టువస్త్రముల ధరించి, ఏకాకినియై యుండును]

రా—(నలమస్తకమై చేతులజోడించి) ప్రభూ! ప్రాణవల్లభ! ఒక
ప్పుడు మీరు పరాజితులై రణక్షేత్రమునుండి మఱలిరాగా,
నేను దుర్గద్వారమును బంధించి, “రసపుత్రకులు గెలువ
నిదే తమయిండ్లకు మఱలిరారు. మఱియొకసారి పోయి పరీ
యత్నింపుఁ” డని మిమ్ములఁ బ్రేరేపించి, మృత్యుసమ్ముఖము
నకుఁ బాపితిని. స్వామీ! ఆ నేను సూక్ష్మాంతరంగమున,
మంగళధ్వనములచే దిక్కులు పిక్కటిల్ల, నగ్నిజ్వాలలంబడి
ప్రాణములఁ ద్యజించి మీపాదసన్నిధిఁ జేరవచ్చుచున్నాను.
ఇహలోకమున నేఁ జేయవలసిన కార్యము లింకేమియు లేవు.

(హస్తగతమై- శిథిలమైయుండిన మీమార్వాడరాజ్య
మును పునరుద్ధరించితిని. అంతటితో నాపని పూర్తియైనది.
నేడు సతీధర్మపాలనముఁ గావించెదను.

శా. పోరాడన్ బెరచిపి శత్రుబలమున్ | బోకార్పఁబొండుంచు నా
వీరస్వర్గము మీకుఁ జూపితిని; పృథ్విన్ నేను జీవించి మీ
యూరు బేరును నిల్పి యీక్షణమ విధ్వంసక్రంబుగా మిమ్మునేన్
జేరన్ వచ్చెద నాదరింపఁదగు దాసిన్ నన్నుఁ బ్రాణేశ్వరా.

[పాడుచు రజియా ప్రవేశించును.]

ర—మహారాణీ! ఏమిచేయుచున్నారు ?

రా—రజయా ! నేను ప్రయాణసన్నాహమందున్నాను. (ఆకసమును వేలితోఁ జూపి) ఆస్థలమున, నాప్రాణనాథుఁడు నాకై నిరీక్షించుచున్నాఁడు. నేనాతని సమీపింపఁ బోవుచున్నాను.

ర - (ఆశ్చర్యమున) ఆస్థలమున, మహారాజు మీకొఱకు వేచియున్నారా ? నాకు కనబడుటలేదే ! (అని తలపైకెత్తిచూచును.)

రా—అది నాకు తప్ప మఱియెవరికిని దృగ్గోచరముకాదు.

ర—క్ష్మమారు నెవరివద్ద విడచిపోయెదరు?

రా—నీచెంత విడిచెదను. మీరందరునుండ వానికి భయమేమమ్మార్.

ర—ప్రపంచజ్ఞానములేని పసిబిడ్డకంటె మీభర్త యధికుఁడా ?

రా—అది మాధర్మము. మాకుఁ బతితోడిదే లోకము. అతఁడు లేకుండిన మాకీజగ మంధికారమయముగఁ దోచును. అతని కార్యమును నిర్వహించుటకే యంతపఱకును దేహమునఁ బ్రాణముల నిల్పుకొంటిని.

ర - మీరు పోవుటకు నేను సమ్మతించెను.

[సమర్థాస్. పరీవేశము.]

రా—సమర్థాస్ ! కుమారుఁ డెక్కడ ?

స - లోననున్నారు. తల్లీ ! విశ్వప్రయత్నములను కావించియు, నజితసింహు నూరడింపఁజాలకపోతిని. తల్లిని నేఁ బోసీయనని పలుకుచున్నారు.

రా—వాని నిచటికిఁ దీసికొనిరమ్మ !

(సమర్థాస్ నిష్క్రమించును.)

రా—(తనలో) పరమేశ్వరా ! నిజధర్మపరిపాలనమునకై నాహృదయమును పురికొలుపుము. అజితసింహు నూరడిలఁజేయుము. నాసతీత్వమునకు భంగము వాటిల్లకుండఁ గాపాగుము.

[అజితసింహుని భోజ్ఞాని సమర్థాను వ్రావేశము.]

రా—(కుమారునితో) తండ్రి! నన్ను బోనియవా?

అ—అమ్మా! నన్ను విడచి నీ వెచటికి బోయెదవు?

రా—మితకాలముజీవించినప్పటికి దుడకు నందఱు నెచ్చోటుఁజేరు
చున్నారో, యచటికి బోవుచున్నాను.

శా. ఈలోకంబున నేనియున్నదని పా! జేసుండు లేకున్న బా!
కాలన్ బట్టిచరింతు, భోగయులపై నాకాశయున్ జచ్చె, ని
కేలాకామముఁ గోధమున్ దనయ, నేనిమేను పోషించి యే
లీలన్ లోకులు ఛీయనన్ విధవనై కేశంబులంబొందెదన్?

అ—(కంపితస్వరమున) అమ్మా! నేనెట్లు సమ్మతించగలను?

రా—లోకమునఁ దల్లులందఱును చిరకాలము జీవించియుండలేదు.

నాయనా! నన్ను బోనిమ్ము.

అ—లోకమునఁ దల్లులు, కోరి, బిడ్డలను తృణించుట లేదమ్మా!

రా—సతీధర్మ మిదియే. తండ్రి! నన్ను నిర్బంధించదగదు.

అ— ఇది మాతృధర్మము కాన్దేయమునల్లి! నీవట్లు నన్ను దిగనాడి
నుద్దేశించుట న్యాయముకాదు. (వచ్చును.)

రా—(కోధముతో) సమర్థాన్! వీడు నాకొమారుడు కాదు. కుత్రి
యుఁడుకాదు. నేను వీనికే తల్లినిగాను. సమస్తమార్వాడి
దేశీయులకును తల్లినే. వీని వయస్సు నెందఱెందరో రస
పుత్రీకులు రణభూమిని పాణత్యాగమును చేసియున్నారు.
వీడొక శిశువువలె, స్త్రీవలె, నేడ్చుచున్నాఁడు. (కుమారుని
తో) ఛీ! మూర్ఖా! నావంశమునకు మచ్చఁదెచ్చితివిరా!

అ—(భ్రమించి యూరకుండును.)

రా—సమర్థాన్! వీనిని లోనికిఁ దీసికొనిపోమ్ము!

(సమరదాసుఁ డట్లుచేయును.)

రా—ఈశ్వరా! నారీహృదయములం దమిత్రపేమ మదయ్యుపరణే
యట నీకు ధర్మముకాదు. ఇట్టి ధర్మకార్యాచరణముల కయ్య
ది యాటంకముగ నుండును. ఇదే నేను పోవుచున్నాను. నా
కొఱకును మార్వాడముకొఱకును—నాభర్తనిమిత్రము స్వా
ర్థత్యాగ మొనరించిన దుర్గాదాసును భద్రముగఁ గాపాడుము
[దృశ్యాంతరమున అగ్నికుండము నావరించి,
స్త్రీజనము నిల్చుండును.]

స్త్రీలు—సతీమణి! నీపతికడకుఁ బొమ్ము. అనందకందభీతహృదయ
మున నగ్నికుండమున దుముకుము. పతిలేనిసతికి గతియండ
దు. ఈలోకమున నీకు సంభవించిన దుఃఖములు అన్నియు
నీజ్వాలలలో నశించును. స్వర్గభామమును చేరఁగలవు.

రాణి—(ప్రజ్వలించుచున్న యగ్నికుండమున కెదురునిల్చి)
మ. మునులు స్వేల్పులు బ్రాహ్మణ్యోత్తములు నీమూలంబుననోక్తిము
ల్లనుచున్నారని యెంచి ఈశ్వరయశఃకాయంబు లోకంబునన్
దనరంజేసి, యశాశ్వతంబుగఁ బూర్వ యీ నామేను నీకిచ్చి పా
వనమా నాత్మ నొసంగుదానఁ బతిక్కి! స్వాహావధూవల్లభా!
(అని యగ్నికుండమున దుముకును.)

అవనిక జాటును.

తృతీయదృశ్యము.

స్థానము—అట్టిరునందు రాజభవనము.

[ఛోరంగజేబు సింహాసనస్థుండై యుండ-దిలేర్ చెంతనిల్చుండును.]

డి—శ్రీవారి యాదేశానుసారము రసపుత్రులతో సంధిఁ గావించు
కొనివచ్చితిని. ఈసంధికై సమర్థును నతికష్టమున నెక్కుతొం
పఁ జేసితిని.

కొ—అదెట్లు ?

ది—ఇది కపటము గాదనియును, చక్కవర్తిని, మీ రీపర్యాయము విశ్వసింపవచ్చుననియు నెన్నిప్రమాణములఁ జూపినను సమర్థాను నమ్మకుండను. అంత నతనివద్ద నాయురుపురుకుమారులను విడచి, సంధిఁ జేసికొనఁగలిగితిని.

కొ—సంధినియమము లెట్టివి?

ది—చిత్తూరును, తత్పరిసరప్రాంతములతో రాజపుత్రుల కొసంగవలయును. హిందువులదేవాలయము లిఁకముందు భద్రముగ నుండవలయును. జోధపురరాజున కతనిరాజ్య మీయవలెను. రాణావారు యథాప్రకారము శ్రీవారి కవసరమువచ్చినపుడు సాహాయ్య మొనరించెదరు.

కొ—రాణాజయసింహుఁ డందులకు సంపూర్ణముగ నంగీకరించెనా?

ది—అతఁ డీషరతున కియ్యకొనెనని సమర్థాసతనిని ‘రాజపుత్రవంశము నీయికార్యముచేఁ గళంకితమైనట్టి భీమా ! నీముఖము ననంత్రీకించుటకు నేను లజ్జించుచున్నా’ నని పలికి సభాభవనము నుండి నిర్గమించెను.

కొ—ఆతరువాత?

ది—ఆతరువాత మఱియొకసభ జరిగెను. ఆసభయందు సమర్థానుఁడు “మొగలుల నెట్లు విశ్వసింపనగు” నని గర్జించుచు నుపన్యసించెను. అందులకు నేను నాపుత్రద్వయము నాస్థలమున నే యుండనిచ్చి, వాఁని సమాధానపఱచి, మొగలుల కిపఖ్యాతిరాకుండఁ గాపాడితిని.

కొ—(కన్నీరుగార్చుచు) దిలేర్ ! నీవు మహాత్ముఁడవు. నీయెడల నేను కావించిన దోషములకు నన్ను తమింపవేడెదను. ఈ

సూధి కి పటభూయిష్టము కాదని రాజపుత్రులను విశ్వసింపజేసి నందులకు నీకు ధన్యవాదము లొసంగుచున్నాను.

[శ్యామసింహుడు ప)వేళించును.]

శ్యా—రాజాధిరాజులగు నొరంగ కీబుపాదుసావారికి జయ మగుఁ గాక !

ఔ—ఏమిసమాచారము, శ్యామసింహా?

శ్యా—సంధ్యనంతరము కొంతొకకష్టోపాయమున సమర్థులు నంత మొందించి, మొగల్ సామ్రాజ్యమును నిష్కంటకముగఁ జేసి తిని.

ది—ఏమీ ! శ్యామసింహా ! సమర్థులును హత్యకామించితివా ?

శ్యా—ఔను.

ది—(శ్యామసింహుని కఠమును గట్టిగఁ బట్టుకొని) పాపహంకిలహృదయుఁడవును- దేశద్రోహివగు నిన్ను నేను యమపురి కంపుచున్నాను. నీయుష్టదైవతమును ధ్యానించుకొమ్ము.

ఔ—దిలేక్ ! వాఁడు నీచుఁడు. వానిం జంపిన నీ కేమిలాభముండును ! విడువుము. విడువుము. మసిబాగ్గును నరిపి చేతులను మలినములుగఁ జేసికొనకుము.

ది—ఔను. శ్రీనారు చెప్పినట్లు కళంకమపీ లేపమున నాహస్తములు మలినభూయిష్టము లయ్యెను. వీనిని పవిత్రోదకమున శుభ్రపఱచి వచ్చెద. (నిష్క్రమించును.)

ఔ—దిలేక్ ! నాసమస్తసామ్రాజ్యమును వెడకిచూచినను నీవంటి యుత్కృష్టపురుషుఁడు లభింపజాలఁడు. (శ్యామసింహుడు నుద్దేశించి) బికానీర్ మహారాజా ! సమర్థులును చంపుడని మీతో నేను పలికియుండలేదు. నే నాతటి ఘోరకృత్యముల నొనర్చి

చుట మానితిని! ఇందు మీరు స్వతంత్రించినందులకు మీకు
శేపు కఠినశిక్షను విధించెదను పొండు!

(శ్యామసింహుడు తలవంచికొని, మెలమెల్లగ నావలకుఁ బోవును.)
[ముఱజింపి]—తండ్రి! నాకై వర్తమాన మంపియుంటిరా?
ఔ — ఔను. మనము దాక్షిణాత్యమునకుఁ బోవలయును. సమస్తసై
న్యములను భద్రపఱచుము. నీవుకూడ సుస్థిఁడనై యుండు
ము. పొమ్ము!

(అజి మొకవైపును చక్రివర్తి వేగొకవైపును పోవుదురు.)

చతుర్థదృశ్యము.

స్థానము:—దాక్షిణాత్యమున పాలీగఢదుర్గము.

[దర్బారునందు మరాఠదేశాధిపతి సింహాసనాసీనుఁడై యుండును.
ఎవరు దుర్గాదాసుఁడును, అక్కరును, ఆసనములయం దుందురు.]

సీమాజీ—దుర్గాదాస్! సపరివారముగ నక్కరును పాలీగఢమునకుఁ
దీసికొనివచ్చుట మీగుల కష్టసాధ్యమగుకార్యము. మీసాహ
సమునకు నేను మిక్కిలి యాశ్చర్యము నొందితిని.

క్క మేము వచ్చి చాలదినము లైనది.

సీ—యువరాజా! రాజకార్యనిమగ్నుండనై స్వయముగ నేను మీ
మ్ముల సత్కరించలేనందుల కెంతయు దురపిల్లుచున్నాను.
మిమ్ముల సత్కరించుటలో మాధృత్యు లెట్టులైన లోకముల
నొనరించి యుండిన ఓమింపవేడెద.

అక్క—రాజా! ఆతిథ్యమొసఁగుటలో మాకెట్టిలోపములును కలు
గుటలేదు.

సీ—మీపరివార మెచ్చట నున్నది?

దు—యవరాజుహరివారము మార్వాడరాజ్యమున సురక్షితముగ నున్నది. ఔరంగజేబువలన వారి శిష్టభయమును లేదు. తమరు యవరాజునకుమాత్ర మేశ్రయము నిచ్చిన జాలును.

శం—ఈస్థల మొకలోహనిర్మితదుర్గమని భావించి, అక్కరు నిర్భయముగ మెలగవచ్చును. దుర్గాదాస్! మీ నితనిని చక్రవర్తులుగఁ జేసితరచి వినియన్నా నది నిజము కానచ్చునా?

దు - ఔను, మహారాజా!

శం—మంచిది. మేముకూడ నక్కరునకు 'చక్రి'నర్తి' నామధేయము నిడితిమి.

అ - నాసహోదరుడగు ము ఆజిమ్ నన్నెఱుగొనవచ్చుచున్నాఁడు!

దు—అక్కరుపాదుశా నన్వేషించుచు వచ్చి ఆజిముపైతము ససైన్యముగ సహమదునగరమున నున్నాఁడు.

శం - భయములేదు. నేను బ్రతికియుండఁగ నెవ్వరును మనచక్రవర్తి కాపదను ఘటించజాలరు. అనతికాలములో నే నతనిని బహరంపూరునకుఁ గొనిపోయి యభిషిక్తు నొనరింతును.

[ఇరువురు మరాఠసైన్యాధ్యక్షుల ప్రవేశము.]

శాంతుశీ—మహారాజా! జిందారాదగ్గరతనము సుపూర్ణమైనది.

శం—మంచిది.

కేశవుడు—ప్రభూ! కిర్నలోకేరీ, ఫెర్లేనాంపలు శ్రీవారి సందర్శనాభిలాషులై ద్వారముకడ నున్నారు.

శం—మెటనే వారిఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

(సైన్యాధ్యక్షుల ప్రస్థానము.)

శం—చూచితిరా, దుర్గాదాస్! ఒకక్షణమైనను విరహముండదు పగ లాహరము లేదు. రాత్రి నిదురరాదు. సంతతము కలహములు—యుద్ధములు—సంఘటనలు—అను నిత్యమేదియోయే

కకలహము. ఒకక్షణమైనను హాయిలేదు. దానిమాటకేమి. రసపుత్రకులు దేశమునకై ప్రాణత్యాగము నైన చేయువారని తెలిసికొంటిని; గాని మాటిమాటికిని, వారు మొగలుల పదదళితులగుచుండుటకు కారణ మేమైయుండును?

దు — మహారాజా! ఆర్యావర్తమంతటిలో రాజస్థాన మొక రేణువు. అయిన నీమూడువందలసంవత్సరములవఱకు నది, క్షీణింపక నిలచియున్నది. రాను రాను, పైనికులసంఖ్య తక్కిపోవుటచే నీపవిత్రభూమి కిట్టిదశ సంభవించినది.

శం — మరాఠ దేశముమాత్రము మీదేశమునకుఁ దీసిపోవుననియూ తలచుచున్నారు!

దు — నేనట్లు భావించుటలేకు; కాని, రాజస్థాన మింతదనుక సస్యసాధరితమై, యోధవరుల కాకరమై, దిగంతవ్యాప్తకీర్తివంతమై యుండెనని పలుకుచున్నాను.

[కర్నల్ కేరీ, ఫెర్డినాండుల ప్రవేశము.]

శం — కేరీసాహెబ్! మీజంజిరాదుర్గ మెట్లున్నది?

కేరీ — (ఊరకుండుచు.)

శం — మాయనజ్ఞులేనిదే, పడవలకు మీరు హార్బరునా దాశ్రయ మొసంగితిరేని, మీ ఎలిఫెంటాలో మావారు దుర్గములను నిర్మింపప్రారంభించెదరు సుఁదీ!

కేరీ — రాజా!.....

శం — ఆమాటలను మేము వినము. ఆవలకు పొండు! (ఫెర్డినాండు వంక తిరిగి) పోర్చుగీసుసర్దార్! మీ అంకీద్వీపము నొకపరి పరీక్షించుటకు నావలపై నైన్యముల సంపియున్నాను. మాకు

లోబడకున్నచో, మీ 'గోవా'వ్యాపారము సాగుట దుర్లభమగును. ఇకనైన మెలకువగలిగి ప్రవర్తింపవలెను. పొందు!

(కేరీ, ఫెర్డినాండులు సలాములుచేసి పోవుదురు.)

శం—దుర్గాదాస్! నే నీయంగ్లేయులఫరంగిగుండ్లకుఁ జాల భయపడువాడను. (సేవకు నుద్దేశించి) కాబ్ల సుఖా !

సేవ—జీ, హుజూర్ !

శం—శరాబ్ ఖౌర్ ఖౌరత్

(సేవకుఁడు సారాయిని తెచ్చి శరాబు పీ కందిచ్చును.)

శం—(గ్లాసులో సారాయినిపోసి, దుర్గాదాసున కందిచ్చుచు) స్వీకరింపుడు!

దు—క్షమింపఁగోరెదను !

శం—ఏమీ! శరాబును పానముచేయరా? ఇది నీచపదార్థమా?

(ఆగ్లాసు నశ్చరున కందిచ్చును.) చక్కవర్తీ! స్వీకరింపుడు!

అక్ష—సందేహ మేమియును లేదు. ఇది ప్రశస్తమైనదివలె నున్నది.

(గ్లాసు నందుకొనును.)

శం—(తానొక గ్లాసుతో సారాయిని గొంతుకలో పోసికొని) అరే! ఖౌరత్,

దుర్గా—మహారాజా! నేను పోయి విశ్రమించెదను. నెలవిందు.

శం—మంచిది. (దుర్గాదాసు నిష్క్రమించును.)

[వేశ్యస్త్రీలు పోవశింతురు.]

శం—అనుభవము- భోగము- మొగలుజాతికే చెల్లును. ఖౌరత్!

పాదుషావారు చూచి యానందింతురు. ఒకసారి నాట్యము చేయుఁడు!

అ—(సారాయిని దా)వుచు) సురాపానము హిందువులకు నిషేధము, హే- హే-.....

శం — హహహహహ! అది వారికి నిషేధము. మనకు పరమాపదము. రాజకార్యధూర్వహులు దీనిని పానముచేసినఁ గాని శాంతిని పొందఁజాలరు. వాడు వట్టిమూర్ఖుడు; కావున నీయూనందము ననుభవింపఁజాలకున్నాడు. ఊ! నాట్యము చేయుడు. అ—అరే! నాచో! నాచో! నా..... ఆచో! (చెలివిఠప్పి నేలఁగూలును.)

పంచమ దృశ్యము.

స్థానము — పుణ్యమాలీదర్శమున దుర్గాదాసుని శయనాగారము.
[ప్రక్కవైఁ గూర్చుండి దుర్గాదాసు జూబును వలించుచుండును.]
...“ఈప్రకారము, సరళహృదయుఁడును, దేశమాతృశ్రద్ధుల విమోచనార్థబద్ధకంఠుఁడునగు భవత్సహోదరుఁడు మరణించెను. ఇహలోకమునఁ దానుచేయవలసిన కార్యము లేమియులేకుండుటచే, మనమహారాణి, సహగమనముఁ జేసి, భర్తృసాన్నిధ్యమున కేగెను. కాపురుషుఁడును, స్త్రీసమానుఁడు నగు రాణాజయసింహుఁడు మొగలులతో నొకయవమానకరమగు సంధి నొనరించి, ద్వితీయభార్య సమేతుఁడై జయసముద్రతీరమున వసించుచున్నాఁడు. అతని యధర్మాచరణమువలనను, మహారాణి స్వర్గారోహణ మొనరించుటచే తను, సమర్థుఁడగు ఘోరమరణమువలనను, రాజస్థాన మరాజకముగ నున్నది. మీరు మాదోషములను తమించి, మ మ్ముద్ధరింపవలెను!”
[దుర్గాదా సాజూబును చదువుచుండఁగ నే, శంతూజీ ప్రవేశించును.]
శం—దుర్గాదాస్! ఈసమాచారమును వింటిరా?
దు—వునుదీ?

శం—భాప్రభావము వెలుగఁగోరి, నాతోఁ బోరాడవచ్చిన, యశారంగజేబును సంపూర్ణముగ నొడిచితిని.

దు — నాకు సెలవాసూగినచో, రసపుత్రసైన్యములనుపైతము శ్రీ
వారిసైన్యముతో నేకీభవింపజేసి, మొగల్ సామ్రాజ్యమును,
సమూలముగ విధ్వంసము కావించెదను.

శం—దుర్గాదాస్! మరాఠ మే యొకదినమున రాజస్థానమును, మొ
గల్ సామ్రాజ్యమును కూడ గెలువఁగలదని నాయభిప్రాయము.

దు — మహారాజ్! మరాఠులును, రాజపుత్రులును హిందువు లగు
టచే రసపుత్రులను గెల్చుటలో తమకు శౌరవముండదు.

శం—అది నిక్కువమేయగును. (సేవకు నుద్దేశించి) కావ్రాహ్మణే!

సేవ—జీ, హుజూర్!

శం—అంతయు సిద్ధముగనున్నదా?

సేవ—చిత్తము.

శం — దుర్గాదాస్! మీరు విశ్రాంతిమింపుఁడు. నేను పోయివచ్చెదను.
(సిష్క్రమించును.)

దు—(తనలో) మరాఠులు నిక్కముగ బలపరాక్రమము గలవారే
యైనను, వారికి స్వాభిమానము మెండు. ఏమి వారియుద్ధనై
పుణ్యము! ఏమి వారియశ్వారోహణవిద్యాకౌశల్యము! ఏమి
వారి సహిష్ణుత! దీనికిదోడు, మాజాతికుండు స్వార్థత్వాగ్రాది
సద్గుణము లుండినయెడల, ఏ రిందుగైన గెలువఁజాలుదురు.
కాని, లాభములేదు. హిందూజాతి కింక నొన్నత్యము సంభ
వింపదు. (దూరమునుండి యార్తనాదము విననయ్యెను.)

దు—(వినుట నభినయించి) ఆయార్తనినద మెవరిదైయుండును? ఓ
హా! మేఘగర్జనమువలె నున్నదే! నాద్వారముచేతనే విన
నగుచున్నది. ఏమి హృదయవిచారక మగు భావము! ఇది
నిజముగ స్త్రీకంఠస్వరము. (ముక్తకేశయై, నిజశరీరలలిక

భయముచే గుఱించుచుండ, నొకయబల దుర్గాదాసునిచేం
తకు వచ్చిచేరును.)

స్త్రీ—రక్షింపుడు! రక్షింపుడు!!

దు—భయపడకుము. అమ్మా! నీ వెవరవు?

[ఆయుధపాణియై, శంఘాజీయును, అతనివెనుక కాబ్బసుభానుడు
ప్రవేశింతురు.]

శం—పాపీ! పిశాచీ! దానిని నీ వెందులకు పోనిచ్చితివి?

స్త్రీ—ఆమె గొప్పయిటిబిడ్డ.

శం—అయిన, దానితో నీకేమి సంబంధము కలదు?

(భయముచే నాస్త్రీ మూర్ఛిల్ల, శంఘాజీ యామెను చంపఁబోయెను.
దుర్గాదాసుఁ డతని నాటంకపఱచును)

దు—మహారాజా! ఒకానొక యబలపై నిట్లత్యాచార మొనరింపఁ
బోవుట తమకు న్యాయమా?

శం—నోరు మూయుము. దూరముగఁ దొలఁగిపొమ్ము!

దు—నేటిదనుక దుర్గాదాసుసమక్షమున నబలల కత్యాచారము
జరిగియుండ లేదు. కత్తిని యధాస్థానమం చేయుచుడు.

శం—ఆవలకుఁ బోయెదవా, లేదా?

దు—ఎన్నటికి నట్లు చేయఁజాలను.

శం—అట్లయిన నీకరవాలమును తీసి, యుద్ధమునకు రమ్ము

దు—సురాపానజనితమదమున మీ రట్లనుచున్నారు; కాని మిమ్ము
ల నోడించుటకు తరవారు కావలయునా? (అని శంఘాజీచేతి
నున్న యాయుధము నూడఁబెట్టి, నిజోత్తరీయమున నతని
కాలుసేతుల బంధించివైచి, స్త్రీని పరీక్షింప నామె మరణిం
చియుండును.)

దు—(కో)ధకపాయితలో చనుఁజ్ఞై శంకూజీ! తులువా! పిచ్చుకపై
బ్రహ్మత్తమునేయ నీచేతు లెట్లా డెచు? ఆహా! బాలిక
నిష్కారణముగ మరణించినది. నీవా, శివాతీమహాజకుమా
రుడవు? ఛీ! నీముఖమునైన పరికిరారాదు.

(నిష్క్రమించును.)

శం—అరే! ఉస్కో! పక్షో! పక్షో!

(మఱికొంతసేపటికి రక్తసిక్త శరీరుడగు దుర్గాదాసు గదిని జొచ్చును.

అతనిమెట కాబ్లసుఖానుఁ డుండును. కాబ్లసుఖా

శంకూజీ బంధనముల విప్పును.)

దు—అందఱును సావధానులై యుండును. ఈయేబదిమందిని మనీ
యకరవాలమున ఖండించి, చెండాడి, నాప్రీణముల రక్షించు
కొన శక్తుడనైనను, నానిమిత్తము స్వజాతీయులగు హిందువు
లను బాధించుటకు నామనం బొప్పుకుండెను. ఆస్త్రీని రక్షిం
చుటకు నేను కావించిన ప్రయత్నము వితథమయ్యెను. ఇదిగో!
నన్ను బంధించుడు! (చేతులఁసాచును. భయపడుచు, కాబ్లన్
దుర్గాదాసును బంధించెను.)

శం—దుర్గాదాస్! ఇప్పుడు నేను ని న్నేమిచేయ జాలను? జీవములతో
నిన్నుఁ గాల్చి వేయును నా?

కా—మహారాజా! అతిథిని మీస్వహస్తములఁ జంపు టుచితము
కానేరదు. ఇతనికి పరమశత్రువుడగు నొరంగజేబున కితని
నప్పగించిన బాగుగనుండును.

దు—సరే! అట్లే చేయవచ్చును; కాని, మరాఠదేశాధీశుఁడుకూడ,
యీకాబ్లన్ ఖానునిచేతనే మరణమొందునని రూఢిగఁ జెప్పఁ
గలను. అతఁ డీదినమునుండి ఖాను నొకకంటఁజూడకున్న స్వప్న
మువాటిల్లును. ఇది నాతుదియుపదేశము.

షష్ఠాద్యశ్శము.

స్థానము:—అహమదునగరమున రాజప్రసాదాంతకపురము.

[గుల్షారుసుఖాసీనయై యుండును.]

గుల్—(స్వగతమున) నే నీదాక్షిణాత్యమునకు వచ్చుటకు కారణ మెద్దియో ప్రజ లూహింపజాలకున్నారు. ఔరంగజేబు, మ రాఠదేశాధినాథునితోఁ గయ్యమాడి, తవపుత్రుని తీసికొని పో నుద్దేశముతో నున్నాఁడనియు, బిజాపురము, గోల్కొండల నాక్రమింప వచ్చియున్నాఁడనియు, మరాఠులను మొగల్పైని కుల పదఘట్టనములచే రూపుమాప నున్నాఁడనియు లోకము భావించుచున్నది. అహ్మదా ! లోకులు కాకులుగాక మతేమ గుదురు ? కాని వీరిలో నెవ్వరును, మొగల్సామ్రాజ్యచక్రమును తిప్ప వ్యక్తి గుల్షారుని గుర్తెఱుంగరైరి. నే నీరథాంగము నీమరాఠదేశమువంకఁ దిప్పకుండినచో, హరిహరులు సైతము పాదుషాను ససైన్యముగ నిచ్చటికిఁ గొనిరా నశక్తులై యుండురు. దుర్గాదాస్ ! తనకుఁ గలిగినదానితో సంతృప్తి నొందుచున్న పాదుషాను- మరాఠులను గెలువ నభిలాషలేని చక్రవర్తిని- గతఘోరసంగ్రామద్వయజనితావమానానల దగ్ధశరీరుడగు ఔరంగజేబును, నీకొఱకే యిచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చితిని. ఆనాడు రాణారాజసింహునిసమక్షమున నన్ను శృంఖలాబద్ధను గావించినందులకు కోపగించి, తీవ్రదృష్టుల న్నిచ్చెల్లబసరింపఁజేసినందులకు నన్ను క్షమించుము ! నీసాంఘత్యభూర్భూమాదుతము మన్మనోసాగరము నల్లకల్లోల మొన రించుచున్నది. ఒక్కసారి నీముఖసందర్శన మొనరించినఁగాని మదీయహృదయవేదన ముచితమింపదు.

[ఔరంగజేబు ప్రవేశము.]

ఔరంగ—గుల్షార్ !

గుల్షార్ — జహాంపనా ! బాదగీ !

ఔరంగ — (చిలునగవుతో) దుర్గాదాసు పట్టుబడిగాడునుమీ.

గుల్షార్ — ఇది పరిహాసములకు సమయముకాదు. ఉన్న దున్నట్లు వచిపుడు.

ఔరంగ — ప్రేయసీ ! పరిహాసముకాదు. కాబట్టి నుభానుఁ డతనిని పట్టుకొనెను. వానికి నే నేబదివేలరూప్యములు బహుమానముగ నిచ్చితిని. మరాఠరాజునుకూడ నిట్లే బాధించినచో దానికి పదిరెట్లు పారితోషిక మిచ్చెదనని పలికితిని.

గుల్షార్ — ఇప్పుడు దుర్గాదాసు నేనుచేయఁదలచినారు? అతఁ డెక్కడ నున్నాడు ?

ఔరంగ — దిలేర్ ఖాను రక్షణమున నున్నాడు. అతనికిఁ దగిన దండనమును విధింప నుద్దేశించియున్నాను.

గుల్షార్ — వలదు. మీస్వహస్తముల సతని బాధనములను విడదీయుడు.

ఔరంగ — ఏమీ ! గుల్షార్ ! నీవస్వస్థమనస్కవైయున్నావు. ఈసమయమున నీతో సాభాషింపఁదగదు.

(ఆవలకుఁ బోవును.)

గుల్షార్ — ముచిది. దుర్గాదాస్ ! నాస్వహస్తముల నిన్నుబాధవిముక్తుని గావించెదను. నిన్ను మొగల్ సామ్రాజ్యసింహాసనముపై నధివసింపఁజేతును. నేను నీసామ్రాజ్య నయ్యెదను. అదియ నాలక్ష్యము. తత్కార్యనిర్వహణమునకే నేను జీవించి యున్నాను. నాజీవితచరిత్రమున నిదియొక్కటే నాకు శుభదినము.

దృశ్యాంతరము.

[మొగల్ శివరమందలి కారాగారము- శృంఖలాబద్ధుడగు దుర్గాదా
సటునిటు భ్రమించుచుండును. సమయము నిశీధము.]

దుర్గా—(ఆత్మగమున) భళిరా! విపరీతకాలము సమీపించినది.

గీ. చండబాహుదండాఖండ ! మండలాగ్ర

ఖండితారాతివీరప్ర ! కాండ కాండ

మాంసఖండసంప్రీత గో ! మాయుచయుఁగు

పురుషసింహుండు కపటవా ! గురకుఁ జిక్కె

నధమవిధికి నసాధ్యకా ! ర్యంబు గలదె.

మరాఠ దేశపాలకా ! కుటిలనీతిని రాజ్యపరిపాలన మొనరించు

నె దేశిక రాజన్య మృగములఁ జెండాడిన యీదుర్గాదా సనె

డు వీరసింహుండు, నేడఁ, స్వజాతీయుడవగు నీచే బోనులో

బంధింపఁబడఁగదా! మీకు, మొగల్ రసపుత్రజాతులపై

విజయమొందు సమయము వచ్చునని స్వప్నమందైన భావి

పకుము. ఒకప్పు డీరసపుత్ర- మరాఠ- మొగల్ జాతులను

మూడింటిని వేఱొకజాతి విధ్వంసము కావించుట కవకాశము

కలదు. అప్పుడుగాని విశ్వాసఘాతుకత్వమునకు వినాశకాల

ము చేకురదు. (కొంచెమూగి) ఎవ రాకవాటమును తెఱచు

చున్నాడు? ఎవ రది?

[స్వాంశతయై గుల్మరు ప్రవేశించును.]

దు—ఓహో! ఓహో! ఎవ రీసౌందర్యరాశి! తమ రెవరమ్మా?

గు—(నవ్వుచు) బేగము గుల్మరును.

దు—బేగం గుల్మారా?

గు—ఓను. ఒకప్పుడు మీరు నన్ను గారాగారమందు బంధించి
యంటిరి. ఇప్పుడు మీరు నాభైదీలుగా నున్నారు,

దు — తమరు నన్ను శిక్షించుటకు వచ్చినారా?

గు — మిమ్ముల విముక్తులఁ జేయుటకు వచ్చితిని.

దు — అట్టై న నాకుఁ బ్రత్యుపకార మొనరింప నేలెంచితిరి కాఁబోలు.

గు — కాదు.

దు — చక్రివర్తి యాదేశముపై వచ్చితిరా?

గు — నేటివఱ కతఁడే నాయాజ్ఞానుసారీయై పవర్తించుచుండ, నీ

గుల్నా రథనికి లోబడియున్నదనుట మీ అమాయకత్వము.

దు — అయిన తమ రిచ్చోటి కీధయంకర గాఢ నిరీధ సమయమున

నేలెంచుటకు గారణ ముండవలెఁగదా.

గు — నాప్రాణేశ్వరులగు మీ బాధనముల విమోచనము కావింప వచ్చినాను.

దు — (ఆశ్చర్యమున) ఇది యెమిపరిహాసము?

గు — మొగల్ సామ్రాజ్యయగు గుల్నారొక సాధారణసేనానాయకుని

“ప్రాణేశ్వరుఁడ” యని సంబోధించుటఁజూడ, మీ కాశ్చ

ర్యము జనింపవచ్చును; కాని, నేఁ డీరాజ్య సాధారణప్రీతివలె

బ్రవర్తించుట కొకకారణ మున్నది. ఈమె మిమ్ముల “ప్రాణే

శ్వరా!” యనిపిలచుటలో నత్యంతానందమును బొందుచున్నది.

దు — కాని, సామ్రాజ్య!

గు — (వినినట్లు నటించి) దుర్గాదాస్! నేటిదనుక గుల్నారు మానవ

మాతృనివలలోఁ దగుల్కొనియుండలేదు. ఈసామ్రాజ్య

వ్యవహారములందు పాదుషాహస్తాక్షరములు తప్ప మరేమి

యును మీకుఁ గానరావు; కాని, పరిపాలనాభారమంతయు

గుల్నాకుపైనున్నది. సమస్తచరాచరజంతుజాలము గుల్నారు

నామమును స్మరింపని దినము లేదు. గుల్నారు హర్ష చిత్తయై,

యున్నపుడు లెక్కకులేని నూతనరాజ్యములు స్థాపింపఁబడు

చున్నవి. ఆమె భూభంగ మొనరించినచో రాజాధిరాజులు నశించుచున్నారు. ఏతాదృశప్రభావముగలిగిన యాజేగం గుల్నారు నేడు మిమ్ములను బ్రేమించి, మీప్రేమపాశముచే బంధితురాలై, మీ ప్రేమయ నేడు శీతలవర్షబిందువుల స్నాన మాడి, మీవత్సలమున నిద్రాసౌఖ్యమును పొందఁగోరి వచ్చియున్నది.

దు—(ద్విగుణీకృతాశ్చర్యమున) గుల్నార్! మీమాటల కర్థము నా కవగాహ మగుటలేదు.

గుల్నార్—మీరు చక్కవర్తికి భయపడవలసిన పనిలేదు. అతఁడు నా దాసుఁడు. రండు! సింహాసనమున మిమ్ములఁ గూర్చుండఁ బెట్టెదను. రండు.

దు—సామ్రాజ్ఞి! భుజపరాక్రమమున గెలువని సింహాసనము నా కవ సరములేదు.

గు—ఘోరు సామ్రాజ్యాభిలాష లేదా?

దు—లేదు. తమ కీర్థిలమునుండి మరలిపొందు!

గు—ఏమీ? మీరు నన్ను సైతము పొమ్మనుచున్నారా? నన్ను బ్రేమించుటకు మీ కిష్టములేదా?

దు—పర్షదారావర్తిగృహణము మారాజపుత్రులకుఁ దగనిపని. ఆ యుద్ధరమమునకు నే నిదివఱకు నొడిగట్టుకొనలేదు.

గు—మౌరంగజేబువంటి చక్రవర్తులు, ఏయబలవాగనుశాసనమున నధీ నులై యున్నారో, యట్టిప్రేమను నిరాకరించుచున్నారా?

దు—సామ్రాజ్ఞి! లోకమున మౌరంగజేబులును, దుర్గాదాసులును గలరు. కేవల మౌరంగజేబులతో ప్రపంచము నిండియుండ లేదు.

గు—మీకాశిన్యమువలన మీకెట్టియాపద సుభమించునో, తెలిసికొంటిరా?

దు—అహో! తెలిసికొంటిని. మృత్యువునకు నేను భయపడను. మృత్యువుకంటె భయదాయకమగు నాడద లేనేలేదు. ఈతకు మించిన లోతును, చావునకుమించిన హానియు లేదుగదా.

గు—దుర్గాదాస్! మీరు నాతో బహిష్కరము లాడుచున్నారు.

దు—అట్లుకాదు. నేటివఱకు నే నీవిధములగు పరుషవాక్యముల గాభీరశబ్దముల బలికయుండలేదు.

గు—(రోషకవాయిత లోచనము) నన్ను బ్రేమింతువా, లేక మృత్యుదేవతాసాన్నిధ్యమును గోరుదువా?

దు—మృత్యువునకు సిద్ధపడియే వచ్చితిని.

గు—(కుమారు నుద్దేశించి) కామబఖ్నా!

[కామబఖ్నా పృవేశము]

కా—మా! క్యాహురు?

గు—(దుర్గాదాసును వానికి చూపుచు) వీనిని వెంటనే వధింపవలెను.

[కామబఖ్నా తరవారు నొడుగుండితీసి దుర్గాదాసును నఱకఁబోవును. దిలేర్ ఖానుఁడు శరవేగమున నచటకి వచ్చును.]

దిలేర్—(కామబఖ్నాకు పిస్తోలునుకనపరచి) సావధానుడవై మెలఁగుము. లేకున్న నిన్నీ పిస్తోలున, నరకమున కంపెదను.

గుల్షా—దిలేర్! ఇందు నీవెందులకు జోక్యము కలిగించుకొనుచు
న్నావు? నీకుఁగల యధికార మేమి?

దిలేర్—వాపాత్మురాలా! నోరుమూయుము! నే నీశ్వరునకుఁదప్ప
తదితరులకు భయపడను. (దుర్గాదాసు నవలోకించి) మహా
త్మా! లోకమున కాదర్శప్రాయుడవగు నీకు నాప్రాణము
లడ్లు. (అతని బంధనముల విప్పి) ఆవల నొకయశ్వము నుంచి
నాడను. దాని నధిరోహించి యధేచ్ఛం జనుడు.

(దుర్గాదాసు నిష్క్రమించును. అతనివెంట దిలేర్ ఖానుఁడుఁబోవును.)

౧

దుర్గాదాస్

పంచనూకము.

ప్రథమదృశ్యము.

[సింహాసనానూహుడై అక్కరు వెలయాండ్రినృత్యమును చూచుచుండును.]

అ—నాచో, ఖాన్ నాచో! ఔస్ నాచో! వహవ్వా! బహుల్ అచ్చాహై. (అనుచు భాగుగ నృత్యముచేయుచు చాల భాగుగానున్నది.)

[కాబ్లసుభా ప్రవేశము]

అ—కాబ్లస్! శంతూజీ కహా! (శంతూజీ యెచ్చట?)

కా—(నేల పడిపోవుటను చూచి) ముక్ గయా, షాబాదా! (యువరాజా! చనిపోయెను.)

అ—ఏమీ! నీవు నృత్యమును వలుకుచున్నావా?

కా—ఔను నిక్కమున వచ్చిచుచున్నాను. శంతూజీమహారాజ్, కారాగారమం దున్నాడు. ఇప్పుడు మీరేమి చేయదలచుకొన్నారు? పాదుషావారిచే జిక్కి కారాగృహమందున్న మీ మిత్రునిజూడ నభిలాష యున్నయెడల, నాతో మీరెండిగడకు రుండు.

అ—(వికటముగ నవ్వుచు) అతనిసమీపించుటకంటె వ్యాఘ్రమున శ్రమయగుట మేలు.

కా—యువరాజా ! నాతో నేగుఁడెంచిన మీ శక్తిభయమును చే కూరకు. నాపాత్రముల నొసంగియైనను మిమ్ములఁ గాపాడఁ జూపు రుడు!

[దుర్గాదాసు ప్రవేశించును.]

దు—(కాబ్బను నుద్దేశించి) విశ్వాసఘాతుక! నీమాయావాగుర నక్క రుచునైతము బడదోయ నెంచితివా ?

కా—(కంపితశరీరుఁ డగుచు దుర్గాదాసు నవలొకించుచుండును.)

దు—కాబ్బన్! నీచునోరధ భూడేరినదికదని, యాలోచించుచున్నా వా? నాముఖమునంక సంతతీప్రముగఁ బరికించుచున్నావేల? నీకేమియుఁగాని నేను మరణించినను నవ్వయులేదు; కాని, నీ ప్రభువును - శంకూజీనినైతము టొరంగజేబున కప్పుగించుట కు నీకు. చేతు లెట్లునచ్చెను?

కా—(శరీరము కంపింప) నేను— కా...అ...

దు—(ఘోరఁగొలుకుచు) నీచా! అపనిచేసినది నీవుకాదా? నీ ప్రేమ పణమున శంతూజీ యొక బ్రహ్మశ్రీని గవయుటకు, దు గ్గమునుండి నిగ్గఱుచట సత్యమా, యసత్యమా?

కా—నిజమే.

దు—అతఁడట్లు దుర్గప్రభానద్వారముదాటి బయటకువచ్చుటయిత డవుగ, సైన్యయుతుడై యుచ్చోట వేచియుండిన, అజిమతనిని పట్టి బంధించుట నిజమా, కాదనెడవా? అన్యతమాడినచో నీ కిప్పుడే తగినవిషము విధింతును.

కా—(పాత్రపోవుటకుఁ బ్రయత్నించును.)

దు—భాగోమత్! (పాత్రపోవద్దు!) జాగిత!

[అనిపలుకుచు కుర్గాదాసు వానిమెడను బట్టాడు]

దు—అల్లాను స్మరిపుము. మూర్ఖా!

కా—మాఫ్ కరో! మాఫ్ కరో! ఖదాబాద్! (ఈమించును. ఈమించును. అని కుర్గాదాసు చరణముల వ్రాలును.)

దు—పామ్ము! నిన్ను వధించి నానాశమునకుఁ గళాక మాపాదించును. నీవు శంకూజీనాశనమునకు మూలకారణమవు. నీకు నరకమున నైన దాపుండను. ఆవలకుఁబోమ్ము! (కాలిగోడన్ని కాబ్బసు నావలకుఁ బివేయును.)

దు—(అక్కసును ద్రేళించి) షాజాదా! సురపానమే నీసర్వనాశమునకుఁ గారణభూతమగునని, నేనొక నాడు శంతూజియో బలికియుంటిని. మీరద్దాని నిపుడు ప్రత్యక్షముగఁ గాంచియున్నారు. ఇక నైన మేల్కొని మీరా దురభ్యాసమును వీడకున్నచో, మీకును శంకూజీగతియే పట్టును.

అక్క—రానారుసేనాధ్యక్షా! ఇంతకాలమైనపిదప, మఱిలాభమేమి కలదు?

—అట్లనఁబోరును. ధైర్యము నవలంబించి, చిత్తము నానందమున విడకుండ బంధింపఁ బ్రయత్నింతునేని మీకు ముక్తి కలదు. తప్పక విజయముఁ బొందఁగలరు.

అక్క—(కొంతసేపూరకుండి) దుర్గాదాస్! మీరు సత్యమునక్కాణించితిరి. ఈదురభ్యాసజనితాంతరాగికదురవస్థ నామస్తకమును పాడుచేసినది. నాజీవితముపై నాకే యసహ్యము పుట్టుచున్నది. ఇక నే నీప్రపంచముతో సాగత్యము వీడెదను. వీడెదను. వీడెదను.

దు—అట్లుకాదు. మీరు నాతో మూర్ఖాడమునకు రమ్ము. మీకే నియము భయములేదు.

అక్క—మార్వాడమునకుఁ గాదు. మక్కాకుఁ బోయెదను. నానిమి
త్తము మీరు పడగానిపాట్లను బడియున్నారు. మిమ్ములఁ
గట్టపరంపరలతో ముంచినుదులకు నన్ను తీయిపుడు. నన్ను
నిర్బంధించవలదు.

దు—ఇంక తీయించుట కేమున్నది? అది నా కర్తవ్యము.

అక్క—దుర్గాదాస్! నేను మక్కాకుఁబోయి, అట్టికర్తవ్యమునే నేర్పు
కొనెదను. అనేకకల్పిషముల నాచరించితిని. భోగవిలాసములఁ
గాలక్షేప మొనరించితిని. తండ్రికి శత్రువుఁడనైతిని. నాభా
ర్య మరణమునకుఁ గారణుఁడ నైతిని. నన్ను రక్షింపవచ్చిన
మిమ్ముల నాపత్నరంపరల ముంచితిని— ఈపాపపరిహారార్థ
ము నేను భగవంతుని వేడుకొనవలయును. మీరు నాకొఱ
కొక్కకార్యమును చేయవలసియున్నది. మీదేశమునకేగి నా
“రజియా” నుమాత్రము భద్రముగఁ గాపాడుడు. నేను పో
వుచున్నాను.

(అవనిక జారుచు)

ద్వితీయదృశ్యము.

[కోయలూగుదుర్గశిఖరమున, శీతలచంద్రచంద్రికలఁ జూచుచు,
రజియా-మార్వాడయునరాజగు నజితసింహుఁడు,
కూర్పుండి యుండురు.]

శ—అజిత! ఆచంద్రుఁ డాతమనోహరముగనున్నాడో చూడుము!
అనల్లని మేఘములను భేదించుకొనుచు నుదయించుచున్నాఁ
డు. విసీలకుంతలసన్నిభకాలమేఘములపై జగజగ మెఱయు
వగవలెఁ గన్పట్టుచున్నాఁడు. అదిగో, చూడుము! ఇపు డాచి

బము జలధరాచ్ఛాదితమై, కేవల మొక రేఖవలె కనబడుచు
న్నది. అహా! ఆకాశ మెంతరమ్యముగ నున్నది!

అజి — నేనాదృశ్యము నాలోకించి మండలేను. నీసుందరవదనారవింద
మును తలకించుచున్నాను.

ర — అజిత్! నీమాటల నాలకించుచున్న నాయాశ్చర్యమునకు మేటి
యేలేను. ఈ ధరాతలమున దర్శనీయములగు వస్తువు లనేక
ములుండ, నాముఖమువంక నీ గమనింపుచుంటివా?

అజిత్ — వానికంటె నీమొగమే మిక్కిలియందముగ నున్నది.

ర — అజిత్! నీ వత్సాసత బాలుడవు. కారున్నచో నాయంబుదావృత
సుందరచంద్రబింబముకంటె నాముఖమే యందముగ నున్న
దనుటకు నీవు లజ్జించియుండువు. సముద్రమున జనించి,
తద్వేలావలీనములగుచున్న కెరటములకంటె నావదనము ది
వ్యముగ నున్నదని వచించుటకు సిగ్గుపడియుండువు. రాజకు
మారా! సుందరవస్తుమయమగు నీప్రకృతిజేవిని నీవు బా
గుగఁ దలకించినచో, నీరీతిఁ బలికియుండవు.

అజి — రజియా! నేనిక బాలకుడను కాను. ఈధరాతలమునఁ గల
సుందరవస్తుజాలములలో శ్రీ ముఖ్యమైనది. నారీజనముల
కెల్ల నీవు సౌందర్యవతివి.

ర — ఆమాటను నేను విశ్వసించను.

అజి — అట్లైన నామీఁద నీకు ప్రేమలేదన్నమాట.

ర — ఏమీ! ప్రేమించుట లేదనియా, పలుకుచున్నావు? నీవులేని
నాజీవితము శూన్యము. నీనామోచ్చారణమున నా కానంద
ము. నీపై నాకత్యంతమోహము.

అజి — నిక్కముగ నన్నుఁ బ్రేమించుచున్నావా?

ర — నే నన్యతము లాడనేరను.

అజిత్ — పాణిశ్శ్రీ! (అని సరిబోధించి, రజియాహస్తమును పట్టుకొనును.)

ర — పాణినాయకా !

(అని యతని నాలింగముచేసికొను సమయమున ముకుంద దాసనునాతఁడు పిలిపించును. తత్క్షణము అజిత్తుఁడు కొఁగిలి పీచును.)

అ — ముకుందా ! ఏలవచ్చితివి? విత లేమైనఁ గలవా?

ము — చిత్తము. దుర్గాదాసు దాక్షిణాత్యమునూడి వచ్చియున్నాడు.

అ — (ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ ! దుర్గాదాసు వచ్చియున్నాడా ? అతనిని తత్క్షణము లోనికిఁ దోడ్తెచ్చు !

ము — చిత్తము. (స్పష్టమిందును.)

అ — రజియా! నీవు గృహభ్యంతరమునకుఁ బోము!

(రజియా నిష్క్రమించును)

అ — నాపాణిదాతయగు నాతండ్రికి విశ్వాసపాత్రుఁడగు — దేశమాతకు ముద్దులపట్టియగు, దుర్గాదాసు వచ్చియున్నాడను వార్త కణకపుటములంబడఁగానే, నా కొకవిధమగు నసూయ జనించుచున్నది. (కొంతవఱకు నాలోచించి) ఛీ! నాదుయాహలను పారదోలి యతనియెడల నాకును — నాపూర్వులకుండు గౌరవము నిపుడు చూపించెద.

[ముకుందదాసు, శివసింహుఁడు, వెంటరా

దుర్గాదాసు పిలిపించును.]

దు — మహారాజీ! భృత్యుఁడు తిరిగి స్వరాజ్యమును చేరుకొనినాడు. చాలదినముల క్రిందభాగ్యునకు, మిమ్ముల “మహారాజ్య

పిలచుట కవకాశము చిక్కినందులకు భగవంతుని కొనియాడుచున్నాను. ఇవిగో నావందనసహస్రములు.

(సాష్టాంగపడును.)

అ—సేనాపతి! తేమమా?

దు—చిత్తము కుశలముగ నే యున్నాను. యుద్ధవార్త లేమైన గలవా?

ముకుం—సేనానాయకా! ఔరంగజేబు 'మహమ్మదుషా' యనువానిని, యశ్వంతసింహుని పుత్రుడని, లోకుల మోసపుచ్చి, నానిని జోధపూర్వసింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టెను. స్వయముగ మహారాజానారు, చక్రవర్తితో యుద్ధ మొనరించి, వాని నోడించినారు. ఆ మహమ్మదుషా కొన్నాళ్ళకు చనిపోయినాడు.

అ—దుర్గాదాస్! జయసింహుని తనయుడగు నమరసింహుఁడుతండ్రితో శత్రుత్వమూని, యుద్ధము చేయనున్నాఁడు. జయసింహుఁడు మాసాహాయ్యము నపేక్షించియున్నవాఁడు; కావున మీరందఱు యుద్ధసన్నద్ధులై యుండుడు!

దు—చిత్తము. కాసి మెక్కడి?

అ—లోననున్నాడు. అతని శరీరావస్థ మునుపటివలె లేదు.

దు—అతని నొకసారి చూడ సెలవిండు! (వందనమిడును.)

(ముకుందశివులతో దుర్గాదాసు లోని కేగును.)

తృతీయదృశ్యము.

స్థానము:— దాక్షిణాత్యమున మొగల్ శిబిరము.

[ఔరంగజేబును దిలేర్ ఖానుఁడును సంభాషించుకొనుచుండుదురు.]

ఔ—దిలేర్! అక్షరు సర్వసంగపరిత్యాగముఁ జేసి మక్కాకుఁ బోయినాడా! ఆహా! వానిమేలుకొలకే నే నిన్నికష్టములఁ బడ

వలసివచ్చినది; కాని ఫలములేదు. నేనుకూడ మక్కాకుఁ బోయి భగవచ్చింతనమందు కాలయాపనము చేసెదను. కాని, దిలేర్! నీ వింకొక ముఖ్యకార్యమును చేయవలసియున్నది రజియానుద్ధరించుభారము సీపై నుంచితిని. ఆనాఁడు నీవు దుర్గాదాసును విడువకున్నచో నాకార్య మాక్షణముననే సాధించి యుండును.

ది—ఎట్లు సాధించియుండురు? ఆపీరుని భయపెట్టియా? అది యెన్నటికిని సంభవము కానేరదు. ఆయుధపాణియై, తనప్రాణములఁ గొనిపోవుటకై వచ్చిన యమదూతవలె, సమ్ముఖమున నిల్చి యున్న కామబిఘ్న కఠఁ డిసుమంతయైన జంకక, నొకయచలమువలె నుండెను. అట్టివానిని భయపెట్టి మీరు రజియానుద్ధరించుటయా? కేవల మది పగిల్బము.

ఘోరం—ఘోన, సేనానాయకా! దుర్గాదాసుఁ డుదారపురుషుఁడు. కాని—

దిలేర్—కర్తవ్యముకొఱకు రాజపుత్రులు జీవములనైతము బలిదాన మొసంగెదరు. దుర్గాదాసుఁడు వారందఱకు సతీతుఁడు.

ఘోరం—సత్యము. అయిన నీకే రజియాను రసపుత్రుల హస్తముల నుండి విడిపించుట దుర్లభమగునందువా?

దిలేర్—శ్రీవారు నాకు సర్వాధికారము నిచ్చినచో నామెను విడిపించుటకుఁ బ్రయత్నింతును.

ఘోరం—ఉపాయము?

దిలేర్—క్రమక్రమముగఁ దమకుఁ దెలియఁగలదు.

[కాబ్ల సుఖానుఁడు ప్రవేశించును.]

ఘోరం—కాబ్లస్ఖాన్! ఏమి సమాచారము?

కాబ్బ—ఖుదాబంద్ ! శంతూజీని గార్హభముపై నెక్కించి, పట్టణము
తలను తిప్పి తుదగు వధ్యస్థానమునకుఁ దీసికొనిపోతిని.
అతనినిచంపుట కేరును సాహసింపమి, దిరుగ నిచ్చోటికిఁ
గొనివచ్చితిని.

బే—అతని నిచ్చటికిఁ దీసికొనిరమ్ము !

కా—నాబహుమానముమాట చూచినారా ?

బే—అతనిని తీసికొనివచ్చినపిదప నీకు బహుమతి నిత్తును.

(సలాంచేసి కాబ్బస్ నిష్క్రమించును.)

బే—దిలేక్ ! నాజీవితముపై నాకే యసహ్యము జనించుచున్నది.
అక్కరును విద్రోహిగఁ జేసికొంటిని. ముఱజియూతో శత్రుత్వ
ముఁ బూనితిని.....

[అజింకాబ్బసులు శంతూజీని తీసికొనివత్తురు.]

బే—(శంతూజీని చూచి) శంతూజీమహారా ! మామనీదుల నప
విత్రములఁ గావించి, మా సూర్యులను బాధించి, మాపురా
ణమును నిందించుటకుఁగాను, నీకుఁ దగినశిక్షను విధింప
వలదా ?

కా—జహాంపనా ! ఖురానును, నిందించినందులకు నే నీతని నాలు
కను గోసితిని.

బే—శంతూజీ ! ఇప్పుడైనను మాఖురానును స్వీకరించినచో, నీకుఁ
బాణదాన మొసంగెదను.

[శంతూజీ మారుపలుకక పండ్లుకొలుకును]

బే—వీడు మహాగర్వివలె నున్నాడు. తత్క్షణము వీనిని వధించి, వాని
శిరస్సును నా కొసంగుదు.

(శంతూజీని వెంటనిడికొని, కాబ్బసును, అజిమును నిష్క్రమింతురు.)

బొ—దిలేక్ ! ఇస్లామమతమును ప్రచారముచేయుటకే నేను నా తండ్రిని కారాగారబద్ధుని కావించితిని. అన్నదమ్ముల ప్రాణములఁ దీసితిని.

దిలేక్—జహాఁషనా ! ఇప్పుడైనను, మీదుష్కృతముల మాని, మందిరములందును, మసీదులందును ‘ అల్లా ’ ‘ పరమేశ్వర ’ నామముల నినాదములు దిగంతములఁ బ్రతిధ్వనింపనీయకున్నచో, ముసల్మానులు హిందువులపై ద్వేషమును వీడకున్నచో, నార్యావర్త మరాజకమై పోవును. మీరు పేరు ప్రఖ్యాతియు లేక నశింతురు.

బొ—(చిఱునవ్వు నవ్వి) దిలేక్ ! హిందూముసల్మానుజాతుల కేక తాభావము కుదురదు. నీవు కలఁగాంచుచున్నావు.

దిలేక్—ఆకలకుఁ గూడ మీరు విఘ్నము కూర్చినారు.

[కాబ్లస్ ఖాన్ ప్రవేశించి, చక్రివర్తికి శంఘాజీ శిరస్సును సమర్పింపఁబోవును.]

బొ—అరే ! హతావో ! హతావో ! (ఆతలను నాముందటనుండి తొలగించుము.)

దిలేక్—చక్రివర్తి ! మీసహోదరుల రక్తధారలచే సంప్రాప్తించిన యీరాజ్యము, నేఁ డీశంఘాజీవీరుని రుధిరప్రవాహముతో సంతమొందినది.

(అని యచటనుండి పోవును.)

కాబ్లస్—ప్రభూ ! నాబహుమానము నొసంగి నన్ను పంపివేయుఁడు.

దొ—నిమిత్తవారాం ! నీకు బహుమానము కావలయునా ? చలో ! బాహర్ జావో, కుత్తా ! (కాలితోఁడన్నును.)

చతుర్థదృశ్యము.

స్థానము:—జోధపురరాజవాసాదము.

[అజితసింహ శ్యామసింహులు సంభాషించుచుండురు.]

శ్యామ — శ్రీవా రుదయపురరాజావారి సహోదరపుత్రికను వివాహమాడినారని విని చాల సంతోషించుచున్నాను. నేడు కదా, మీవారు మార్వాడరాజ్యముల కైకమత్యము కలిగినది !

అజిత్ — ఈసంబాధము దుర్గాదాసు చేసినదే.

[దుర్గాదాసు పోవేళించును.]

శ్యామ — దుర్గాదాస్ ! రజయా యెచ్చటనున్నది?

దుర్గా — ఆమెను సుజాయత్ ఖానుగో ఢిల్లీకి పంపివేసినాను.

శ్యామ — ఏమీ ! నే నామెను భద్రముగఁ గొనిపోయియుండునే.

నన్నేల విశ్వసించుకొన్నారు ?

దుర్గా — నీవు గల్బిలమువంటివాడవు. విశ్వసనీయుడవు కావు; కనుకనే యాతనిగోఁ బంపితిని.

అజి — ఏమీ ! సేనాపతి ! రాజనగు నాయనజ్ఞ లేనిదే నాప్రాణ ప్రియను- రజయాను- మొగలుల కప్పగించుటకు నీ శబ్ద యధికారము కలదు ?

దుర్గా - అక్షరు సరివివారముగ నన్నాశ్రయించెను; కావున నాకట్టి యధికారము కలిగినది. రజయాను మీరు ప్రేమించుచున్నారని నాకు బాగుగఁ దెలియును; కాని మీ రామెను మీ హించుటలో గొప్ప ముప్పు కలదు. నేను బాగుగ నాలోచించియే రజయాను ఢిల్లీకి బనిచితిని.

అజి—(కోపముతో) దుర్గాదాస్ ! ఈక్షణమునుండి నీవు మార్వాడ

మును విడిచిపోవలయును. నాజీవితమున నీ స్త్రీరాజ్యమునఁ గాంచినంత నె.....

దు—చిత్తము. (అని సలాంచేసి నిష్క్రమించును.)

అజి—శ్యామసింహా! ఈకుట్రయందు నీప్రకూడ నున్నావనుకొనెదను. నీప్రకూడ నిచటినుండి తొలగిపోమ్ము!

(శ్యామసింహుడు నిర్గమించును.)

అజి—(తనలో) రజయా! మనప్రేమబంధము దైవవశమున నిట్లు తెగిపోయినదలకు దురపిల్లుచున్నాను. దైవము నిన్నును నీవలన దుర్గాదాసును సైత మెత్తుకొనిపోయెను. ఇంక నేనామరణాంతము మీఁకై వగచుచు, దుఃఖాల్భిని మునుఁగుచుండవలసినదే.

[కాసిం పోవేళించును.]

కాసిం—అజిత్! దుర్గాదాసుగా రేమిచేయుచున్నారు?

అజిత్—రాజ్యపరిత్యాగము జేసి పోయినాడు.

కాసిం—అతఁడు నిజేచ్ఛను రాజ్యమును పరిత్యజించెనా?

అ—లేదు. కొండాక కార్యమున నతఁడు స్వతంత్రించి పనిచేసినందులకు నే నాతని వెడలఁగొట్టించితిని.

కా—అతఁడు స్వతంత్రించెనా? ఎన్నటికి నట్లు చేయఁడు. దుర్గాదాసు స్వతంత్రించినచో నిజపదాఘాతమున నీవంటిరాజుల ననేకులను నేలఁగూల్చి, రాజాధిరాజు కాఁగలిగియుండును. నీవు విశ్వాసఘాతుకుఁడవు. మూఁఖుఁడవు. నీముఖమును ఘాతినఁ బాపము వాటిల్లును.

(అని త్వరితగతిని వెడలిపోవును.)

పంచమోకము.

స్థానము—కొరంగజూగునందు రాజప్రసాదాంతఃపురము.

[గుల్షార్ స్థానమునందు, ఎదుటనున్న యద్దమునందలి నిజప్రతిబింబము నవలోకించుచుండును.]

గుల్—(అద్దమునందలి తనరూపమునుచూచి) ఆహా ! నారూప మెంత లో మాటిపోయినది ? నేను మునుపటి గుల్షారును కాను. ఎత్తుగానుండిన నాచెక్కిళ్ళు చిక్కిపోయినవి. ముఖమున విదగ్ధమావరించినది. నాకోమలభావాలతలు వాడిపోయిన చంపకమాలికలను పోలియున్నవి. ఆహా ! నాతొల్లింటిరూప మెంతలో మాటిపోయినది ! దీనితోపాటు నాయధికారము కూడ నశించినది. నాకుమారుని బిజాపురమునకుఁ బంపవలదని నివారించినను, వినక, నొరంగజేబు తనకోర్కెఁ జెల్లించుకొనెను. ఒకసారి మాటలాడిపోయిని వర్తమానమంత, “సమయములే” దని ప్రత్యుత్తర మిడెను. ఇప్పుడు నాయధికార మెంతసన్నగిల్లినది ! ఏనాడు దుర్గాదాసు నాప్రేమను నిరాకరించెనో, ఆనాటినుండియు నా కీహీనదశ సంప్రాప్తమైనది.

[రజియా పోవేళించును]

గు—రజియా ! నేను మునుపటివలె నున్నానా ? లేక నారూపము దెట్టిమార్పయినఁ గలదా ?

ర—అమ్మీజా ! నీవు మునుపటివలె నున్నావో, యిప్పటివలె నున్నావో నేను చెప్పఁజాలకపోయినను, నావలెనే విరహవేదనావస్థయందున్నావనిమాత్రము చెప్పఁగలను.

గు—ఏమీ ! నీవునైత మొకకఠినహృదయునిఁ జేమించి, నిరాకరింపఁబడితివా ?

[దాసి ప్రవేశము]

దాసి—మాబాదీ ! భీతర్ చలో! (యవరాజు! లోపలకుఁ బోమ్ము!)

గుల్నా—చుప్ ! దుష్టురాలా ! దాసి నందుకుపిలచుచున్నావు ?

అది లోపలకుఁ బోదు.

దాసి—ఇది పాదుషాచారియాజ్ఞ. (అనిపలుకుచు దాసి రజియాను లోపలకు లాగికొనిపోవును).

గుల్నా—ఇంక నేను జీవించియుండు టుచితముకాదు. భర్తచే దిర స్మృతనై—బంధువులచే నిరాదృతనై, భృత్యులచే ధిక్కృతనై—ప్రేమికునిచే నిరాకృతనై, జీవములతో నుండఁజాలను. ఈబ్రతుకు నాకు మిక్కిలి దుర్భరముగ నున్నది. ఆత్మహత్యఁ గావించుకొని పరలోకమున కేగి సుఖముండెదను.

[గుల్నారుతనయుండగు కామబఖ్సా ప్రవేశము]

కామ—అమ్మా ! నాన్నగారి యాదేశమున నేను బిజాపురమునకుఁ బోవుచున్నాను. నెల వాసంగుము.

గుల్నా—ఓను. ఈసమాచారమును నే నిదివఱకే తెలిసికొంటిని. భగవంతుఁడు నీకు మేలుచేయుఁగాక ! ఇదియ నీకు నా యా శీర్వాదము. తిరిగి నీవు నన్నుఁజూడఁజాలవు. (కన్నీరుఁగార్చును)

కామ—తల్లీ ! సీమాటలు నాకు బోధపడలేదు.

గుల్నా—వీమియునులేదు, నాయనా ! అన్యమనస్కునై యుంటుచే నీతో నేమేమో పలికియుంటిని. పొమ్ము ! నీవు నాసమ్మఖమున నుండుకొలఁది నాదూఁఖము ద్విగుణీకృత మగును.

(కామబఖ్సా నిర్గమించును)

[పీడప గుల్నారుపైత మొకగిదినిజొచ్చి, శుభ్రీవస్త్రా]

లంకృతయై మరలివచ్చును.]

కౌరంగజేబు—[ప్రవేశించి] సామాజీ !

గుల్నా—~~అయ్యో! అయ్యో!~~ చోడునారీక! గుల్నారువై ననుగ్రహ ముద
యినవెనాదేని?

బొరం—సామాజ్ఞీ! నీవు నాయెడలనొనర్చిన దోషములకు నిన్ను
క్షమించి, పుణ్యక్షేత్ర మగు మక్కాకుఁ బోవుచున్నాను.
నాసర్వనాశనమునకు కారణభూతవగు ని న్నిఁకఁ త్రేమింపఁ
బాలను. ఇఁకనైన నీవు పశ్చాత్తాపము నొంది, భగవంతుని
చింతించి, పుణ్యలోకమును చేరుకొనుము.

గుల్నా—నన్ను 'సామాజ్ఞీ' యని సంబోధింపకుఁడు. నా నేరము
లకు తగినశిక్ష ననుభవింపుదానను నేనుకాని మీరు కానేరదు.
నేను పశ్చాత్తాప మొందను. శ్రీనైజస్థించినందులకు పురు
షుని నాయుచ్చకువచ్చినట్లు స్వాధీనపఱచుకొంటిని. సామా
జ్ఞినైనందులకు మొగల్ సామాజ్యము నేలియుంటిని. అంత
కంటె నాకు కావలసిన దేమికలదు? కాని, ఆదీర్ఘ కాయుఁడు—
నేను ప్రేమించిన దుర్గాదాసుమాత్రము నన్ను జయింపఁగలి
గెను. ఆ పరాజయమును సహింపఁజాలక, నాత్మహత్య
కావించుకొనుటకై విషపానముఁజేసితిని. ఇఁక—నే—బ్రీ—
తు— —(నేలఁగూలును.)

బొరం—పాపాత్మురాలా! చచ్చుటకుపూర్వ మొకక్షణమైనను,
పశ్చాత్తాప మొంది, ఈశ్వరుని తలంచవైతివే. నీకు నరక
ప్రాప్తియే యగును.

(నిష్క్రమించును)

షష్ఠ్యద్యుశ్యము

స్థానము:—జయసముద్రీతిరస్థమగు రాక్షాజ్ఞయసంహతి భవనము.

[భవనబహిర్వేదికపై నభివసించి, దుర్గాదాసు ప్రకృతి

సౌందర్యము నాలోకించుచుండును.]

[జయసంహతుడును, సరస్వతీయు లోపలి నుండివచ్చి, దుర్గాదాసునకు వందన మాచరించి] దేవా ! ఘరాహరమునుచేయ లోనికి దయసేయుడు.

దు—అమ్మా ! ఇదిగో వచ్చుచున్నాను.

జయ—మహాత్మా ! మాగృహమున మీకెట్టి యభ్యంతరము నుండదు. ఇచ్చట మీ రామరణము సౌఖ్యముగ నుండవచ్చును. మేము మీకు సేవలొనర్ప సంసిద్ధులము.

[ద్వారపాలుడు ప్రవేశము.]

ద్వా—మహారాజా ! రాక్షారుసేనాపతి సందర్శనము నభిలషించి యుగల్ సేనాపతియగు దిలేరుఖానుఁ డే తెంచియున్నాడు.

దు—(అశ్చర్యసూచకముగ) దిలేరు వచ్చియున్నాడా ! సాదరమున సత్సేనిఁ దోడ్కొని రమ్ము !

ద్వా—చిత్రిము.

(నిష్క్రమించును.)

దు—రాజా ! దీనియర్థ మేమై యుండును ?

[దిలేరు ప్రవేశించును.]

లేరు—బందగీ వీరాగ్రేసరా ! బందగీ నన్ను మఱచుట లేదుగదా ?

దుర్గా—నాప్రాణదాతను నేను మఱచునా ? దయసేయుడు. మీరా కకుఁ గతం బెఱింగింపుడు.

దిలేర్ — పుణ్యతీర్థసంధర్శన మొనరింప నే తెంచియున్నాను. కాశీ ప్రయాగాదిక్షేత్రముల దర్శించుటచే హిందువు లెట్లు పావనులగుచున్నారో, మరణించుటకుఁ బూర్వము, నేనునైతఁ డు, నుదారపురుషులగు మీదర్శనముఁ జేసికొని పావనుడ నగుటకు వచ్చియున్నాను.

దుర్గా — దిలేర్ ! సామాయ్యుడవగు నన్ను మీ రట్లు భావించుటకు, మీకు నాపైఁ గలప్రేమయ ముఖ్యకారణము.

దిలేర్ — అట్లనఁబోకుడు. ఈకలియుగమున మీనాటి మహాత్ముల సుధర్మనమే ప్రజలఁ బావచులఁ జేయఁగలుగును. దీనికిఁ బురాణములు ప్రమాణములు.

దు — సేనాపతి ! పురాణములే కాదు. మీనాఁ డగు కాసిమే యిదులకు ప్రత్యక్షప్రమాణము. ముసల్మానుఁ డైనను, విశ్వా సముతోఁ జూపునకు భయ మొదక, మేముచేయు ప్రతికార్య మాదును, సహాయభూతుఁడై ప్రవర్తించిన కాసిమును నే నెన్నటికిని మరువను.

[కాసి ప్రవేశము.]

కా — బందగీ, దుర్గాదాస్ !

దు — రమ్మ ! ఈస్థలము నాకరిమిపుము. మన మహారాజు డేను ముగ నున్నారా ? వింత లేమైనఁ గలవా ?

కా — మన మహారాజును గురించి నన్నుఁ బ్రశ్నింపకుడు. అనుష్ఠాని నామోచ్చారణమున పాపము ముద్దమించును. బేరంగజేబు పాదుషా చాలతాబాదుల్లోఁ బరలోకప్రాప్తి నొందివాడు. అతఁడు మరణింపును “మరాఠులారా ! రాజపుత్రులారా !

నన్ను క్షమించుడు. క్షమించుడని కోరినది ప్రాణములై
బాసెను.

(అందఱును కొంతవఱకు మానము వహించియుందురు.)

దుర్గా—అతనిమరణమునకుఁ గారణము ?

కాసిం—అంతఃపురమునుండి కిందికి దిగుచు, కాలుజాఱ, ధరాతల
మునఁబడి మరణించెను.

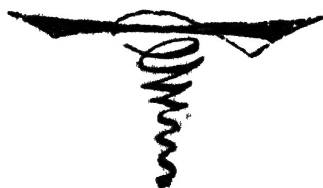
దుర్గా—ఇంతలో మొగల్ మరాఠరాజస్థానములు విధ్వంసములయ్యెను.
హిందూముసల్మానుల యైకమత్యమునకును, ఆర్యభూమి నుద్ధ-
రించుటకును, మేముచేసిన ప్రయత్నములన్నియును వితథము
లైనవి. మరల నార్యావర్తమున రాజపుత్రుల కాన్నత్యము
సంపాప్తిచునని నేను విశ్వశింపన.

జయ—కాసిం! చాదుషాయనంతరము సింహాసన మెవరికిఁ జెందును?

కాసిం—అజిం ముఅజిము లందులకే పోరాడుచున్నారు. ఢిల్లీ చాదుషా
యెవరుకాబోవునదియు నీయుద్ధమునందు తెల్లమగును.

జయ—శ్రీనాథతీ! కాసిం! భోజనమునకు వేళయైనది. మేము
లోనికిఁ బోవలయును. దయయుంచుము. ఈదుర్గాదాసు
నాటకమున కిదియే భరతవాక్యము.

(దిలేర్ ఖాను, కాసియు లతనికి సలాముల నర్పించి నిష్క్రమింతురు.)

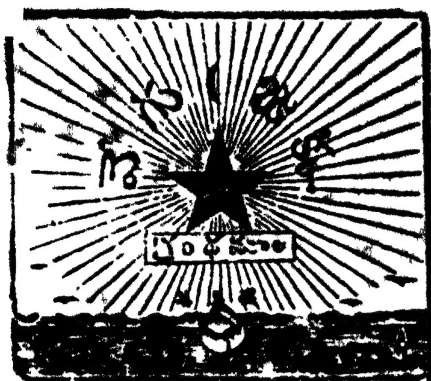

THIS CANCELS ALL PREVIOUS RULES.

Sold in 1911.

Registered.

Not This

TRADE MARK

భాగవతుల
నరసింహశర్మ
ప్రాప్రైటర్

వేగుంజుక్క
గృంథశాల,

పూడి పెద్దివారిపేటి,
బరంపురం (గంజాం)

1927

సంపాదకులు: -- బ్రా॥ శ్రీ॥ అదిభట్ల తరిణయ్యసిద్ధాంతిగారు.

ని బంధన లు.

1. నిరూపకనలులు, పా. ఘోషనలు, ఉద్యమరీతులు, మృగుమధుర ప్రబంధములు, మనోహర వాక్యములు, మనోహరసరములగు నిత్యోపములు, చక్కని కాగితముతో, రమ్యగుణ అచ్చతో, మూలముల కొరకకట్టిగా తెలుపడుక.

2. గృంథము తెలుపినవెట్లునే చందాదారులకు ఒక్కొక్క గృంథము ఒక్కొక్కరూపాయకి 10 పి చేజాబరుకు ప్రతిగృంథమునకు పోష్టగజ్జాఖర్చులు ప్రత్యేకము. ఇరులకు ప్రతిగృంథము రూ 1—8—0 పోష్ట ప్రత్యేకము.

3. * వాలుగు గృంథములు (పోష్టబిలుగాక). సువర్ణరమునకు వాలుగు గృంథములు మాత్రమే. ఈ వాలుగు రూపాయలు ముందు (ఎద్వాక్కుగా) బంపు చందాదారులకు పోష్టకి మేమే భరించి పంపుదుము. ఇరులకు చందాదారులకు వాలుగు గృంథములపై రూ 1—12—0 లాభము కలిపిరచ్చును. వాలుగుది యిట్టిలాభమును బొందుచున్నారు.

4. చందాదారులగు వారు వెనుకటి గృంథములలోనే యొక గృంథముపైకే గోరితే ప్రవేశమును 0—4—0 మాత్రమే. అట్లుకాక, వారు ఏదేనిదిను పిమ్మట నుండి గృంథములు బంపగోరితే ప్రవేశమును 0—8—0 మాత్రమే.

5. చందాదారులగు వారు వెనుకటి గృంథములు త్రవ్వకొనుటలెనను నిబంధక తెలియజేయుటలేదు. వారు కోరితే (కోరికగృంథములపట్టి) చొకగా ఇచ్చెనను.

6. త్రవ్వకొనుటలు తెలుపడు అనుబంధ గృంథములు చందాదారులమాత్రమే యుచును.

* సువర్ణరమునకు 6 గృంథములు ప్రోత్సహించి ప్రోత్సహముగా కుప్పారము.

గ్రంథరచనా నియమములు.

1. Characterisation
2. Development of charac
3. New Ideas
4. Historical Beauties
5. Description nature and other varieties

గ్రంథరచన.—చందాదారులు ప్రతిగ్రంథము యుచ్చకొనట తరుకు విడిగ యున్నది తీర పరిపరిచివచ్చుట గ్రంథము పెరిమాత్రియ ద్రిప్పివేయగాదు. గ్రంథముకు ముందు ఇంటికేరకు పుచ్చుము. ఇప్పుడులేనివారు వెంటనే మాకు యిచ్చేయవలెను. త్రిప్పివేయక ప్రతిగ్రంథము యుచ్చకొన చందాదారులకు మాత్ర అనుబంధ ముద్రముగా పంపుము. అద్యాప్త పంపిక పోస్టేజిఖర్చు లుండవు.

నూతనప్రచురములు. (New Publications)

శ్రీ శ్రులసీరామాయణము.

నిర్వచనము.—చిత్రపటశోభితము.

వార్షిక రామానుజములలేనే హిందూదేశమునం దంతటం బ్రఖ్యాతిగాం రామానుజమిది మహావ కిదియొక నూతనాలకారము. ఇది హిందీభాషను శ్రీశ్రులసీరామహాకవిచే వ్రాయఁ దినది. బ్ర॥ శ్రీ॥ భాగవతుల వృసింహాగ్రగణా నాంధ్రీకరంపటమన్నది. జగద్గురుగారు శ్రీగాంధీయహాత్మునిచే నిత్యముఁ బాఠము జేయుటకు నీ రామానుజ సాగ్రీక్ష స్వముఁ జరివివా గనేకవిధములఁ గొనియుం పోరు విధములకు, మహాభ్యాసములకు, మనోహాగాధలకు నిది జన్మనీయ. ఒక్కొక్క కాండమునొప్పున వెలుగుదును. అంధ్రీకృత శ్రీశ్రులసీరామానుజముఁ బాఠముచే మహానీయులు వ్రాసిన యు త్తములు మునుమున్న ప్రచురింపఁబడును. కాలకాండను వెలువడినది. కొలఁది ప్రతులుమాత్రము కలవు ఆయోధ్యాకాండము రెండుభాగముల ప్రతిసంపుటయు చందాదారులకు రూ॥ 1—0—0 ఇతరులకు రూ॥ 1—8—0 పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

ఉ గ్ర బై ర వ ము.

చందాదారులు రూ॥ 1—0—0 పోస్టేజి వేరే. ఇతరులకు రూ॥ 1—8—0 పోస్టేజి వేరే.

గ్రంథరచన —పోడూరి రామచంద్రాపురాన, బి, ఏ బియ్యం.

ఇదియొక భయంకరమై డిటెక్టివ్ కథలు. ఆ గ్లసున కల "The Hound of the Baskervilles" అను నవల ననుసరించి మృగుమధు శ్రైలి వ్రాయఁబడినది. చిత్రపటశోభితము హంతకుఁడొక జాగిలయద్వారా చేయించిన యత్యధుఁ భయంకర ప్రక్రియ ఇందు నిరూపింపఁబడినది. కుదితరకుఁ జనుకనిదే విడిచిపెట్టకు గుండె లలియఁజేయుష్టము. కథ ముఖ్యము పొటనే వ్రాయవలెను. కొలఁది ప్రతులు మాత్రము కలవు.

